

IVAN ERCEG

ŠIŠIĆEVE BILJEŠKE ZA POVIJEST HRVATSKIH SABORA U XVI. STOLJEĆU

PREDGOVOR

Već je u predgovoru I. knjige svojih »Hrvatskih saborskih spisa« 1912. godine prof. Šišić obećao napisati »posebnu studiju o hrvatskim saborima u XVI. vijeku, o njihovu uređenju, kompetenciji, kao i o radu njihovu«, te da će je objelodaniti »docnije kad bude materijal potpuniji«. To je obećanje ponovo dao u V. knjizi pomenutog djela: »Budući da je ovom knjigom u glavnom iscrpna i objelodanjena sva građa, što se tiče hrvatskih sabora od 1526. do 1608., pristupit ću izradi obećane studije (u predgovoru I. knjige), koju ću objelodaniti u akademickom Radu«. To obećanje nije stigao ispuniti, te je prof. dr. Viktor Novak u Ljetopisu Jugoslavenske akademije, knjiga 54/1949, str. 393, dobro iznio razloge, koji su omeli pokojnog Šišića, da nije napisao obećane studije.

Poslije Šišićeve smrti preostala je bogata ostavština, o kojoj je prvi progovorio, iako se nije osvrnuo na sve rukopise pojedinačno, prof. V. Novak u pomenutom Ljetopisu str. 424-430. Kad je Arhiv Jugoslavenske akademije preuzeo Šišićevu posmrtnu ostavštinu, te se pristupilo njezinu sređivanju i opisivanju, nađen je u njoj rukopis pod natpisom: »Hrvatski sabori 1527-1605« na 42 arka kancelarijskog papira. U tom je spisu uvaženi historičar ekscerptirao povijesne podatke iz dokumenata, poglavito saborskih zaključaka, koji su publicirani u prve četiri knjige njegovih »Hrvatskih saborskih spisa« (1912-1917).

Rukopis obuhvaća dug razmak vremena, preko sedam decenija XVI. i prve tri godine XVII. stoljeća (1527-1605), dakle razdoblje, kad se u našem političkom životu intenzivno ukrštavaju razni utjecaji, i kad je društveni život nestalan, bez čvrstih načela - kad se u Evropi zbiva pomjeranje ekonomskih i društvenih snaga i t. d. Sve su se te krize odrazile i u radu naših sabora toga vremena, i sve to treba imati pred očima, da se može odrediti pravo mjesto te znamenite ustanove u cjelokupnom društvenom i državnom razvitku Hrvatske.

Valja istaknuti, kako se vidi i iz samoga spisa, da sadržaj rukopisa nije doslovan prijevod dokumenata, već su to slobodni i sažeti ispisi raznovrsnih

historičkih data o djelovanju hrvatskog sabora kroz 16. stoljeće, koji su imali poslužiti kao materijal za izradu posebne radnje. Prema tome pisac je dao u rukopisu tek sirovu građu i tako izvršio, dakako nepotpuno, prvu fazu pripremnog posla, što ga traži narav svakog naučnog rada.

Kao što prof. Šišić nije doslovno prevodio dokumente, isto tako nije pobilježio ni sve podatke, koji su registrirani u saborskim zaključcima, bilo zato, što ih je smatrao nevažnim, ili zato, što su se neprestano ponavljali, ali je gotovo svaki iole važniji podatak ispisao u sažetom obliku, pa makar se samo jedamput pominjao u dokumentima (saborskim zaključcima). Tako se na primjer vidi iz upoređenja rukopisa sa saborskim zaključkom od 15. IV. 1537., da je autor pocrpao sve točke toga zaključka osim jedne, u kojoj se veli, da rad oko obrane kraljevine ne smije biti javan - »... secreta et non publica esse debent ...« (F. Šišić, Hrvatski saborski spisi, knj. II, 1915. str. 33).

Također moramo upozoriti, da je u rukopisu dva puta narušen kronološki kontinuitet, jer je autor ispustio po nekoliko godina za dva vremenska razmaka. Tako u spisu nema ni spomena o radu sabora za godine 1540.-1545. i 1555.-1564. Za prvi vremenski razmak od 1540. do 1545. sačuvano je doista samo jedan saborski zaključak (1544), ali u njemu nema predmeta, o kojem prije nije bilo govora na prethodnim saborima (sadržaj njegov tiče se prvenstveno zemaljske obrane). Za drugi pak razmak od 1555. do 1564. sačuvano je osam saborskih zaključaka, u kojima se doduše ogleda intenzivan saborski rad, no i on se po svojoj raznovrsnosti mnogo ne udaljuje od rada ostalih sabora toga stoljeća.

Za upoznavanje predmeta, prema kojem je bila upravljena naučna pažnja prof. Šišića, navodimo jednu značajnu točku saborskog zaključka iz godine 1560., koju ipak prof. Šišić nije ispisao. Ona nam rasvjetljuje gospodarske i trgovačke prilike tadašnje Hrvatske:

»Quod autem ad divenditionem et eductionem frumenti ex hoc regno attinet, vbi maiestas sua sacra admonet status regni eisdemque gravissimo edicto mandat, ne quispiam regnicolarum in posterum ullum frumentum vel alia quaevis commcatus genera ad partes transmaritimas divendere auderet, iidem status et ordines regni eidem maiestati caesareae respondent humillime, quod manifestum esse putent eidem maiestati caesareae, in quali et quam stricto loco fideles ipsi suae maiestatis habitent, qui videlicet neque sales, neque oleum et id genus in regnis his habere possunt, sed ea ex partibus maritimis pro frumento cambire sicque eis vti a tempore immemorabili semper sunt soliti. Si itaque eisdem statibus diuenditio frumenti prohibita esset, extranei quoque homines sales et alia victualia, sine quibus nullo modo haec regna consistere vivereque possent, retraherent. Supplicant itaque iidem status maiestati caesareae, domino ipsorum clementissimo, in eo humillime, dignetur maiestas sua caesarea eos talibus, quae in detrimentum illorum et miserorum colonorum eorundem vergunt, non impedire, cum talis prohibitio rerum neque in Germania, neque in Hungaria ad Thurcas auditur esse facta. Hii autem status horum regnorum frumenta eorum non aliis hominibus, sed fidelibus subditis sacrae caesareae maiestatis administrant« (F. Šišić, Hrvatski saborski spisi, knj. III, 1916, str. 69-70).

Prof. Šišić koncentrirao je svu svoju pažnju u spisu na historijske događaje, koji osvjetljavaju stav krune (dvora) i ugarske komore prema Hrvatskoj, zatim na sve one, koji se odnose na obranu zemlje i na sve drugo, što je s tim u vezi, pa na votiranje i ubiranje poreza i drugih nameta, na popunjavanje banske stolice, na održavanje oktavalnih sudova, a gdje gdje pribilježio bi pokoji podatak o bunama kmetova i njihovu seljenju, o trgovini, o crkvenoj desetini, koja je često puta bila povod smutnjama, o zulumčarenju njemačkih vojnika, o Vlasima i t. d.

Ukoliko se može zaključivati na osnovu ekscerptiranih podataka i izvršenog posla uglednog pisca, vrlo je vjerojatno, ako ne i posve sigurno, da bi se njegov dalji rad kretao u pravcu svestranog osvjetljavanja odnosa bečke centralne vlade i ugarske komore, kao njezina savjetodavnog organa u poslovima Hrvatske s jedne, i hrvatskih sabora s druge strane, zatim utvrđivanja i objašnjavanja napora, koje su činili hrvatski staleži za obranu svoje domovine u 16. stoljeću.

U spisu su historijski podaci, što ih autor navodi, u skladu sa saborskim zaključcima, dakle dosta su vjerno ekscerptirani, ali su još uvijek nepotpuni za naučnu studiju, koju je prof. Šišić u predgovoru I. knjige svojih »Hrvatskih saborskih spisa« obećao napisati. Da je pisac produžio svoj rad do kraja, on bi svakako još jedamput posegao za izvorima i njihov temeljitije pocrpao, isto tako bi se poslužio literaturom, te bi iz toga gradiva izveo naučne zaključke za našu političku i državnu povijest.

Rukopis pada u 1918. i 1919. godinu. U to vrijeme je objavljena V., a ujedno i posljednja knjiga njegovih »Hrvatskih saborskih spisa«, u kojoj je u predgovoru autor ponovio svoje obećanje iz I. knjige. Za dokaz, da je spis doista napisan u tim godinama, možemo navesti i jedno mjesto iz rukopisa (arak 41): »... izrekli su staleži, da će pozvati u Slavoniju Daniela Rosinberga prakticirajućeg (liječnika) u Bečkom Novom Mjestu doktora filozofije i medicine s godišnjom plaćom od 200 rajničkih«, čemu Šišić dodaje: »(što po prilici odgovara današnjim 4000 for.)«.

Prema autorovu naslovu spis je ostao krnj, jer pisac nije ekscerptirao dokumente za posljednje dvije godine: 1604. i 1605. Tome, kao i neostvarenju njegove koncepcije uopće, treba svakako tražiti razlog u prezaposlenosti na konferenciji mira u Parizu (1919), gdje je svojom organizacionom i naučnom aktivnošću učinio dragocjenih usluga našoj narodnoj stvari, kako se to vidi iz njegove korespondencije (O. XII-B) i popisa njegovih djela toga vremena.

Iako dotični tekst predstavlja tek pribiranje građe za nagoviještenu raspravu, pa kako je ta građa prikazana u rukopisu, u povezanom tekstu, i snabdjevena je naslovom, te kako ta tema pripada u red najznačajnijih problema iz državne povijesti Hrvatske, mislimo, da nije bez naučnog značaja i da zaslužuje da bude objavljena.

U bilješkama, kojima smo popratili Šišićev spis, dali smo kratke podatke samo za ona mjesta u kontekstu, za koja smo držali da im treba dodati nadopune ili potkrepe.

Ma da' su stil i jezik u rukopisu ponešto zastarjeli, ostavili smo ih ipak onakvima, kakvi su u originalu. Samo se po sebi razumije, da smo manje pisarske pogreške ispravili bez posebnog isticanja.

HRVATSKI SABORI

1527-1605

HRVATSKI SABOR 1527.

Staleži hrvatski održavali su 27. IV. na Cetinu¹ sabor. Između onih, koji su došli, bili su: *Andrija* kninski biskup,² *Ivan* Krbavski,³ *Nikola* Zrinjski⁴ i *Stjepan Blagajski*,⁵ *Krsto*, *Vuk* i *Gjuro Frankapan*.⁶ (Ovi su potpisali adresu sabora.)

Iz njihove predstavke, koju su odavle upraveli Ferdinandu,⁷ govori gorki osjećaj razočaranja. Svoje nade, koje su vezali uz izbor Ferdinanda za kralja, vide pokopanim, dapače zemlja je u takvoj bijedi i stisci, kao što dosada nikad nije bila. Čitava pokrajina je opustošena i izmorena, gradovi trpe s nestašice vojnika, a ovi s nestašice hrane. Mnogi su već pali žrtvom gladi, kmetovi u svom očaju hoće da traže utočište kod Turčina, mnogi su već pripravnici da se otkinu od svoje vjere, a svemu je tomu uzrok, što kralj nije održao svoga obećanja. Pomoćne čete i hranu badava su od njega čekali. Čete, koje su u službi kralja, dijelom nisu dobile svoje plaće, dijelom su dobile, ali u takvom bakrenom novcu, koji su tek sa velikim gubitkom mogle unovčiti. Ban *Franjo Batthyany*⁸ ne brine se za njihove interese, nikad ne dolazi među njih, a njemu povjerene utvrde pušta bez obrane.

A oni, staleži hrvatski, zbog svoje nepokolebive vjernosti osobito zaslužuju kraljevu brigu i pomoć. Kralj *Ivan*,⁹ Turci i Venecija badava su ih nastojali predobiti sjajnim obećanjima; mole ga dakle, da uzme u obzir ove molbe njihove: neka im dade bana, koji stanuje u Hrvatskoj. Neka se bezodvlačno pobrine za opskrbu utvrda, neka isplati zaostalu plaću vojnicima, neka isplati u takvom novcu, kojim će moći kupovati bez gubitka vrijednosti. Obećane pomoćne čete neka što prije pošalje, jer je od obećanih 1000 konjanika dao 200 na raspolaganje Bačanju, a ovaj ih nije poslao u zemlju, neka mu zapovjedi da to učini. *Neka nastoji osvojiti Bosnu i Turčina natrag potisnuti* ili barem neka namjesti u koruške utvrde toliki broj četa, da sa njihovom pomoću mogu odbiti napadaje Bošnjaka. Budući da turska vojska stoji u pripremi, pa se bojati novoga napadaja, neka kralj što jaču vojsku drži u Koruškoj. Neka pošalje u Hrvatsku dva austrijska savjetnika, da stanje njezino neposredno upoznađu. Sabor je zbog predanja ovih i drugih želja poslao dva plemića Ferdinandu, Bernarda *Tompica*¹⁰ i Mihua *Skoblića*.¹¹ Ti su prispjeli sredinom svibnja u Beč, no budući da ovdje doznaše, da se kralj nalazi u Pragu, a oni nemadahu dosta putnog troška da tamo otputuju, prihvatili su sa veseljem ponudu donjoaustrijskog vijeća, da njihove punomoći i molbu pošalju kralju. Zbog toga su želje staleža, formuliravši ih u 17 točaka, poslali Ferdinandu. Donjoaustrijsko namjesničko vijeće priložilo je svoje mnijenje, kako treba na pojedine točke odgovoriti. Poslanici su u Beču dočekali kraljevski odgovor, koji ih je naskoro stigao. Kralj je obećao, da će sva prava, povlastice i slobodine hrvatske čuvati, glede želje staleža da pošalje na obranu Hrvatske 1000 konjanika i 200 pješaka i da njihovu plaću redovito isplaćuje, izjavio je, da bi to pripravno učinio, no zasada čini pripreme za ugarsku vojnu, pa je

u tu svrhu primio u službu mnogo konjanika, a jedan dio ovih, bude li od potrebe, poslat će na obranu Hrvatske. Glede živčea, municije i otposljanja topova, pobrinut će se ukoliko budu dopustile prilike. Glede redovitog isplaćivanja već je učinio odredbe. Glede utvrde i grada Bihaća, neka se staleži posavjetuju s Nikolom Jurišićem,¹² na kakav način bi se dao natrag osvojiti, čim se to zbude, kralj će ga dati kako treba utvrditi. Neka staleži imenuju pojedince, koje drže zgodnim za bansku čast, kralj će jednoga od ovih imenovati. Neka staleži označe one pogranične gradove, za koje žele da se utvrde. Uostalom Jurišić je primio zapovijed, da o tome podade izvješće redovima. Kralj je dozvolio hrvatskoj gospođi, da svoje gradove drže u dobrom stanju, pa će zapovjediti kapetanu svojih četa, da im se u slučaju potrebe požuri u pomoć. Skladište puščanog praha ne može se zbog pogibelji od požara i drugih razloga premjestiti iz Ljubljane u Metliku,¹³ kako bi to željeli. Međutim on će odrediti, da se iz ljubljanskog skladišta potrebni puščani prah svakomu dade. Sa grofovima Zrinjskim glede njihovih rudokopa u to vrijeme nije zgodno upuštati se u pregovore. Uostalom to će učiniti što prije. Pošto su redovi izrazili svoju zabrinutost glede toga, što kralj stupa u sporazum s kraljem Ivanom, glede toga ih uvjerava, da je pripravan s njim se izmiriti jedino uz uvjet posvemašnjega predanja čitave zemlje. Glede želje staleža da se pobrine za pravosuđe, poziva ih, da odrede između sebe nekolicinu, između kojih će četvorici plemića povjeriti, da pod predsjedništvom kapetana sude. *Ostvarenje saveza između Austrije i Hrvatske* prinuden je odgoditi na zgodnije vrijeme, jer je sada na mnogo strana zabavljen. Što prije imenovati će i izaslati povjerenike glede ispitivanja Hrvatske i uređenja njenih financija. Njihovoj želji, da ih primi u svoju službu, već je udovoljio.

SLAVONSKI SABOR

U Slavoniji je Krsto Frankapan gorljivo radio u interesu kralja Ivana. Pošto se nakon nekoliko tjedana razišao dubravski sabor, sazvaio je za 21. I. 1527. staleže u Križevce; da li je održao taj sabor, ne znamo. Kad su ljeti 1527. udarci, koji su kralja Ivana stigli u Ugarskoj, uzdrmali njegov položaj i u Slavoniji, Frankapan je sve učinio, da drži na okupu svoju stranku, koja se raspadala. Njegova nastojanja bila su bezuspješna. Za 25. augusta sazvaio je sabor u Križevce, ali staleži ne dodoše. Po svoj prilici da nije imala uspjeha niti njegova naredba, kojom je pozvao staleže, da dođu 4. septembra oružani u Križevce, otkuda će ih nakon obavljenih posala povesti u pomoć kralju Ivanu.* Frankapan je nekoliko tjedana kasnije 27. septembra pao kod opsade Varaždina, pogođen neprijateljskim tanetom. Pošto se tako stranka Ivanova posve razišla, Ferdinand je u drugoj polovici oktobra poslao u Slavoniju ljubljanskog biskupa *Krištofa*,¹⁴ da tu primi izjavu pokornosti staleža; biskup je držao u Križevcima sabor, i sakupljeni staleži, uništivši dubravsku odluku, zakleli su se na vjernost Ferdinandu. U proljeće iduće godine htio je zagre-

* Frankapanova naredba upravljena kotarskom predstojniku (!) križevačke županije 27. augusta 1527., u bečkom tajnom arhivu. Izdao je Chmel Habsb. arhiv 55, i Fraknoi I, 185. (Ta je bilješka napisana Šišićevom rukom).

bački biskup Simon Erdödy¹⁵ učiniti još jedan pokušaj u korist kralja Ivana. U tu je svrhu sazvaio sabor, međutim se Ferdinand požurio to zabraniti, i, vjerojatno je, da do toga nije došlo.

HRVATSKI SABOR 1529.

I.

Pristaše kralja Ivana počeli su se na proljeće 1529. opet dizati do vlasti kao što u Ugarskoj tako i u (Hrvatskoj) i Slavoniji. Taj su preokret u prvom redu izazvali zagrebački biskup Simon Erdödy, Ivan Tahy¹⁶ i Ivan Bánfy.¹⁷ Ovi su u drugoj polovici juna sakupili članove svoje stranke. Na tom saboru bi odlučeno, da će se svi oružani skupiti u tabor, pa će onima, koji se na njihov poziv ne odazovu, opustošiti imanja kao neprijatelju. (*Graf Krbavski* piše 28. VII. iz Medvedgrada kralju: »... „Istoga dana piše Zigmundu Dietrichsteinu“...« Oba pisma u tajnom bečkom arhivu.)

II.

Spram radinosti stranke kralja Ivana ne ostaše besposlene niti vođe protustranke. Ivan, grof krbavski i ban slavonski, sazvaio je za 4. jula 1529. u Zagrebu Ferdinandu vjerne slavonske staleže. (Krbavski grof piše 28. jula kralju i Dietrichsteinu – original u tajnom arhivu.) Odluke njihove nisu poznate. Znamo tek toliko, da su tražili od kralja ratne pomoći protiv Turčina i 4000 for. obećavajući, da će sa tom svotom postići velikih uspjeha. (Tekst odluke nije poznat. Na to upućuje spis Ferdinandov od 28. novembra.)

III.

Ferdinanda nisu zadovoljili zaključci toga sabora. Zbog toga nekoliko dana kasnije, 10. jula, sam je sazvaio sabor staleža *Hrvatske i Slavonije* u Zagrebu. Kao rok odredio je zadnji dan jula 1529. Svojim povjerenicima imenovao je Franju Bačanija i grofa Ivana Krbavskog. (Originalni koncept punomoći upravljen Bačaniju i grofu Krbavskom, iz koje izlazi, da su imali više drugova, no koji su to bili ne znamo, nalazi se u bečkom tajnom arhivu.) Raspoloženje, koje je vladalo među došavšim staležima, bilo je dosta nepovoljno za Ferdinanda. U njihovoj adresi susrećemo ozbiljnih tužba. Istakli su, da su oni u stvari vojne, koja se ima podignuti protiv Turčina, dobre savjete kralju pružili, ali on *slušajući savjet svoje okoline*, nije im vjerovao. Nadalje propustio je izvršiti njihovu molbu, što se protezala na to, da im pošalje 4000 for., s kojom bi se malom svotom dalo učiniti velikih stvari. Ujedno su urgirali odštetu za one, koje je protustranka lišila njihovih dobara ili su ih kraljevske čete u njihovim dobrima oštetile. (Ove adrese nema, no sadržaj se vidi iz kraljeva odgovora.) Kralj je odgovorio vrlo hladnokrvno. Pozvao je staleže, da imenuju one savjetnike, za koje tvrde da priječe pripreme protiv

Turčina. Uvjerava ih, da bi bio pripravan za njihovo dobro žrtvovati mnogo više, a ne samo spomenutu svotu, no jer ima mnogo važnih izdataka, žali što njihovoj molbi nije mogao udovoljiti. On se i sada trudi o tome, da se pobrine za obranu Ugarske i Slavonije. Neka ga u tome podupru i staleži. Budući da će sa sigurnijim uspjehom moći istupiti protiv Turčina, ako prije u svojim zemljama predobije buntovnike i nevjernike, neka u to ime predlože, kako bi se oni dali primiriti ili, ako treba, smlaviti, a pogranične utvrde slavonske obraniti. Što se pak tiče naknade šteta, neka ga pomognu da uguši buntovnike, jer će od dobara ovih moći ispuniti njihove pravedne zahtjeve. Zasada, kao što će i sami uvidjeti, ne može ništa. Sa žalošću je primio na znanje, da su i njegove vlastite čete počinile štete njihovim pristašama. Odredit će povjerenstvo, koje će na licu mjesta ispitati te štete i dati izvještaj o tome, našto će zapovjediti, da se krivci kazne, a zarobljenici vrate. Uopće učinit će sve, da staleže uvjeri o svojoj očinskoj brizi.

Kakav je utisak učinio taj kraljev odgovor na staleže i kakav je rezultat imao sabor, nije nam poznato.

SABOR 1530.

I.

Slavonski pristaše kralja Ivana razvili su 1530. veliku i ne posve bezuspješnu radinost. Simon Erdödy, zagrebački biskup, sazvaio je dva sabora (Franjo Bačani spominje u pismu upravljenom držanom saboru 1530. januara ovo kopija u tajnom arhivu): Jedan se održavao prvih dana januara u *Križevcima* (Bačani piše u spomenutom pismu iz Nemet-ujvára Iz datuma toga sabora možemo zaključiti, da se prvi sabor održavao prvih dana januara), a drugi su sazvali ovdje za 25. januara u Ivaniću. (Isto tako kao za križevački, tako i za ivanički zna se iz pisma Bačanijeva.) O njegovim raspravama i zaključcima nije nam ništa poznato, znamo tek to, da su staleži sakupljeni u Križevcima pozvali bana Franju Bačanija, da dođe na sabor u Ivanić. Međutim ovaj unatoč prijetnjama nije pošao u Ivanić, već je upravio pismo staležima, u kojemu barbarskim jezikom, no odlučno proglašuje pristaše kralja Ivana neprijateljima domovine i kršćanstva, pa ih opominje, da što prije ostave zastave »poganske stranke« (naslov pisma Bačanijeva je . . .).

II.

U *Hrvatskoj* su staleži trajno vjerni Ferdinandu održavali sabor početkom februara. Mjesto i dan ne znamo. (Kopija adrese, koja se nalazi u bečkom tajnom arhivu, nema datuma. Na početku stoji ova bilješka: status Croatiae, Praga 24. II. 1530. Čini se da to znači, da je adresa bila predana u Pragu 24 (14?) februara. Ako ta hipoteza stoji, onda se sabor održavao početkom februara.) Međutim *nezadovoljstvo* bilo je i tada veliko, a to je bilo izraženo i u adresi upravljenoj na kralja. Živim bojama rišu njihov tijesni položaj:

Slavonski staleži drže ih neprijateljima. Turčin iz Bosne često napada njihovu zemlju, a pogibelj se s ove strane još i povećava, jer se bosanski knez spremā predati Turčinu od njega građeni kostajnički grad na obali Une. Napokon i Mlečani, s kojima su dosada bili u dobroj poslovnoj svezi, istupaju neprijateljski protiv njih. Prije svega dakle mole kralja, da ih ne napušta i da im pošalje novca i četa. »Ako međutim – primjećuju – ne bi Vaše Ueličanstvo bilo s kog razloga pružilo pomoć staležima, ne držite osornošću ono što će učiniti, jer Vaše Ueličanstvo može biti sigurno, da će biti prinuđeni na drugi način sebi pomoći, da u svojim dobrima i baštinama, koje je Turčin poštedio, bar kratko vrijeme mogu ostati«.

Za senjskog biskupa,¹⁹ koga je kralj poradi nevjere držao pod paskom, mole milost. Žele, da kralj odredi banovima, da one plemiće, koji se nekāju platiti zagrebačkom kaptolu desetinu, prisile na održavanje njihovih dužnosti i neka nastoje, da se Frankapan suzdržava od svojih nasilja, a njegovi kmetovi pak od otprema hrane za Turke. Kralj Ferdinand u svom odgovoru uvjeravao je hrvatske staleže, da je učinio sve i da će na državnom saboru, koji se u najkraće vrijeme ima održavati, također učiniti sve, da za njih isposluje kod cara i njemačkih knezova pomoć. Međutim ako bi za to vrijeme Turčin napao Hrvatsku, poslat će odmah vojske na obranu, a nada se, da ne će redovi sa svoje strane ništa propustiti što je nužno za osiguranje njihove zemlje. Nastojat će, da se ratni troškovi isplate i da Kostajnica ne dođe u turske ruke. Pošto je car sklopio mir s Venecijom; nada se, da se ne će više trpjeti šteta s ove strane. Senjski biskup trpi zasluženu kaznu, no uza sve to kralj će imati svojedobno obzira spram posredovanja staleža. Čim Slavoniju natrag osvoji, pobrinut će se, da bude zadovoljeno tražbinama zagrebačkog kaptola. Banovima je već odredio, da grofa Frankapana ukrote.

SABOR OD 1531.–1534.

I.

Hrvatski redovi poslije održanog sabora u februaru 1530. držali su također sabore iste godine, i to 4. juna (Bačani piše kraljevskom kapetanu *Kacijaneru* 30. V. 1530. iz Greben-grada ... op. Krčelić Not 356) i na *Božić* u Varaždinu, kad ih je sazivao Franjo Bačani. O rezultatima rasprave znamo tek-toliko, da su odglasali neki porez Ferdinandu (Ivan Karlović piše 17. juna²⁰ 1531. iz Novigrada Ivanu Kacijaneru Krčelić 536).²¹

II.

Dana 18. jula 1531. držali su hrvatski staleži – ne znamo gdje – sabor, iz kojega su poslali kralju Ferdinandu poslanika Martina²² »literata«. Preko njega su tumačili svoju zabrinutost zbog toga, što u ispravi sklopljenog primirja²³ s kraljem Ivanom, *Hrvatska nije spomenuta poimence*, zbog čega se bojahu, da će biti isključeni od uvjeta primirja. Uz to su ponovo urgirali

isplatu plaće za učinjene ratne služnosti. (Adresa nije poznata; sadržaj se vidi iz kraljeva odgovora.) Kralj se požurio da ih umiri s izjavom, da su, jer se primirje proteže na sve njegove posjede i podanike, i Hrvatska i njezini stanovnici također uključeni. Glede plaće javlja, da će njegovi povjerenici doći k njima na Lovrino (10. augusta), da račune priprave i izravnaју. (Koncept otpisa 8. augusta 1531. u Lincu.)

III.

Ivan Karlović hrvatski ban umro je ljeti 1531. Ferdinand nije popunio tu ispražnjenu bansku čast, već imenovao banskim namjesnikom 27. augusta iste godine kninskog biskupa *Andriju Tuškanića* (Krčelić, 338).

Ovaj je odmah sazvao hrvatske staleže, no moćnija gospoda nisu došla, pa su se ustručavali pokloniti se ugledu banskog namjesnika, u čijem su imenovanju, dotično u nepopunjenju banske časti vidjeli povredu (ustava). Staleži su se zbog toga obratili s molbom na kralja, da im pošalje takvoga namjesnika, koji će biti kadar oponente skršiti. Ujedno su izložili svoje tužbe zbog pustošenja turskih četa i zbog nekojih privatnih povreda, čemu su tražili lijeka. (Ovaj originalni koncept predstavlja hrvatskih staleža nalazi se u bečkom arhivu, smješten je među spise od 1535.; no sadržaj, osobito okolnost, da se u njima spominje Ivan Karlović kao nedavno umrli i stariji Nikola Zrinjski kao živ, čine nesumnjivim, da je 1531. napisan.)

IV.

Kralj Ferdinand je ljeti 1532. poslao u Hrvatsku senjskog biskupa *Franju Jožefića*, da tamo uznastoji njegovu stranku u vjernosti ojačati, a one, koji su se priključili kralju Ivanu, od njega otkinuti i da umiri nastale razmirice (Đuro Frankapan 25. VII. 1533. piše iz Cetina kralju. Original u bečkom tajnom arhivu . . .). Biskup je sazvao hrvatske staleže za 24. augusta u Kladušu; pokazao je pismo Karla V.²⁴ i Ferdinanda, kojega predaju su njemu povjerali, pa je izložio želje kraljeve. Njegova pojava je učinila povoljan dojam na raspoloženje staleža. »Da se gospodin biskup – pišu oni – nije upravo u zgodno vrijeme usred oluje razmirica pojavio u našem krugu, da njegova prisutnost i taktičnost nije dokrajčila razmirice i neslogu, ovu nesretnu zemlju stigla bi bila velika pogibelj«. (Spis hrvatskih staleža od 24. augusta 1532. upravljen kancelaru kraljevu u bečkom tajnom arhivu.) Biskup je malo kasnije još jedan sabor držao (Frankapan Đuro piše u spomenutom pismu: . . . tajni arhiv).

V.

Ferdinand nije bio zadovoljan s Jožefićevim postupkom. Njegovi ga neprijatelji naime optužiše, da je na saboru od njega sazvanom radio na korist kralja Ivana. Ferdinand je zbog toga za 8. juna 1533. sazvao u Zagrebu sabor

hrvatskih i slavonskih staleža, i imenovao povjerenike, (među njima bijaše *Petar Keglević*)²⁵ da vode rasprave i povedu istragu glede nevjere senjskog biskupa (Pismo upravljeno jednom od kraljevih povjerenika pripoćuje Pray Ann[ales]. V, 263).

I biskupa je pozvao, da dode na sabor. Ovaj ističući svoju nedužnost, izjavio se pripravnim da se pokori, no molio je za trošak, da može oputovati na sabor i da može učiniti potrebne korake na svoju obranu i ujedno je želio, da kralj ispostavi otvorenu naredbu svoj onoj gospodi i plemićima, koji na sabor ne će doći, čime se obvezuju, u stvari optužbe podignute protiv njega, pismeno izjaviti. (Senjski biskup piše pismo kralju bez datuma: tajni arhiv.) Kralj je njegovoj posljednjoj želji udovoljio. Sabor se tek 24. juna održavao i to pod predsjedništvom Petra Keglevića. Prije svega je pročitano kraljevo pismo, kojim se staleži pozivaju, da se izjave glede temeljitosti ili netemeljitosti optužbe podignute protiv senjskog biskupa. Na to je ustao sam biskup Franjo Jožefić, te je tri puta jedno za drugim upravio pitanje na prisutne, da li znade tko, da je on tako radio, kako ga kod kralja optužuju. *Stjepan Blagajski* izjavio se prvi, ali izbjegavajući. Zbog toga je biskup pozvao Petra Keglevića, da upozori staleže, da se odlučno izjave. Keglević je to učinio. Iza njegovih riječi nastala je duga šutnja, koju je napokon prekinuo zagrebački sudac Đuro PISOČ. »Ja, gospodine biskupe – tako reče – ne znam ništa zla o Vama.« I nitko se nije našao, tko bi tome protuslovio, našto su gospoda i plemići sastavili pismenu svjedodžbu o nedužnosti biskupovoj, te je poslali kralju. (Izvadak priređen iz izvještaja Petra Keglevića i drugih o saboru upravljen na kralja, tajni arhiv.)

VI.

8. septembra 1533. slavonski su staleži opet držali sabor u Zagrebu. Odavle su upravili adresu na Ferdinanda, kome su pozornost svratili na djelatnost kralja Ivana, koju vrši, da predobije slavonske staleže, i na ona uznemirivanja, kojima su s njegove strane izvršene pristaše kralja Ferdinanda. Ferdinand je u odgovoru od 25. septembra istakao, da ga pregovori o miru, koji su u tečaju s turskim sultanom,²⁶ suzdržavaju od neprijateljskog istupa, no uza sve to, da će sve učiniti, što je potrebno za obranu njegovih pristaša, pa je već uputio vrhovnog kapetana Ivana Kacijanera, da učini nužne korake. (Originalni koncept odgovora u tajnom arhivu.)

VII.

Iste godine (1533) na 11. oktobra sastali su se hrvatski staleži u Topuskom, pa su u predstavi upravljenoj kralju Ferdinandu dignuli tužbu protiv zulumtarenja jednog hrvatskog plemića, Petra Rusanovića,²⁷ zamolivši kralja, neka se pobrine, da se tome stane na put. (Original u tajnom arhivu.)

VIII.

Godine 1534. hrvatski su staleži držali dva sabora. Jedan u Ripču,²⁸ kamo ih je sazvaio Petar Keglević, da se s njima posavjetuje u stvari uspostave utvrda ovoga grada. (Petar Keglević piše iz Ripča Ferdinandu 30. novembra 1534. ... tajni arhiv.) Doznajući, da su se u njihovo ime stanovita gospoda obratila na Ferdinanda s molbom, neka bi im dozvolio, da hrvatski staleži sami između sebe mogu birati bana, oni se požuriše kralja uvjeriti, da se to dogodilo bez njihova znanja i punomoći i da s pouzdanjem čekaju popunjenje *banske stolice od kralja*.

IX.

Zadnjih dana godine sastali se hrvatski staleži u Zagrebu, te poslaše kao poslanika Ferdinandu Đuru Zimića,²⁹ da pred prestoljem istumači njihove molbe. (Pismo u tajnom arhivu 31. XII.)

SABOR 1535. - 1536.

I.

Hrvatski staleži su 9. IX. 1535. držali u Topuskom sabor. Nazočni bili su ovi Frankapan - Kobasić.³⁰ Sabor je odaslaio Ferdinandu Ivana Tompića i Mihajla Budišića, da mu predadu adresu i živom riječi pomognu. Staleži su uz nekoliko privatnih stvari, koje su se ticale nasljedstva obitelji Krbavskih i Zrinjskih, svratili u glavnom pozornost kraljevu na to, da se isplati zaostala plaća vojnicima, *popuni banska stolica*, i da se kralj pobrine za obranu zemlje. U slučaju pak, da ih sada u skrajnjoj pogibelji ostavi, mole ga, da im natrag pošalje onu ispravu, u kojoj mu, kad su ga koncem 1526. izabrali kraljem, prisegoše vjernost. Naprotiv i oni će mu vratiti ispravu, koju su onda za njih kraljevi povjerenici ispostavili. *Smisao te izjave naravski nije drugi, već taj, da bi podaničku pokornost odrekli i svaki odnos, u kojem stoje spram kralja, prekinuli*. Kralj je u odgovoru stavio u izgled isplatu zaostale plaće i popunjenje banske stolice. A na prijetecu izjavu staleža izjavljuje s najvećom nježnošću, da će, kao što je dosad sve moguće učinio za osiguranje blagostanja svojih hrvatskih podanika, i odsad brižno nastojati, da izvršava svoje vladalačke dužnosti. Opominje dakle staleže, da mu ostanu u nepokolebljivoj vjernosti.

II.

Kralj Ferdinand je unatoč ponovnim obećanjima odgodio *popunjenje banske stali*. God. 1536. poslao je kao namjesnika u Slavoniju erdeljskog biskupa Nikolu Gerendija, gdje isti odmah sazove sabor. (Kad i gdje i rezultate ne znamo. Pekry Ljudevit³¹ u svom pismu Ferdinandu 25. kolovoza 1536. spo-

mnje, da je on poslao poslanike na taj sabor.) Međutim u krugu staleža nije naišao na prijatan primitak, jer su se oni tužili, da kralj nije imenovao bana; a za namjesnika im odredio mađarskog biskupa. Voda opozicije bio je zagrebački biskup Simon Erdödy, premda je tek nedavno stupio u stranku Ferdinandovu. On je 11. augusta pozvao u Dubravu slavonsku gospodu (Pekryl). Već su se unapred raznosili glasovi, da će poslati kralju poslanike s molbom, da im ili brani ili da im dozvoli da mogu plaćati Turčinu danak. (Nikola Jurišić piše 12. augusta 1536. iz Kiscega na donjoaustrijsko namjesničko vijeće: ...) Došlo je mnogo njih, među ostalima Petar Erdödy,³² Franjo Batthyany, Ivan Zrinjski, Tomo Nadasdy,³³ Petar Pogani³⁴ (Pwğani), Stjepan Gyulay;³⁵ prisutni su po Ivanu Zrinjskom i Stjepanu Gyulayu pozvali i kapetana Ivana Kacijanera u sabor, pa je taj ušao 10. XI. s velikom pratnjom u Dubravu, gdje je bio primljen sa velikom čašću.

Sabor je raspravljao o obrani zemlje. Turski upadaji postali su od nekog vremena sve češći. Kralj je poradi toga poslao Kacijanera iz gornje Ugarske u Slavoniju i stavio u izgled, da će k njegovim četama priključiti i čete Štajerske i Koruške. No međutim, budući da se to nije obistinilo, te je samo iz Goričke grofovije prispjela neka mala pomoć, staleži nisu našli za shodno, da se slaba Kacijanerova vojska potuče sa Turčinom, pa su ga zamolili, da se ograniči na obranu granice. Inače su obavljanje ostalih posala odgodili do sabora, koji se imao održati u Križevcima 15. augusta, moleći toplo Kacijanera, da dođe onamo, što je on i obećao. Kacijaner je u pratnji 1200 konjanika i 300 puškaša prispio 14. augusta u Križevce, kamo su staleži u neočekivano velikom broju došli. (Kacijaner piše: ...) Zbog toga su plemići i gospoda posebno jedni od drugih razdijeljeni raspravljali. (To se vidi iz toga, što su velikaši na odluke plemića stavili neke opaske.) Plemići su prije svega željeli, da iz svoje sredine izaberu kapetana, koji bi vodio ratnu snagu Hrvatske, velikaši su također tražili utjecaj na izbor, premda su se zadovoljili, da se kapetan bira iz kruga plemića. Ujedno su željeli, da bude podređen kraljevskom vrhovnom kapetanu. Za tu su čast kandidirali Ivana Alapića,³⁶ koji je bio uistinu izabran. Istodobno su se staleži obratili s molbom na vrhovnog kapetana Kacijanera, da ostane sa svojim četama u Hrvatskoj (Kacijaner piše: ...).

Za naknadu ratnih troškova gospoda i plemići su glasovali za porez od 1 for., koji moraju plaćati ne samo kmetovi nego i plemići od jedne sesije i svećenici, koji nemaju kmetova. Ujedno su zamolili zagrebačkog biskupa, da preuzme na se čast rizničara, osobito utjerivanje poreza, i to bez svake plaće, obećavši mu naknadu njegovih troškova. Osim toga još su odredili, da kapetan ne može nikoga primiti u službu bez privole rizničara. Rizničar i kapetan neka se sporazumno pobrinu, da plemići i kmetovi ne trpe štete niti ugnjetavanja. Dužnost kapetanova neka bude kažnjavati prouzročitelje nasilnih djela i prinuditi ih na naknadu štete. Za kapetana odredit će se cijena živčnih sredstava, koju su vojnici dužni redovito plaćati. Oni se ujedno moraju uzdržavati od ukonačivanja u stanovima plemića i svećenika. Koji rade protiv toga, bit će kažnjeni od kapetana. Ujedno je bila zaključena opskrba i brzo popravljanje pograničnih tvrđava.

Gospoda su izjavila plemićima, ukoliko plaćene čete ne bi bile dovoljne, da su pripravnici bilo protiv Turčina, bilo za stižanje eventualnih unutarnjih nemira ustati svom snagom i priključiti se Kacijaneru. Napokon su plemići i gospoda jednoglasno zaključili, da se pošalje poslanik kralju, koji će sve potrebe i nevolje zemlje vjerno istaknuti, i zato je bio izabran Franjo Bačani. Međutim jedan dio prisutnih staleža nije bio zadovoljan zaključcima osobito poradi odglasavanja znatnog poreza, a bilo je prigovora i protiv izbora zagrebačkog biskupa za rizničara i Alapića za kapetana. Nezadovoljnici požurili su se iz Križevaca u Varaždin, gdje su se sastali kod Ljudevita Pekryja, koji se sa zagrebačkim biskupom već prije posvadio, i zamolili kralja, da križevačke zaključke ne potvrdi, prikazavši ih kao takve, koji bi bili jednako povređivali prava kraljeva i interese Hrvatske. Aleksije *Thurzo*, kraljev namjesnik, nije doduše odobravao, što su slavonski staleži, mimoišavši kralja, podijelili blagajničku čast zagrebačkom biskupu. Međutim prekoravao je i istup Pekryjev, čija je neobuzdanost ugrožavala mir Hrvatske, čija vjernost spram kralja nije stajala iznad svake sumnje. Uvaživši težinu položaja, kralj se zadovoljio izborom zagrebačkog biskupa, da ne uveća smutnje, no ubiranje odglasanog poreza od slavonskih staleža je suspendirao. O toj svojoj posljednjoj odluci obavješćuje 16. XII. zagrebačkog biskupa primjećujući, da meritornu svoju odluku odgađa, dok ne sasluša poslanika slavonskih staleža. Kad je taj bio kod kralja i šta se dalje dogodilo o toj stvari, o tome šute sponenici.

SABOR 1537. - 1540.

I.

U proljeće 1537. Turci su sa dvostrukom energijom započeli osvajanje južne Hrvatske. Počeli su podsjedati *Klis*,³⁷ koji je već po stoljeća prkosio njihovim navalama, i pošto su Petra *Kružića*,³⁸ koji je bio poslan s 5000 vojske potukli, uspjelo im je predočiti ga (12. III.). Istodobno je smederevski paša Muhamed u županiji virovitičkoj i požeškoj izvršio osvajanja. Ferdinand je za to vrijeme u nasljednim pokrajinama razvio živu djelatnost da sakupi četa, koje je spremao da otpošalje pod vodstvom vrhovnog kapetana Kacijanera u Slavoniju. Slavonske staleže pak sazvao je 4. III. u Križevce, da se o obrani domovine posavjetuju. No do sabora je poradi nepoznatih razloga došlo tek 15. aprila. Tada je Kacijaner već bio na čelu lijepe čete prispio. Staleži su se žurili zahvaliti se kralju na marljivoj brizi, a Kacijanera su zamolili, da još nestigli dio pomoćnih četa, koje je kralj odaslao u pomoć Slavoniji, što prije dovede u pogranične tvrđave Hrvatske. Prije no što su obrambena sredstva stavili kao predmet raspravljanja, uvidješe, da će njihov uspjeh spriječiti još u prošloj godini međusobno nastala nesloga, pa je njeno uklanjanje postalo vrlo potrebno. Međutim već su se toliko razbjesnili, da stalna pomirba nije bila u izgledu. I tako su sporne stranke stupile tek u primirje. Doduše odlučise, da će one povrede, koje su prije 4. III. uzajamno trpjeli, još do 25. XII. ove godine *mirno* podnositi i da ih ne će osvećivati.

Donekle čudno zvuči, to što su tomu zaključku pridodali, da će naime do tog roka jedni druge s »iskrenom ljubavlju paziti«. Na to su na obranu Hrvatske odlučili uspostaviti osamsto konjanika i 200 pješaka, pa su umolili Ljudevita Pekryja, da preuzme na se sabiranje, organizovanje i vodstvo te čete. Osim toga su gospoda i plemići odglasali na svakih deset kmetskih posjeda jednog puškara pješaka, koje su također povjerali vodstvu Pekryjevu, pa su izjavili, da će u slučaju potrebe ustati pojedince. Za plaćanje vojske odglasali su na svaki kmetski posjed 1 for., što se mora za osam dana uplatiti zemaljskom rizničaru, koji je bio upućen, da nakon izmaka toga roka onima, koji se budu ustručavali plaćati porez, sa svojim oružanicima opustoši posjede, kao što je taj barbarski postupak bio uobičajen u Slavoniji. Inače su vojnici dužni hranu kupovati uz gotov novac, a cijenu pojedine robe odredit će vrhovni kapetan uz sudjelovanje povjerenika izabranih od staleža i dotičnog suca. Njemački i ugarski novac svagdje će se primati po svojoj vrijednosti. Uz te stvari naravski da je i banska čast svratila na sebe pozornost redova. Na prijašnjim saborima češće su upravili kralju molbu za popunjencje, no nisu bili uslišani. Sada toga nisu ponovili, već su radije učinili nužne korake, da za vrijeme ispražnjenja banske stolice sačuvaju interese zemlje. Za vodstvo vlade izabrali su povjerenstvo, kojega su članovi bili zagrebački biskup Simon Erdödy, Franjo Batthyany, Ljudevit Pekry i Petar Keglević, kojima je bilo određeno, da o svemu sporazumno sa vrhovnim kapetanom Kacijanerom postupaju. Isto tako su toj gospodi povjerali pravosuđe. Zagrebačkog su biskupa opunomoćili, da u odsutnosti njegovih drugova može sam suditi sa četiri prisjednika, koje su mu dodijelili staleži. Gradovi su bili izuzeti iz te sudske oblasti. Među njihovim zidinama patrila je sudačka vlast vrhovnog kapetana. *Staleži su konačno izjavili, da će, ustreba li, pribaviti oružanom silom poštovanje tim zaključcima.* Odluke križevačkog sabora poslao je Kacijaner kralju, koji se požurio da ih potvrdi izrazivši, da će ih savjesno izvršivati, pa da će za obranu domovine i većih žrtava doprinijeti.

II.

Zaključci križevačkog sabora zadovoljili su požunsku komoru manje nego kralja. Ona se s financijskim neprilikama morala neprestano boriti, jer su ugarski kmetovi plaćali godišnje veliki porez i gledali na Slavoniju s očevidnom antipatijom, otkuda već četiri godine nije kraljevska blagajna dobila nikakve pomoći, jer su vlastiti blagajnici zemlje samo odglasane poreze upotrebljavali za potrebe njezine. Komora je dakle preporučila kralju da sazove novi sabor i da pozove slavonske staleže, da barem dva for. porca odglasaju na jednu sesiju kmetsku, a taj neka preuzme jedan činovnik kraljevske blagajne. U tu svrhu dakle neka sazove sabor. (To se vidi iz kraljeva otpisa i pisma komorskog predsjednika Alberta Peregija⁹⁹ upravljena 5. 5. 1537. na kralja, gdje piše: -- original u tajnom arhivu.) Premda je već bio otpisan kraljev otpis, koji je sadržavao potvrdu križevačkog sabora, kralj je prihvatio predlog komore, pa je za slavonske staleže sazvaio novi sabor u Križevcima.

17. VI. 1537. Ivan Kacijaner otvorio je rasprave. Podnio je kraljev otpis, koji potvrđuje zaključke prošlog sabora, pa je ponukao staleže, da odglasaju porez za kralja i da to stave njemu na raspoloženje. Nadalje ih je upozorio, da je, budući da je kralj poslao znatnu ratnu pomoć na obranu Slavonije, pa su iz Donje Austrije prispjeli odlični i hrabri ratnici njima u pomoć, dvostruka njihova dužnost, da sa svoje strane učine, što se može. Pozvao ih je dakle, da se pojedince prihvate oružja i da vrhovno svećenstvo i velikaši ispostave po zakonu određene banderije i da se pobrinu za prehranu četa. (Pismo Kacijanerovo saboru.) Istodobno se pojavio među staležima *Ivan Kastelanović*.⁴⁰ Pokazao je kraljev otpis, u kojem se slavonski staleži pozivaju, budući da već 4 godine nisu platili poreza u kraljevsku blagajnu, da ga sada odglasaju. Ujedno ih obavješćuje, da je ubiranje i primitak povjerio spomenutom Kastelanoviću. (Originalni koncept u kraljevskom tajnom arhivu.) Staleži nisu bili u maloj smetnji, kojemu kraljevu otpisu da se povjeravaju. Međutim oni su prepustili to vrhovnom kapetanu da odluči. Oni se s pripravnosću odazvaše kraljevoj želji i odglašao 2 for., od čega da se pol plati kralju, a pol zemaljskoj blagajni. Tom prigodom oporezovali su i niže svećenstvo. Na župnike, koji su imali dva tri kapelana odrediše 4 for., a na ostale župnike 2 for. poreza. Na posjednike manjih dobara 1 for., a na kapetane 50 dinara. Svota, što je od toga proizašla, imala se opet podijeliti između kraljevske i zemaljske blagajne. Ponovo su naglasili svoju pripravnost, da pojedince svi ustanu na obranu domovine, s tim dodatkom, da se od općeg ustanka izuzimaju plemići, koji služe kod gospode i u tvrđavama, bolesni, starci; ni udovice nisu izuzete, nego da su dužne umjesto sebe otposlati jednog konjanika. Plemići, koji su imali jedan posjed, čine doduše izuzetak, no naprotiv bivaju oporezovani kao kmetovi. U slučaju općeg ustanka dužni su uspostaviti banderijume i velikaši i veleposjednici plemići. Ali budući da su bili ponajvećina zbog turskih provala lišeni velikog dijela svojih posjeda, bilo je povjereno Ivanu Kacijaneru i Ljudevitu Pekryju, da broj banderija, koji se moraju ispostaviti, imaju odrediti na osnovu faktičnih posjedovnih odnošaja, pa su prema tome odmah i postupali. Odluka glede cijene živeža i kreme, a isto tako glede vozarine prevoznih kola, bilo je određeno, da se prepusti povjerenicima, koje će izaslati staleži i vrhovni kapetan. Ujedno su bili određeni stanoviti velikaši i plemići, koji su bili dužni u pripremi držati prevozna kola. Prevažati bili su riješeni dužnosti carine. Budući da je bilo i takvih, koji su živež i ratnu zairu prodavali Turcima, bio je svaki opunomoćen, da takve izdajice domovine uhvati, žive ili mrtve preda kapetanima, a svu pošiljku da upotrebi u vlastite svrhe. Potvrđeno bi, da se ukonačivanje vojnika ne provodi u kućama vojnika i svećenika. Štete nanesene od vojnika, neka se na temelju procjene sudaca nadoknade iz odbitka plaće dotičnih počinitelja. Zaključci prošlog sabora bili su ponovljeni, a kapetanima bi povjerenno, da onima, koji rade protiv tih zaključaka, zaplijene dobra i predadu na raspolaganje Njegovom Veličanstvu. Taj sabor imao je još jedan rezultat, koje članci saborski ne spominju. Ljudevit Pekry izmirio se sa velikašima, s kojima je stajao u neprijateljskom odnosu, a osobito sa zagrebačkim biskupom, čije je osvojene kaštele njemu natrag vratio. (Ovo je iskaz njegova tajnika nakon uhvaćenja Ljudevita Pekryja, u tajnom arhivu.)

Ta slavonska vojna, za koju je i sam Ferdinand činio velike pripreme i dva puta upotrebio požrtvovnost slavonskih redova, kako god je kod dvora pobudila žive nade, a isto i u zemlji, svršila je nesretno. Nade su bile opravdane. Ratna sila skupljena u Slavoniji bila je zamjerna. Pješaštvo austrijsko-češko, štajersko, koruško i tirolsko svojim brojem približilo se broju od 16.000. Konjanništvo ugarsko i slavonsko sastojalo se od 8.000. No ta vojska, premda je Muhamed-paša raspolagao jedva sa 15.000 ljudi, ležala je cijelog ljeta besposlena. Neimaština hrane i bolesti su je decimirale. Na početku oktobra kukavičluk Kacijanerov ili njegovo izdajstvo dovede je u taki položaj, da se jedan dio zajedno s vojskovođama razbježao, a drugi dio je nakon kratke bitke bio od turske vojske nabijen na kolce.⁴¹ Kralj je bacio Kacijanera u zatvor, a uplašene slavonske staleže sazvao je za 5. XI. u Dubravu. Tom prigodom imenovao je svojim povjerenicima baruna Nikolu Jurišića, glavnog zapovjednika slavonskih i donjoaustrijskih četa, onda velikog župana Zeljezne županije *Franju Bačanija*, Alberta Peregija, pečujskog prepošta i kraljevskog savjetnika, a na koncu također Luku Sekelja kraljevskog savjetnika. Bačani i Sekelj su izostali, jer su po svojoj prilici kasno primili do znanja kraljevu naredbu. Samo Jurišić i Peregi došli su na određeni dan u Dubravu, gdje su bili s čašću primljeni. Dana 6. XI. otvoriše sabor. Prema njihovoj uputi podulje su izložili događaje posljednjih godina počev od sklopljenog mira između kralja i sultana. Naglasili su, da su ga Turci, dok je kralj taj mir savjesno održavao, neprestano kršili, pa su svoje nastojanje upravili na osvojenje čitave Ugarske. Unatoč toj pogibelji Ferdinand se s gorljivošću prihvatio posla sjedinjenja rastrgane zemlje i izmirenja s kraljem Ivanom. Međutim premda je bio pripravan uz dostojne uvjete, dapače i uz znatne žrtve stupiti u sporazum, nije bio kadar kralja Ivana na to privesti, da se nakon sklopljenog mira između njih složi protiv Turčina.

Uza sve to i unatoč tome nije klonuo duhom. Za obranu svoje zemlje skupio je silnu vojsku, koja se činila dosta jakom da odbije napadaj Turske. Međutim premda je uputio ovamo vojske, da čuvajući vjerne staleže i vojnu snagu njima povjerenu ne istavljaju sumnjivim slučajnostima, ovi su uza sve to zaboravili na njegove upute, živež su lakoumno ostavili bez natkrovlja i pustili, da ga neprijatelj može zauzeti, a uz to i njih same opkoliti. Taj bolni dojam, koji na dušu kralja vrši taj događaj, ublažuje jedino to uvjerenje, da je savjesno vršio svoju dužnost i da odgovornost zbog nesreće ne tereti njega. Istodobno, čim je doznao za te događaje, svoju je skrb posvetio tome, da se počinjene pogreške što prije isprave. Poradi toga je mjesto Kacijanera imenovao glavnim kapetanom Nikolu Jurišića i odredio, da bez odvlake primi u službu 2.000 lako oružanih i 600 teško oružanih konjanika, a isto tako nekoliko stotina pješaka na obranu zemlje, dok ne bude i sam kadar da stavi na noge jaču silu. U tu svrhu iznova će pozvati staleže nasljednih pokrajina, da pruže pomoć. Staleže štajerske, kranjske, koruške i goričke već je i sazvao u sabor za 11. novembra, na koji će sam lično doći. Ujedno poziva slavonske staleže, da pošalju i oni u Grac iz svoga kruga opunomoćene povjerenike, pa će, ako se njima priključe iz redova velikaša i drugi, učiniti ugodno djelo

Veličanstvu. Njima će saopćiti svoje osnove, a s njima će se i posavjetovati, kako bi trebalo da se odupre Turcima. Njihove utanadžbe bit će onda dužni i slavonski staleži primiti i izvršiti. Neka dakle ne padaju u zdvojnost, ovaj pretrpljeni gubitak ne može se toliko pripisati premoći turskoj, već utoliko više nespretnosti kraljevih vođa. To se može utoliko lakše popraviti i to utoliko više, jer je sultan prekršio sklopljeni mir s Venecijom, pa je republika stupila u savez protiv njega s papom i carem i poslala u Dalmaciju jaku flotu. Od toga se može nadati povoljnom uspjehu i da bosanski paša odsada ne će na Slavoniju sa svojim napadajima toliko napadati, već se može kralj s potpunim pravom pouzdavati u to, kao što je to odavno vruće želio i uvijek urgirao, da će se naime kršćanska vlast složiti protiv Turčina.

Staleži su s velikim veseljem pozdravili u svom krugu i u službi vrhovnog kapetana Nikolu Jurišića kao iskušnog vojskovođu i oduševljenog rodoljuba. Izjavili su, da su pripravnici pokoravati mu se i pomagati u svakom pogledu. Izvršili su i onu želju kraljevu, da pošalju u Grac opunomoćene povjerenike, pa su ih odmah izabrali iz svih triju staleža. (Nažalost imena im ne znamo. Jurišić piše kralju, da imena povjerenika šalje na priloženoj cedulji, koja se izgubila.) No istodobno umoliše Jurišića, da se dok u Gracu teku rasprave ne udalji iz zemlje i da se zadržava u Varaždinu, što je on i obećao. Uz to je više njih iz kruga staleža iznijelo tužbu, da su njihove tvrđave bez posade i zaire ostavljene i da su za slučaj napadaja naprosto nesposobne za otpor. Da ovoj nevolji doskoči, sabor je odlučio, da Jurišić privremeno jedan dio vlastitih četa namjesti u te gradove. Napokon je bilo pročitano i pismo Kacijanerovo, u kojem moli sabor, da ga kao posjednika Susjedgrada uzmu u listine slavonskih staleža, a on je s druge strane pripravan dijeliti s njima dobro i zlo. Međutim sabor je odgovorio, da njegovoj molbi bez dozvole kralja ne može udovoljiti. Na to se sabor razišao. (Izviješće Nikole Jurišića, a povelja od 7. XI. iz Dubrave.)

Ferdinand je sredinom novembra došao u Grac, gdje je sa staležima nasljednih pokrajina započeo raspravu glede isposlovanja pomoći protiv Turčina. U zakazano vrijeme prispjeli su povjerenici slavonskih staleža. Kralj je glede više točaka zapitao njihovo mišljenje, kako bi se dale Slavonija i ostale pokrajine od turskog pustošenja i napadaja obraniti, na kakav način žele oni sudjelovati u tom radu. Budući da su nesretni rezultat zadnje vojne skrivile pogreške u vodstvu, kakav postupak treba odsada da bude u vojnama? Kakve mjere i pripreme treba učiniti na kopnu i na moru, u pješaštvu i konjaništvu. Budući da ima velike važnosti ratno brodogavlje, gdje bi se najjeftinije dali praviti brodovi? Gdje i u kolikom broju treba kupiti podesne oružanike za ratno brodogavlje. Bilo je izvan svake sumnje, da je jedan od najglavnijih uzroka nesretnog svršetka vojne bio taj, što je nedostajalo živeža. Nadalje, budući da se tek tako mogu nadati uspjehu, da se, ako tuđinci ponude svoju službu na obranu Slavonije, osiguraju, da u živežu ne će trpjeti oskudice, kakve mjere treba u tom poduzeti, budući da se zbog nedostatka konja i dizanja plemićkih lakih konjanika sve više osjeća povećavanje troškova, kako treba odsada da se laka konjica i uopće vojska a i njezina opskrba snabdiju. Kad je ova pitanja izložio pred slavonske povjerenike, kralj je izjavio, da

on sa svoje strane ne će žaliti ni troška dapače ni štedjeti svoje osobe, nego će sve, što stoji do njegove moći, učiniti. Nadalje upozorio ih je, da za nastup protiv Turčina i za oslobodenje zemlje dosada nijedno doba nije bilo tako zgodno kao sada. To ne će da propusti, pa se i nada, da će ga staleži s požrtvovnošću poduprijeti. Izaslanici slavonskih staleža skupili su svoje molbe u ovom: Prije svega potrebno je, da kralj slavonsku granicu utvrdi, da je snabdije konjanicima, pješacima i šajkašima, topovima i puščanim prahom, jer su opustošeni i njezini posjednici nisu kadri postaviti je u obrambeno stanje. U Hrvatskoj opstoji 17 takvih tvrđava, u Slavoniji 26. Bilo bi dosta 3.000 lakih konjanika i 1.500 pješaka, pa 1.000 šajkaša. Ali je potrebno, da se oni još za trajanja zime namjeste u one gradove, jer će inače do završetka vojne ove dvije pokrajine konačno propasti. Ako kralj ratnu silu nije kadar odmah poslati, mole ga, da barem onih 3.000 vojnika, koje je po Jurišiću obećao na dubravskom saboru, pošalje u cijelosti. Ako to ne učini, staleži će konačno pasti u očaj.

Što se tiče staleža, oni su pridonijeli velike žrtve. Za troškove prošle vojne pol je godine svaki kmetski posjed bio oporezovan sa 5 for., gospoda i plemići svi su se digli na vojnu, a mnogi su žrtvovali velike svote za utvrđenje svojih gradova. I odsada su pripravnici da učine sve moguće, no međutim, da im budu naprezanja uspješna, potrebno je, da se *Njegovo Veličanstvo izmiri s kraljem Ivanom*. Tada će biti moguće, da se čete Njegova Veličanstva, koje se sada bore protiv Ivana, dapače i čete Ivanove obrate protiv Turčina. Nadalje, da idući vojnu sam kralj osobno vodi. U tom slučaju mnogi će odlični stranci doći u tabor i ratovati na svoj trošak. Kralj neka uzmostoji, da kršćanske vlasti već za zime, a i za vrijeme vojne iduće godine pruže pomoć, osobito neka mletačka republika preuzme na se plaćanje od hiljadu konjanika, koji neka se izašalju u hrvatske pogranične gradove, jer će ovi Turčina držati daleko i od teritorija mletačkog. Izim toga treba da se nabavi dovoljan broj spretnih uroda. Najveću važnost imade ratno brodovlje, pa je potrebno, da kralj raspolaže bar s tolikim kao Turčin. Može se tvrditi, da će zemlja biti onoga, koji bude imao jače brodovlje. Za pravljenje brodova nema u Slavoniji materijala, a niti pila, majstora i radnika. Naprotiv u nasljednim pokrajinama uz obale Drave, Save i Mure imade svega toga. Neke Njegovo Veličanstvo dade načiniti od tamošnjih podanika 200 šajka. Uz Dunav, Dravu i Savu bit će dosta spretnih i pouzdanih šajkaša. Kralj neka bezodvlačno primi u službu budućega kapetana brodovlja i vojvode i neka njima povjeri primanje desetnika i proste momčadi. Teritorij Hrvatske i Slavonske ne može također da pruža u dovoljnoj količini živežnih sredstava. Za vrijeme prošle vojne na mnogim su mjestima bili spriječeni požeti usjeve i nanovo zasijati. Prošlogodišnji rod potrošile su čete. Uza sve to neka dade istražiti kralj posjede gospode i plemića i neka pšenicu, ako se nađe, prekupi. Sakupljeni živež bit će najbolje deponirati u Zagrebu ili Varaždinu. Plaća pješaka je mjesečno 3 for. i 20 denara. Plaću konjanika je nemoguće sniziti. Venecija naimo također sakuplja konjanike, kojima obećaje 6 for. i krmu. I kralj Ivan daje veću plaću nego Ferdinand, a osim toga dopušta i slobodno plijenjenje. Uostalom upozoruju kralja, da nije kadar niti jedan kršćanski vladalac dići

na noge tako brojno i vrsno konjaništvo kao on, jer dode li osobno u tabor, dužni su da ga i to na svoj trošak prate vrhovni svećenici, gospoda i plemići. Napokon su povjerenici uime svojih mandanta stavili ponudu, da će svakih 36 kmetских posjeda dići jednog lakog konjanika i čitavu godinu uzdržavati. Kralj je u odgovoru na taj prijedlog odgovorio, da će glede opskrbe pograničnih tvrđava, u pogledu četa i topova, a isto tako glede gradnje brodovlja učiniti odredbe bezodvlačno, a puščani prah već da je u Pettau⁴² de facto i naručen. Mišljenje, da će uspjeh vojne protiv Turčina poduprijeti izmirenje s kraljem Ivanom, odobrava. On se nije nikad tuđio od izmirenja, pa je i sada pripravan uz dostojne uvjete da stupi u sporazum. U prošloj vojni htio je lično da preuzme vojskovođstvo, no spriječili su ga važni razlozi. U budućoj vojni to će na svaki način učiniti. Kod kršćanskih vladara je dosada češće urgirao pomoć, pa ne će to ni sada propustiti. On je i sam toga mnijenja, da se na teritoriju Hrvatske i Slavonije ne nalazi dosta živežnih sredstava, pa će ih zato nabaviti u drugim zemljama. No neka participiraju i oni prema svojoj snazi. Skladišta će podići u Zagrebu i Varaždinu. Napokon moli povjerenike, da izrade na idućem slavonskom saboru, ne bi li staleži odglasali mjesto na 36 kmetских posjeda po jednoga konjanika, radije na svakih 25. I neka odglasaju barem 1 i po for. poreza, obećavši, da će ga upotrebiti na obranu domovine. Povjerenici poslani u Grac nisu bili jedino na to upućeni, da se posavjetuju s kraljem Ferdinandom glede obrane domovine, već i na to, da želje staleža izlože kralju i izrade njihovo izvršenje, i to u prvom redu, da *imenuje dva bana*, da odredi povrat samovoljno osvojenih posjeda, neka uznastoji da *prestanu razbojništva vojnika* i nasilja gospode i da se od njih učinjene štete nadoknade. Kralj mimoišavši zadnju točku šutnjom, požurio se izjaviti, da će što prije imenovati banove. (Taj odgovor kraljev nije poznat, ali se nalazi u izvratku u drugoj predstavi.) Tada su povjerenici pošli za korak dalje. Tražili su, da se zakletvom obvežu banovi, koji budu imenovani, da se podvrgnu bezodvlačno zakonu, parnicama protiv njih podignutim ili suspendiranim i da za od njih prouzročene štete pruže zadovoljštinu. Neke imenuje *Baltazara Banfyja* kapetanom brodovlja, što se ima sagraditi, i neka odredi, da se u Slavoniju pošalju pošteni skupljači poreza, neka sazove staleže u sabor, gdje će poduprijeti njegove povjerenike. Napokon neka dade milostivi odgovor na njihovu molbu glede povratka osvojenih (otetih) imanja.

Kralj je na ovu drugu predstavku odgovorio, da će od *banova preuzeti* željenu zakletvu, Banfyja imenovati, da će se pobrinuti za sabirače poreza, da će učiniti potrebne korake u stvari povratka imanja, slavonski sabor sazvati, te da će rok sporazumno s povjerenicima odrediti. Taj kraljev otpis mogao je zadovoljiti povjerenike, pa su oni umireni ostavili štajerski glavni grad, a kralj je i ubrzo izvršio ostala obećanja. Već 9. XII. imenovao je banovima Hrvatske i Slavonije *Tomu Nádasdyja* i *Petra Keglevića*, jer su se pregovori s Ljudevitom Pekryjem razbili. (Originalni koncept isprave od 9. XII. u Kremsu, koja daje na znanje staležima to imenovanje, u tajnom arhivu. O pregovorima s Pekryjem i o njegovu uhvaćenju govori Ferdinand u niže citiranoj uputi.)

Dana 9. XII. 1537. sazvaio je Ferdinand slavonski sabor u Križevce za 6. I. 1538., da tamo novi banovi svoju službu svečano zauzmu i da se izaberu uz njih protonotari. (Koncept kraljeve pozivnice, koji je dvostruk i raznog sadržaja, u bečkom tajnom arhivu.) Svojim je povjerenicima imenovao Nikolu Jurišića i Franju Bačanića. Od banova došao je tek jedan, Keglević. Kraljevi povjerenici, u svom govoru naglasivši brižno i požrtvovno nastojanje i brigu njihova mandanta (= kralja) uloženu u interesu zemlje, izložili su svoje želje, da se na svakih 25 kmetskih posjeda dade bar jedan konjanik na godinu i na svaku kuću 1 for. poreza. Pristojno je, kazali su, da žrtvuju iznad svojih sila, s obzirom na to, da je potreba velika i goruća i da će se sve upotrebiti u njihovu korist, jer su znatne žrtve učinile također i nasljedne pokrajine kraljeve: Sam kralj prema svojem prvašnjem obećanju držat će na obranu Slavonije 2.000 konjanika i 1.000 pješaka, no budući mu je došlo do znanja, da je zimi ostalo tek neznatno malo četa turskih u bosanskoj krajini i da se njih ne treba bojati, prepušta odluku uvidavnosti staleža, ne bi li bilo shodno, da se kontingent kraljevih četa snizi i da tako uštedenu svotu upotrebi na trošak *ljetne vojne*. Kralj nadalje daje na znanje staležima, da rasprave glede ostvarenja konfederacije kršćanskih vlasti pružaju nade, te se nada, da će se složnim silama uspjeti uništiti moć polumjeseca. No ta konfederacija stavlja i kralju velikih tereta. Da ih može podnijeti, treba da u tom učestvuju i staleži. Na predložene želje od njihovih izaslanih poslanika u Grac, kralj je dao milostivi odgovor, imenovao je banove, koji su se obvezali zakletvom, da će svoju službu savjesno vršiti. Pri popunjenju banske časti kralj je imao obzira i na Ludovika Pekrića, pa je s njim započeo i pregovore, no za vrijeme tih pregovora istupio je s tako pretjeranim zahtjevima i rabio tako prijeteći glas, da je njegova nevjera, u koju se već prije sumnjalo, postala nesumnjiva. Zbog toga ga je na savjet izaslanika staleža bacio u zatvor, pa ne sumnja, da će taj postupak i sabor odobriti. Staleži su odglasali 2 for. poreza po kući, pa su prepustili kralju da odredi novi popis kuća. Polovica poreza ima se platiti 15 dana nakon popisa, a polovica po Duhovima. Ujedno su zamolili kralja, da porez, što ga je prošli sabor odredio popovima, sami staleži mogu utjerati i upotrebiti za potrebe zemlje. No drugu kraljevu želju, da na svakih 25 kmetskih posjeda dignu po 1 konjanika, nisu izvršili, već su zadržali prvašnju odluku (36 = 1 godina - 1 konjanik), od koje se dužnosti nitko ne izuzima.

Na taj način skupljena vojska služit će u Krajini pod zapovjedništvom vrhovnog kraljevskog kapetana. U tom slučaju, kad bi Turčin jačom snagom napao na zemlju ili uzeo podsjedati koju utvrdu, staleži će svi ustati s petinom svojih kmetova ili u slučaju skrajnje potrebe sa svim kmetovima. Budu li turski napadaji pogibeljni i za susjedne pokrajine, upozorit će ih gruvanjem topova i drugim ratnim znakovima, inače brigu oko obrane zemlje i za učvršćenje tvrđava i za držanje uhoda povjeravaju banovima. No mole kralja, da drži u zemlji graditelja, koji će četvrt-godišnje razgledati tvrđave i odrediti potrebne građnje. Nadalje nadzornika živeža, koji imade iskustva na polju ratne opskrbe. Za prijenos i prijevoz od kralja poslanih topova i

pušaka obećao grad Zagreb 24, Križevci 16, a lepoglávski samostan 12 konjanika. Za opskrbu tvrđava živežem obećali su dvadesetinu žetve (Fechsung) svih staleža (posjednika polja), koju će na svoj vlastiti trošak dopremiti. Utvrdili su cijene živeža i vrste krme. Za prijevoz sprema, koje se imaju kupiti, dali su na raspolaganje živežnom nadzorniku na svakih dvadeset kmetova posjeda jedna kola. Za uspostavu živežnih skladišta bili su određeni Virovitica, Novi Dvori (kod Dišnika) i Vclika.⁴³ Banovi su bili pozvani, da svoje sudačko djelovanje započnu 17. marta, ali da povrat samovoljno otetih gradova i posjeda odmah i bez svakog parničnja izvrše. Utanačili su pristojbu sudstvenih spisa, ujedno odnošaje kmetskog seljenja. Utvrđeno bješe, da se mjedeni novac svagdje prema zakonskoj vrijednosti prima. Za pregled prošlogodišnjih računa zemaljskog blagajnika izaslano bi povjerenstvo. Za poslano poslanike kralju prošlih godina i za počasnu nagradu prisjednika banskog sudišta odredili su porez od 10 dinara, suvišak da će upotrebiti na pokriće drugih potreba zemlje. Za uhvaćenje Ljudevita Pekryja doznaše staleži ne samo iz izvještaja kraljevih povjerenika. Njegova žena, a isto tako i žena zatvorenog Kacijanera poslale su na sabor poslanike, da izmole posredovanje staleža u interesu oslobođenja svojih muževa. Staleži se nisu ustručavali to učiniti. Franju Bačana su zamolili, da pođe u njihovo ime kralju i da moli milost za utamničene. (Franjo Bačani od 2. II. 1538. javlja iz Nemetujvára Ferdinandu, s primjedbom da je to, što mu je povjereno, primio »non sine difficultate«. No međutim budući da mu staleži nisu poslali putni trošak, ne će da putuje na dvor, pa u pismu preporučuje kralju njemu povjerenu stvar. Original tajni arhiv.)

V.

Odluke križevačkog sabora ostale su velikim dijelom na papiru, kao što kralj nije svojih obećanja ispunio, staleži također nisu odgovorili svojim dužnostima. I kad su početkom proljeća Turci opet započeli svoja pustošenja, nigdje ne naidoše na ozbiljan otpor, pače i osvojiše i grad *Dobrych*.⁴⁴

Petar Keglević, jedan od banova, poznajući važnost te tvrđave, pokuša ga natrag osvojiti. Poradi toga je u drugoj polovici maja⁴⁵ 1538. sazvaio u Zagreb sabor i pozvao slavonske staleže, da se sakupe oružani i da pođu neposredno na vojnu. Mnogi članovi nižeg slavonskog plemstva i poslanici gospode, a osim toga poslanici Hrvatske dođoše određenog dana. Svi su izjavili pripravnost prihvatiti se oružja, no izjaviše, da zbog kratkoće vremena ne bijahu kadri oboružati svoje kmetove. Budući da nije došla kraljeva vojska, Keglević je morao napustiti osnovu vojne. Zaostatak plaćanja kraljevih četa i posada (tvrđava) pobudio je u krugu staleža veliko nezadovoljstvo, pa se to izrazilo i u strastvenim ispadima. Dapače pod vodstvom *Baltazara Hobetića*⁴⁶ stvorila se stranka, koja se nije javno ustručavala predložiti, da staleži kupe mir uz ucjenu *plaćanja poreza od Turaka*. Keglević je vrlo teško mogao umiriti staleže. Sazvaio je novi sabor za 11. VI. u Križevce. Stavio je u izgled, da će doonda isposlovati izvršenje kraljeva obećanja. Da li se održavao taj križevački sabor, ne znamo.

VI.

Godine 1538. nije pogodovala sreća ratnim poduzecima vojskovođa kralja Ferdinanda, niti patnje Hrvatske i Slavonije nisu prestale. Neprestano su bile izvršene turskim napadajima. Napokon na početku 1539. došlo je nekoliko hiljada španjolskih i njemačkih vojnika. Da za opskrbu tih četa u novcu i u prirodninama isposluje pomoć, kralj je odredio banu Tomi Nadasdyju, da sazove sabor staleža Hrvatske i Slavonije na Jurjevo. Taj je međutim kasno primio naredbu i budući da se po starom običaju zahtijevao interval od saziva sabora do roka od 15 dana, sazvaio je sabor za 8. maja u Dubravu. Ferdinand je odredio kao svoje povjerenike Franju Bačanija i savjetnika Luku Zekela(!). Posljednji (Sekelj) ležao je teško bolestan u Ljubljani, i tako nije mogao doći. I Bačani se ustručavao preuzeti povjerenstvo, jer mu kralj nije poslao troška. Kasnije se dođuše odlučio, ali je javio kralju s takim cinizmom, koji je još i u to pokvareno doba bio i suviše upadljiv, da mu ne dozvoljava, da ostane dugo dužan. (Pismo) Bačani je u nastupnom govoru upravljenom saboru prikazao, što je učinio kralj na obranu Slavonije, šta sprema da učini sada, na što je pozvao staleže da odglasaju porez, da se pobrinu za živč vojske i za utvrđenje tvrđava. Staleži su pripravno odglasali opskrbu vojsci i tvrđavama sa živčom i na svaki kmetski posjed jednu četvrtinu vagana žita badava i jednu četvrtinu vagana pšeničnog brašna, no uz cijenu od 20 dinara. Nadalje su za sprečavanje turskih zuluma odlučili dignuti 300 pješaka martoloza kroz ljeto i jesen. Za njihovu opskrbu odglasali su na svaki kmetski posjed 1 for. poreza i odlučili, ako bi Turčin s velikom silom napao na zemlju, da će se proglasiti opći ustanak. Ponovo bi određeno utjeranje poreza, što je prošle godine bio na svećenike udaren, ali još neplaćen. Budući da je Ivan Alapić pao u tursko ropstvo i bio prinuđen založiti sve svoje posjede, da nabavi otkupninu, odglasali su njemu za pomoć 10 dinara također na pojedini kmetski posjed. Glede banskoga sudišta bi određeno, da započne 28. maja u Zagrebu ili Križevcima svoje djelovanje. Napokon su bili doneseni zaključci u stvari seljenja kmetova i povratka pobjeglih kmetova.

VII.

Iduće godine (1540) u jesen držali su slavonski staleži pod predsjedništvom bana Petra Keglevića sabor u Zagrebu. Od njegovih zaključaka poznat je samo jedan, kojim je bio odglasan porez od pol for. za nabavu i opskrbu martoloza.

HRVATSKI SABOR OD 1546.-1555.

I.

Premda su Hrvatska i Slavonija na saborima Ugarske bile redovito zastupane, u to se vrijeme uobičajilo, da je kralj nakon zaključaka ugarskog sabora sazvaio i hrvatsko-slavonske staleže, da tamo stvorene odluke prihvate.

U tu je svrhu sazvaio za 1. V. 1546. u Zagrebu sabor, za koji je odredio kao svoje povjerenike *Krstu Baćanija*, kraljeva peharnika i *Luku Sekelja*, kraljeva savjetnika. Ovima je stavio u dužnost, da pozdrave skupljene staleže i pret-hodno prikazavši kakvu je radinost razvio u interesu podanika svojih počev od nastupa na prijesto, svrnu pozornost njihovu na ono, što se na požunskom saboru (držanom prije par mjeseci) zbililo. Povjerenici su morali nukati staleže, da se, učinivši kraj eventualnim neslogama među sobom, pobrinu o čuvanju i obrani domovine. Osobito pak da odglasaju porez, koji je odglasao i požunski sabor. Kralj doduše dobro poznaje one teške nevolje, koje ih tište, ali uza sve to je potrebno, da u otklanjanju prijetjećih pogibelji i obrani domo-vine svoju suradnju ne uskrate. Budući da su slavonski staleži za vrijeme požunskog sabora upraveli na kralja molbu, u kojoj su mu preporučili učvršćenje njihovih gradova i opremu, obećava, da će u što kraće vrijeme poslati u Slavoniju vrhovnog kapetana grofa Nikolu Salma, koji će pregledavši poje-dine utvrde, one, koje su za obranu zemlje potrebne, čestito opraviti, a ostale naprotiv dati porušiti. Nikola Olah, zagrebački biskup,⁴⁷ koji je kao kraljev kancelar sastavio ovu uputu povjerenicima, stavio je u nju jednu točku i u svom interesu. Naime veliki dio slavonskih staleža zadržavao je za sebe crkvenu desetinu, koja je pripadala biskupiji. Kralj ih zbog toga poziva, da odsada desetinu točno i bez poteškoća uplaćuju poslovođi biskupskih dobara, utoliko više, jer biskup od prihoda ovih ne samo da pokriva troškove službe božje, već se brine i za tvrđave na svojim posjedima. S kakvim su uspjehom svršili kraljevi povjerenici svoje poslanstvo i kako je protekao zagrebački sabor, nije nam poznato.

II.

Na požunski sabor držan u jesen 1548. opet su došli poslanici slavonskih staleža, pa su se ponovo obratili molbom na kralja, da učini shodne odredbe za učvršćenje slavonskih pograničnih utvrda. Ferdinand je uvidio goruću potrebu toga, ali je za to htio upotrebiti i sudjelovanje slavonskih staleža. Pored toga naložio je banu Nikoli Zrinjskom, da sazove sabor za 1. marta 1549. Za povjerenike tom zgodom imenovao je *Krstu Baćanija* i *Luku Sekelja*, koji su bili pozvani, da svoje želje izlože i da ponukaju staleže na njihovo izvršenje. Kralj pozdravljajući staleže i daje im na znanje, da je, držeći pred očima dobro i sigurnost svojih podanika, *sklopio sa turskim sultanom primirje*. Budući da međutim to ne će suzdržavati *turske čete u nastavljanju njihovih pustošenja*, treba da se pogranični gradovi tako učvrste, da će moći prkositi napadajima dušmana. Kao što je kralj dosada to činio, tako će i odsada sve učiniti, što je u njegovoj moći, pa je pripravan, da sve prihode ostalih svojih zemalja upotrebi u korist Ugarske i Slavonije. Međutim taj istaknuti cilj ne može postići bez suradnje i privole slavonskih svojih pristaša. Poradi toga ih poziva, da odglasaju porez, pa da tako učine mogućom obranu svoje domo-vine i sa svojom požrtvovnošću da ponukaju ostale kršćanske vladare na dalje pružanje pomoći. Napokon ih opominje, da uznastoje vjerskim bogo-ugodnim djelima osigurati za se milost božju, a osobito pak da vrate zakonitim vlasnicima i gospodarima nepravredno otete posjede, desetine i ostale crkvene

prihode i da se ubuduće čuvaju kršenja zakona. Sabor, kojemu je bila ova kraljevska poruka upravljena, održavao se mjesto 1. III. koncem maja ili početkom juna u Križevcima; zaključke ne poznajemo, no tek toliko znamo, da je kralj s njima bio zadovoljan, jer u pismu Krsti Bačaniju govori s izrazima punim hvala zbog uspješna postupka.

III.

Slavonski su redovi i 1552. držali sabor, gdje i kojeg dana ne znamo. Predmet rasprava sačinjavalo je pitanje utvrđenja pograničnih mjesta. Staleži su odglasali 20000 građevnih drva (stabala) i uspostavljenje dviju krečana. Međutim ti zaključci još dvije godine kasnije nisu bili izvršeni.

IV.

Hrvatska i slavonska Krajina ostala je godinama u onom zapuštenom stanju, u kojem je bila 1546. Napokon ljeti 1554. Ferdinand je imenovao baruna *Ivana Ungnada* vrhovnim kapetanom Hrvatske i Slavonije i uputio, da poradi o učvršćenju njegovoj brizi povjerenih gradova. Istodobno je pozvao i bana Nikolu Zrinjskoga, da sazove staleže i da ih ponuka na odgласanje novčane pomoći i dobrovoljne radnje. Na sabor je poslao kao povjerenike Pavla *Hutinjanina* kninskog biskupa⁴⁸ i *Krstu Bačaniju*, a Ivanu Ungnada⁴⁹ je naložio, da i on dođe na sabor i da pokaže potanke predloge glede potrebnih posala u Krajini. Nikola Zrinjski sazvao je sabor za 1. III. 1554. u Zagreb. Dva povjerenika i vrhovni kapetan stigoše jedan dan ranije. Oni prema odredbi u svom nastupnom govoru dojavise pozdrav kraljev skupljenim redovima i prikazali su, u kako su pogibeljan položaj došle Hrvatska i Slavonija, otkad je veliki dio njihova teritorija i više važnih utvrda palo pod tursku vlast, *a posljednje (tvrde) upravo zato, što nisu bile posade dovoljno snabdjevene ili valjano učvršćene*. Dotle se kralj, ukoliko je bio kadar, sam brinuo za tvrđave, i to iz prihoda njegovih nasljednih pokrajina, jer Hrvatska i Slavonija pružile su vrlo mali, takoreći nikakav prihod. Ali odsada bit će kadar samo na taj način snabdjeti gradove, ako ga i staleži potpomognu. U interesu sigurnosti svojih obitelji i dobara, neka se ne žacaju nikakve žrtve i neka sudjeluju svom snagom kod učvršćenja Krajine. Neke odglasaju porez, i neke stave na raspolaganje svoje kmetove, da obavljaju potrebni posao s kolima i konjima oko učvršćenja Krajine, dotično oko razrušenja, jer vrlo dobro poznaju nestalnost i lukavost tursku i znadu, da oni običavaju nenadano napasti nepripravno pučanstvo. Poradi toga neka odluče, da će biti stalno u oružju pripravnici, da se na poziv bana sakupe u taboru i navale na dušmanina. Kralj je doznao, da vršenje pravosuđa nailazi na poteškoće, jer je služba slavonskog protunotara od nekog vremena upražnjena. Poziva dakle bana i staleže, da predlože pedesne ljude. Napokon su povjerenici opomenuli staleže, da pripravno izvrše želje, koje će izraziti vrhovni kapetan Ivan Ungnad i da ga u vršenju njegove zadaće podupru. Ungnad je od njega sačinjenu spomenu

saopćio staležima preko povjerenika. Poziva ih u njoj, da za učvršćenje Krajinice odglasaju *besplatne radnike*, potanko govori o potrebama pojedinih gradova, kao Dubravi, Ivaniću, Križevcima, Sisku. Usto je predložio gradnju jedne ili dviju novih utvrda, koje treba da su prikladne za vrijeme rata primiti u se veći broj ljudi, i gdje bi se dalo držati u pripremi mnogo živežnih sredstava. Upozoruje sabor, da uzme u raspravu stvar dopreme za opskrbu vojništvu potrebnih živežnih sredstava i neka odluči glede izvršenja zaključaka saborskih od 1552. Staleži su pripravno odglasali nešto poreza i obratili se s molbom na kralja, da svotu odatle proisteklu upotrebi isključivo za utvrđenje *Ivanića* i *Križevaca*. Za utvrđenje ostalih tvrđava pako votirali su građevno drvo, određivši, koja županija ima dopremiti drvo i do koje tvrđave. Kralj s tim votiranjem i rezultatom sabora nije bio zadovoljan.

V.

Godine 1555. u maju sastali su se slavonski staleži u velikom broju u Zagrebu, gdje je bansko sudište držalo svoje sjednice. Tom je zgodom vrhovni kapetan *Ivan Ungnad* pozvao Nikolu Zrinjskog, da utječe na staleže, »da odluče glede dopreme potrebnog građevnog drva za utvrđenje Kostajnice«. No budući da su od staleža došli tek oni, koji imadu parnice, ban je izjavio, da oni nisu za raspravljanje drugih stvari kompetentni.

SABORI OD 1565.—1572.

I.

Kralj Maksimilijan je tek u trećoj godini svoga vladanja držao sabor u Ugarskoj. No prije toga češće je sazivao hrvatske i slavonske staleže, da ih navede da votiraju porez i odrede druge obrambene mjere. Hrvatska je naime, od raspada pregovora o miru sa sultanom bila izvrgnuta čestim napadajima. 8. aprila 1565. izvršili su hrvatski i slavonski staleži pod težinom prijeteće pogibelji s pripravnosću kraljev poziv. Odredili su novi popis *porta*, te su na svaku portu udarili $1\frac{1}{2}$ for. i 25 dinara povrh dimnice, potvrdivši oprost od poreza Križevačkoj županiji, prekokupskom dijelu Zagrebačke županije i najamnicima kuća. Nadalje odredili su vrijeme održavanja oktavalnog suda i izabrali prisjednike. Zaključeno je glede utvrđenja utvrda i građenja jedne nove utvrde (*Preseka*).⁴⁹

II.

Ne znamo, da li je kralj prednje zaključke potvrdio. Toliko je sigurno, da je nekoliko tjedana kasnije pozvao bana *Petra Erdödyja*,⁵⁰ da sazove novi sabor, kamo je odredio kao povjerenike *Krstu Bačanija* i *Petra Keglevića*. Dao im je zadaću, da isposluju od staleža pomoć. Sabor je održavan 25. jula 1565. Staleži su tom prigodom udarili na svaku portu 3 for., što se imalo

platiti u dva obroka, u koju je svotu bila bez sumnje uključena i ona for. i po od sabora u aprilu, te je bila uračunana kao prvi obrok. Ponovo se pobrinuše glede utvrđenja utvrda i opskrbe vojske živežem. Namjesto *Dijaka Ambruša*⁵¹ izabraše podbanom *Ivana Forčića*. Popunili su zagrebačke podžupanske časti, napokon su nekog Gašpara Brummana zbog umorstva prognali.

III.

Početak iduće godine 1566. za 15. I. sazvaio je kralj sabor u Zagreb, po svoj prilici u tu svrhu, da se izaberu poslanici za ugarski sabor. Poslanike su izabrali i opskrbili ih putnim troškom. Inače su učinili mjere glede učvršćenja nekoliko utvrda, popravka mostova i putova. Glede točnog uređenja granice između Slavonije i susjednih pokrajina obratiše se kralju. Izabrali su za Križevačku županiju podžupana, a za Zagrebačku suca, napokon su raspravljali tužbe i želje privatnika. Među ostalim votirali su 50 for. Stjepanu Tompi, koji je pao u tursko ropstvo blizu Sigeta⁵² u jednoj bitki, te su ga pustili na slobodu jedino uz obećanje velike otkupnine. Istomu su dali preporučno pismo, da se može obratiti kralju za pomoć.

IV.

Iste godine za 5. V. bio je sazvan novi sabor. Taj nije imao samo tu zadaću, da sasluša izvještaj poslanika poslanih na ugarski sabor. Od porte stigli su prijeteći glasovi. Sultan je činio velike pripreme za vojnu protiv Ugarske, a pogranične pače već su započele s neprijateljevanjem. Zagrebački je sabor odredio *proglašenje opteg ustanka*, pa su se poduzele mjere osobito u stvari spašenja od Turčina podsjedane Hrastovice.⁵³ I pošto nije stigao odgovor na molbu danu nadvojvodi Karlu u Požunu, poslani su kralju i nadvojvodi poslanici, kojima je u prvom redu naloženo, da urgiraju povećanje banskih četa i njihovu plaću.

V.

Hrvatski ban Petar Erdödy umro je 1566. Kralj je bansku čast kao što se to događalo i u vremena prije Mohačke bitke, podijelio dvojici Jurju Draškoviću zagrebačkom biskupu⁵⁴ i knezu Franji Frankapanu.⁵⁵ Radi njihove instalacije sazvaio je 21. IX. 1567. u Zagrebu hrvatske i slavonske redove. Za povjerenike odredio je velikog župana iz županije Zala Stjepana *Banfija*, vrhovnog kapetana Luku *Sekelja*, vrhovnog kraljevog peharnika Baltazara *Bataniya* i vrhovnog kapetana Krištofa *Teuffenbacha*. Oni su rečenog dana u prisutnosti skupljenih staleža izvršili instalaciju novih banova, davši pročitati kraljev otpis, koji je određivao njihov djelokrug, pa je pravo starih banova tek utoliko suzio, da je saziv sabora zadržao kralj sebi. Isto su tako povjerenici izložili želje kraljeve. Izloživši, kolike je žrtve dosada učinio na obranu tih dviju pokrajina i da odsada bez njihove pripomoći taj težak teret

nije kadar izdržati, poziva ih, da votiraju po drevnom običaju polovicu odglasanog poreza na požunskom saboru i neka prihvate glede utjerivanja poreza tamo utvrđena pravila, a osobito neka odrede novi popis porta i neka suspendiraju vrijednost privilegija, koje su osiguravale oprost od poreza do mirnijih vremena. Nadalje neka votiraju za učvršćenje utvrda »badava« radnu snagu. Neke izvrše one »badava« radnje, koje su votirane na prijašnjim saborima, ali ne izvršene. Neke se pobrinu, da četama ne bude nedostajalo živeža. Neke zabrane izvoz pšenice i neke utvrde cijene živežnih sredstava. Neke odrede, da su hrvatsko-slavonski staleži po praksi, koja je u vrijednosti u Ugarskoj, dužni držati stalno u Krajini konjanike i na poziv banova osobno ustati na oružje, neke odrede, da bez znanja banova i vrhovnog kapetana nitko ne smije pustiti na slobodu turske zarobljenike, a na tursko zemljište da nitko ne pošalje poslanike. Neke odrede izgradnju štala građenih u vojničke svrhe u slavonskim gradovima, a od građana porušene. Nadalje neka poduzmu mjere glede održavanja sudovanja. Staleži su od kralja traženi porez pripravnno votirali, i pošto je na požunskom saboru uglavljen prvi plaćevni rok (8. IX.) prošao, odredili su ga za 1. XI. Međutim, odstupajući od zaključaka požunskog sabora, molili su kralja, da novi popis porta ne zahtijeva, nadalje neka privilegij oprost od poreza za Križevačku županiju, teritorij s one strane Kupe, za kmetove, podbana, protonotara, podžupana i suce zadrži. Određuju besplatnu radnu snagu za utvrđivanje gradova: Koprivnica, Vrbovac, Ivanić, Sisak, Hrastovica, Cetin, Tržić i Prcecka i imenuju nadzornike. Učinit će mjere glede skupljanja votirane pšenice na prošlom saboru i glede otpreme. Izvoz pšenice će zabraniti, izuzevši ako otpremaju u dalmatinske gradove u zamjenu za morsku sol. Određivanje cijene živežnih sredstava povjeravaju gradskim sucima i kapetanima. Budući da su staleži dužni na svaki peti dim držati puškara pješaka i na svaki 20. dim konjanika, mole kralja, da ih oslobodi od izdržavanja stalnog konjaništva u Krajini. Naprotiv dužnosti ustanka pridržavaju i potanko određuju. Glede slobodnog otpusta turskih zarobljenika, onda glede izgradnje vojničkih štala u držanja sudova odredit će prema želji kraljevoj. Određuju nadalje, da *buntovne kmetove* banovi i podžupani kazne, ali da izbjegnju sličnim nemirima, izriču, ukoliko vlastelini ne će u štovanju držati drevnih slobodština kmetova, da im stoji pravo preseliti se na druge posjede. Nakon toga obraćaju se ovom molbom na kralja: da se u smislu zaključaka požunskog sabora izašalju povjerenici, koji će istražiti počinjene štete od vojnika, a na temelju njihovih izvještaja neka banovi i vrhovni kapetani kazne počinitelje štete i dadu zadovoljštinu oštećenima. Da se uređenje granica između Slavonije i susjednih pokrajina izvrši, *napokon neka ne ograničuje staro pravo banova, u smislu kojega oni sazivaju zemaljske sbove, jer se položaj Hrvatske i Slavonije bitno razlikuje od Ugarske*, kuda više puta dolazi kralj lično ili se barem blizu zadržava. Staleži su svoje zaključke poslali kralju moleći potvrđenje. Kralj je zamolio mnijenje požunske komore. Ona je predložila, neka se čvrsto drži zahtjeva za novi *popis porta* i odluke glede ukinuća privilegija za oprost poreza. I ako u toj posljednjoj točki hoće učiniti neke koncesije, neka oprost teritorij preko Kupe od plaćanja polovice poreza. Kralj je primio ove predloge, i to tako, da je teritorij preko Kupe jednako kao i slavonske županije obavezao na

plaćanje votiranog poreza. Ujedno je uputio komoru, da zaključke zagrebačkog sabora u harmoniji s tom odlukom promijeni i zbog potvrđenja njemu predloži. Požunska je komora ubrzo odgovorila toj naredbi, te je kralj već 29. XI. mogao potvrditi promijenjene zaključke. U te zaključke upleo je još jednu točku, u kojoj ostavlja banovima to pravo, da *hrvatske sabore i odsuda sazivaju, no da su to dužni uvijek kralju dojaviti*. Potvrđene zaključke kralj je poslao banu Jurju Draškoviću s pozivom, da ih proglasi. Ban se sa promjenama od kralja učinjenima zadovoljio, samo je izjavio, da se radi proglašenja zaključaka mora održavati sabor, zbog čega moli punomoć za saziv istoga.

VI.

Punomoć zamoljena od Draškovića brzo je stigla (kralj je o tome zapitao požunsku komoru, koja je preporučila, da dađe zamoljenu punomoć banovima. Predstavka komorska od 7. I. 1568.), našto su banovi Hrvatske i Slavonije sazvali staleže za 22. februara u Zagreb. Na tom su saboru bili proglašeni od kralja promijenjeni zaključci prošlogodišnjeg sabora. Staleži su se pokorili želji kraljevoj, da odrede novi popis, pa su ga i odredili. Ali njegovom odlukom, kojom stavlja izvan kreposti privilegije glede oprosta poreza, nisu se zadovoljili. Naglasili su, da su Križevačka županija i stanovnici prekokupskog dijela zbog turskih pustošenja toliko pretrpjeli, da su nesposobni za plaćanje poreza. Činovnici pak uživaju za svoje kmetove oprost od poreza za to, što ne dobivaju druge nagrade za učinjene usluge oko utjerivanja poreza, i ako budu toga lišeni, bit će jedva moguće dobiti yaljane pojedince za tu službu. Zbog toga će za kralja biti veća šteta, nego oprost poreza, koji jedva za 100 for. umanjuje opće prihode. Staleži su inače osim toga odredili izvršenje na posljednjem saboru votirane besplatne radne snage. U stvari pravosuđstva odlučili su, budući da protonotar Demijen⁵⁶ nije došao 6. I. u Zagreb zbog kuge, neka banski sud započne svoje sjednice u nedjelju Svetog Trojstva, i ako protonotar i onda ne može doći, neka se odreće časti. Ujedno su izabrali prisjednike suda. Napokon bi određeno, da zagrebački biskup izašlje povjerenike, koji će popisati imanja otuđena od župa, i da biskup na temelju njihovih izvještaja izradi povratak tih imanja. Sabor se morao baviti i sa više izvanrednih tužba. Zagreb, Varaždin i Križevci izjavili su preko svojih poslanika, da je porez, koji je kralj na njih udario, i to na prva dva grada hiljadu, na posljednji 800 for., takav teret, koji nisu kadri podnijeti. Plemići su podnijeli pritužbu protiv *tridesetnara*, koji utjeruje tridesetinu i od kupljene robe za vlastitu porabu. Staleži su saniranje tih tužba prepustili kralju, pa se napokon obratili na nj s molbom, da pomiluje Tomu Klarića viteškog poručnika, koga je ban Franjo Frankapan zbog prestupka bacio u zatvor, te da mu vrati slobodu. Staleži su ove svoje zaključke zajedno s adresom poslali u Beč po dvojici poslanika. Kralj je opet zapitao mnijenje požunske komore, koja mu je savjetovala, da privilegije za oprost poreza nipošto ne uzdrži dalje, a one, koje su dosad uživali posvemašnji oprost poreza, da ih najviše od plaćanja polovice poreza riješi, a i to tek za taj slučaj. Kralj je zbog toga 28. III. u otpisu upravljenom staležima priznao doduše temeljitost njihovih

tužbi i molba, ali budući da su sličnim pogibeljima i napadajima izvršeni i ostali pogranični krajevi zemlje, a ne samo Križevačka županija i dio preko Kupe, pa ipak prema svojoj snazi sudjeluju u obrani zemlje, nalazi za shodno, da u općim teretima i oni učestvuju. Zato stanovnike teritorija preko Kupe i Križevačke županije obavezuje na plaćanje polovice poreza, a kmetove činovnika na plaćanje cijeloga poreza. Što se tiče kraljevskih gradova, njima će u stvari njihovih taksa (poreza) posebno svakom gradu preko požunske komore svakom napose saopćiti svoju odluku. Hrvatsko-slavonski staleži su prije izdanja kraljeva odgovora, sluteći da ne će biti zadovoljavajući, pod konac marta učinili nove korake glede izvršenja njihovih tražbina. Upravili su adrese na kralja, nadvojvodu Karla⁵⁷ i bečku dvorsku komoru. U živim bojama opisali su tužno stanje stanovnika teritorija prekokupskog i Križevačke županije, kako su prinuđeni pred Turcima bježati u šume i na otoke, kako se bojati, da će Krajina ostati posve nenapućena i kako će pogibelj od toga nastati za susjednu Štajersku i Kranjsku. Nadalje s obzirom na to, što su se promjene u odlukama njihova posljednjeg sabora zbile na temelju prijedloga požunske komore, molili su, da u toj stvari ne sluša ugarsku komoru, koja ne poznaje odnošaje Krajine, već da zapita vrhovnog kapetana Luku Sekelja i ljubljanskog kapetana Auersperga. Neka ne ukine ove privilegije dane od starih kraljeva onda, kad je zemlja bila u cvatućem stanju; upravo sada da je zemlja u tako tužnim i teškim prilikama. Ta adresa nije ostala, kako se čini, posve bez dojma. Kralj je 11. aprila u svom otpisu doduše izjavio, da se drži svoje odluke saopćene u otpisu od 28. III., ali je ujedno obavijestio staleže, da će se pribaviti temeljite informacije, da li su dijelovi preko Kupe uistinu od starih vremena uživali oprost poreza, a onda će odlučiti, kako to zahtijeva pravednost. Glede ostalih točaka saopćit će im svoju odluku, čim mu stignu od njega zamoljena mnijenja. Kralj je u smislu molbe staleža zamolio mnijenje dvojice kapetana od njih označenih. Kako je mnijenje glasilo, ne znamo. Kralj je 5. V. potvrdio odluku od 22. II., u kojima je tek u dvije točke stavio opasku. Izjavio se pripravnim da sanira tužbe podignute protiv tridesetina, uvjetujući, da plemići ne će prikazati dopremanu robu u svrhu poslova, kao da je doprema na vlastitu porabu. Nadalje je dozvolio, da se izašalju povjerenici za ispitivanje otuđenih posjeda župa, ali je tražio, da prije no što banovi odrede glede njihova otpusta (t. j. povjerenika), da mu prethodno dostave izvješće. Pitanja glede privilegija za oprost poreza mimošao je šutnjom; ali nekoliko dana kasnije kralj je ipak popustio urgirajućim molbama staleža, te je Križevačku županiju oprostio poreza.

VII.

Kad su 22. II. bile zaključene rasprave, povedene u stvari saborskih zaključaka, sazvali su banovi za 24. VI. 1568. u Zagreb sabor. Tu su proglasili od kralja potvrđene zaključke, te je bio pročitana kraljev otpis, koji je za Hrvatsku i Slavoniju isticao rok otvaranja oktavnog suda za 13. jula. Na tom su saboru redovi odlučili uspostavu puškara pješaka za povećanje posade grada Hrastovice. Nadalje su odredili u stvari podavanja odglasanc pšenice za potrebe

Krajine i besplatne radne snage za utvrđivanje gradova. Pozvali su bana Franju Frankapana, da Tomu Klarića, radi koga su iz zadnjeg sabora poslali kralju molbu, pusti na slobodu. Budući da su između staleža mnogi podigli tužbu zbog *čestih buna kmetova*, bili su ponovljeni zakoni, koji su se na to protezali iz godine 1514., pa su se i u interesu njihova izvršenja poduzeli koraci. Izaslati povjerenici za *ispitanje učinjenih šteta od vojnika* bili su pozvani, da svoju misiju što prije izvrše. Budući da je Križevačka županija bila oslobođena kraljevskog poreza, određeno bi, da se dimnica plaća po starom običaju, t. j. kmetovi 20, a plemići s jednom sesijom 10 dinara. Osim toga bilo je riješeno nekoliko privatnih stvari.

VIII.

Pošto je kralj Maksimilijan sazvao za 6. I. 1569. sabor u Požun, pozvao je banove, da sazovu hrvatsko-slavonske staleže i da ih pozovu, da izaberu saborske poslanike. 21. XII. 1568. održan je u Zagrebu sabor. Za sabor zajednički za poslanike (!) bijahu izabrani Damjan Aranyoši protonotar, potprotonotar Ivan Petričević i Stjepan Kapetanović.⁵⁸ Uputa (instrukcija) izrađena od sabora uputila ih je, da s mađžarskim staležima sporazumno djeluju. Neka uznastoje, da kralj očuva stare slobodine svojih pristaša, a osobito Slavonije. Neka izrade, da im kralj pruži pomoć za učvršćenje pograničnih tvrđava, neka pozove kapetane, da drže vojnike na uzdi i neka izvrši izravanjanje granica, a na Zagreb i na Križevce neka ne stavlja nepodnošljive terete.

IX.

Požunski sabor nije se održavao zakazanog dana, bio je odgođen za 1. augusta. Kralj je stoga sazvao sabor hrvatsko-slavonskih staleža za 8. V. 1569. u Zagreb, gdje ih je preko bana Jurja Draškovića kao kraljeva povjerenika pozvao, da votiraju porez i besplatnu radnu snagu za učvršćenje Krajine i nadalje da mjesto bolesnog Damjana Aranyošija izaberu drugog protonotara. Staleži su za učvršćenje Krajine votirali po dimnjaku pol for. i u istu svrhu besplatnu radnu snagu. Za protonotara izabrali su Imbru Pethöa, personalnog protonotara, pa su označili i prisjednike, koji će suditi na oktavalnim sudovima 26. VII. i 6. I. Staleži su ujedno zamolili kralja, da uredi izravanjanje granica. *Glede ukinuća haračenja kraljevih četa neka izvrši zaključke sabora ugarskoga od 1556. i neka kazni učesnike prekršaja. Osobito pak neka uputi ljubljanskog kapetana Herberta Auersperga, da ne dozvoli da njegovi plaćeni vojnici provaljuju u prekokuške krajeve i tamo pustoše.* Pozvali su kralja, da svrati pozornost na stanje čazmanskog kaptola, koji je posvc opustio, tako da su njegovi kanonici lutali po Zagrebu i došavši pred sabor izjavili, ako im ne pomognu, da će biti prinuđeni tražiti drugu crkvenu službu, zbog čega su htjeli predati pečat kaptola. Da uzdrže ovaj kaptol radi nastavka vjeredostojnih mjesnih poslova, staleži su se obratili kralju, da daruje jednu ugarsku opatiju kaptolu; napokon su obavili nekoliko privatnih stvari, a da

nisu podastri stvorene zaključke u tim stvarima. Kralj je njemu predložene zaključke potvrdio s primjedbom, da staleži za utjerivanje poreza izašalju dva sabirača poreza i s izjavom, da njihovu molbu u korist čazmanskog kaptola ne može izvršiti. Neka se dakle kaptol zadovolji sa dosadašnjim prihodima.

X.

Budući da je punomoć izabranih poslanika 21. XII. 1568. glasila za sabor, koji se ima obdržavati početkom januara 1569., banovi su nakon odgode toga sabora držali tu punomoć bezvrijednom pa su pronašli za potrebno, da za oglašeni sabor za 1. augusta bude novi izbor, utoliko više, što je međutim protonotar Damjan Aranyoši bio riješen službe. Radi toga su držali sabor 15. jula u Zagrebu. Odavle je bio izaslan nasljednik Damjanov Imre Pető i s njim pred pol godine izabrana dva poslanika *Ivan Petričević* i *Stjepan Kapetanović*. Staleži su ponovili točke, koje su bile na decembarskom saboru primljene kao uputa. Poslanici su morali kralju izložiti, da *pogranične turske čete ne misleći na primirje ponovo pustoše po Hrvatskoj i da staleži ovih dviju pokrajina a i njihovi kmetovi mnogo trpe i od kraljevih četa, da činovnici tridesetine ne drže u šovanju plemićke slobodine* i da pobirači poreza ubiru porez i na prekokupskim posjedima Zrinjskih. Staleži su odlučili glede putnog troška poslanika, pa su u tu svrhu votirani porez od 50 dinara na zadnjem saboru digli za 10 dinara.

XI.

Nakon završenja požunskog sabora poslanici su hrvatsko-slavonski na saboru držanom u Zagrebu 4. I. 1570. izvijestili i prikazali na saboru donesene zakone. Staleži su izjavili, da ih »uz pridržanje starih slobodina i običaja s pripravnošću prihvaćaju«. Određuju novi popis porta, premda to drže u velikoj mjeri teretima. Na tom temelju će se u tri obroka utjerati polovica utjeranog poreza u Požunu, i to dva i po for., i svake godine pod naslovom komorskog dobitka 10 dinara. Uz to određuju za plaću banova i sudbenih prisjednika na svaki dimnjak 15, a na plemića jednoselca 10 dinara. Za vrhovnog kape-tana Nikolu *Salma* u ime nagrade za učinjene usluge određuju također 20 dinara po dimnjaku. Napokon za protonotara Ivana Petričevića prisutna gospoda i plemići votiraju nagradu iz vlastitih džepova. Staleži su o stvari učvršćenja tvrđava (kao na svakom saboru) tako i sada raspravljali. Tom prilikom odredili su novac i besplatnu radnu snagu za gradove Hrastovicu i Ivanić. Isto su tako odlučili glede gradnje nasipa, da se spriječe poplave rijeke Save. *Staleži svoje zaključke nisu podastri kralju na potvrdu, no banovi su našli za potrebno, da ih stave do znanja kralju.* Kralj je imao više prigovora protiv njih. Osobito zbog toga, što su odlučili tek glede učvršćenja dviju tvrđava, i da za Hrvatsku dotično za teritorij prekokupski nisu votirali besplatne radne snage.

XII.

Banovi su radi saopćenja kraljevih opazaka sazvali za 11. aprila 1570. sabor. *Staleži su izrazili svoje začuđenje, što su se njihovi zaključci bez znanja njihova kralju podastrli. Oni su držali suvišnim ih podastrijeti, jer se odnose na izvršenje zakona stvorenih na požunskom saboru. U stvari učvršćenja gradova brane svoj postupak, ona prvašnja praksa, po kojoj su jednoč o svim gradovima vodili brigu, pokazala se neuspješnom i nisu bili kadri ni jednog čestito opraviti. Istakli su važnost *Hrastovice*, pad koje ne bi otvorio tek Slavoniju, već i Štajersku Turcima. Uza sve to popustivši želji kraljevoj, sada će se pobrinuti i za Križevce i Koprivnicu. Što se tiče onog prigovora kraljeva, da nisu votirali besplatne radne snage kmetova staleža hrvatskih, primjećuju, da hrvatski staleži više ne egzistiraju; najveći dio teritorija preko-kupskog je propao, a ostaci su priključeni zagrebačkoj županiji. Na saboru predstavili su se kraljevi sabirači poreza, te su izjavili, da im je dana uputa, da pobiru porez u Križevačkoj županiji i preko Kupe. Staleži se ponovo obraćaju na kralja s molbom, da uzdrži oprost poreza u ovim krajevima. Napokon su dali kralju na znanje, da neprestano (dolaze?) pritužbe, što se dižu protiv prekršaja vojnika. Dok su ove kralju podastrli, stvorili su nekoliko odluka (o utjerivanju dimnice, o nasipima protiv poplava Save i pritužbama Franje Tahija),⁵⁹ što nisu našli za potrebno da podastru kralju.*

XIII.

Kralj Maksimilijan je koncem godine 1570. izvršavanje poslova Hrvatske i Slavonije, osobito obranu, prepustio *nadvojvodi Karlu*. Kraljev otpis, koji se na to proteže, bio je pročitan na zagrebačkom saboru 5. I. 1571. Staleži su izjavili, da će se s pripravnošću pokoravati zapovijedima nadvojvode i ujedno, kao što je kralj u otpisu također želio, da će mir sklopljen s Turčinom savjesno održavati. Sabor je izabrao prisjednike za banski sud. Nadalje je poduzeo mjere, da se utjera 2. II. pod naslovom kraljeva poreza 62¹/₂, a pod naslovom dimnice 15 dinara; nadalje da besplatne poslove kmetovi u svoje vrijeme točno izvrše. Nadalje se obratio s molbom kralju glede puštanja na slobodu Stjepana Dobóa,⁶⁰ a nadvojvodi Karlu u stvari izravnjanja zemaljskih granica.

XIV.

Tri mjeseca kasnije, 5. IV. 1571., nalazimo hrvatsko-slavonske staleže opet u Zagrebu. Banovi su ih pozvali na zapovijed kraljevu i u njegovo ime, da se pobrinu za hranu četa u Krajini. Nekolicina prisutne gospode, da poštede svoje kmetove, dobrovoljno su ponudili stanovitu količinu pšenice. Drugi su se ponudili, da će do Jurjeva uz popusnu cijenu, ali uz gotovu plaću prepustiti svoju pšenicu za opskrbu vojnika. Staleži su tom zgodom upozorili kralja, da krajiške utvrde trpe oskudicu u barutu, tako da ga na mnogo

mjesta nema ni toliko, da bi približavanje dušmana mogli dati na znanje okolici s nekoliko hitaca. Mole kralja, da doskoči toj nevolji. Nadalje se pritužuju, da je početkom ove godine ugarska komora poslala povjerenike za izvršenje novog popisa porta. Budući da se pak popis nedavno zbio, sad nisu dozvolili, pa mole kralja, da ih ponovo ne tereti time. O izvršenju još nezavršenog besplatnog rada i o držanju oktavnih sudova poduzeli su korake. Napokon su izrekli, da stoji u vlasti banova razmjestiti čete po tvrđavama. U svrhu potvrde ovih zaključaka poslali su u Prag Baltazara Tahija.⁶¹ Osim ovih stvorili su i druge odluke. Među ostalim za naplatu vlastitih nekih troškova odglasali su na svaki dimnjak 10 dinara, što se ima platiti iz vlastitih džepova. Odredili su trošak za učvršćenje gradova Hrastovice, Ivanića i Bresta.⁶² Tomi Klariću, da se oslobodi turskog ropstva, pomogli su sa 100 for. Kralj je 19. V. potvrdio njemu predložene odluke. U svom otpisu doduše naglašuje, da im nije trebalo da zapriječe novi popis, no sada već do novog opozivanja ostavlja to in suspensio.

XV.

Kralj je na 21. IX. sazvaio sabor za 11. XI. u Požun. Nakon primitka poziva upravljenog hrvatsko-slavonskim staležima, banovi su sazvali za 30. oktobra sabor u Zagreb. Izabrani su bili za poslanike zagrebački kanonik Tomo Dubrovački, protonotar Imro Pethö i Gašpar Druškovečki.⁶³ U instrukciji njima danoj staleži hvale zasluge i požrtvovnu revnost banova i ujedno su uputili poslanike, da izrade kod kralja, da daruje Jurju Draškoviću Trakošćan, a Frankapanu koje drugo dobro. Nadalje su se obratili na kralja ovim molbama: *Budući da su unatoč primirju neprestano izvršeni napadajima turskih četa*, neka dade veću vojnu snagu na raspolaganje banovima. Neke dozvoli, da kmetovi koprivničkog grada također rade na učvršćenju toga grada. Tekući porez na posjedima zagrebačkog kaptola neka prepusti za učvršćenje grada Siska. Staleži su na ovom saboru stvorili i odluke. Među ostalim su odlučili, da se pozovu na obračun rukovođi dimnice i nadzornici gradnja. Nadalje su votirali novu dimnicu.

XVI.

U svrhu proglašenja zakona ugarskog sabora, održavanog u februaru i martu 1572., održan je 2. juna u Zagrebu sabor. Nakon proglašenja zakona izabrani su u smislu zakona uz sabirače poreza plemići prisežnici. Nadalje votirali su besplatne radnje i građevno drvo za izgradnju nedavno izgorjele tvrđave Ivanić. Učinili su odredbe glede izvršenja na prijašnjim saborima votirane besplatne radnje, onda glede savskih i glinskih nasipa, koji su se imali izgraditi. Budući da se činilo potrebnim sudjelovanje kralja u *gušenju buna kmetova susjedgradskih i stubičkih*, poslani biše kralju Simon Keglević i Ivan Bece (Bercze).⁶⁴ Napokon bi riješeno više privatnih stvari.

Kraljevu pozivnicu, koja je pozvala staleže na oglašeni sabor za 8. septembra u svrhu okrunjenja kralja *Rudolfa*,⁶⁵ hrvatsko-slavonski staleži su raspravljali u saboru od 11. augusta. Izrazili su svoje veselje, da će se prvorođeni sin kraljev okruniti. Izjavili su, da će odličnija gospoda i plemići osobno doći. No molili su kralja, da riješi te dužnosti siromašnije, koji se nisu mogli odlučiti na skupi put. I budući da niti oni također, koji će biti nazočni krunjenju, svi do svršetka sabora ne mogu ostati ondje, izabrali su za poslanike zagrebačkog kanonika *Ladislava*, Imru *Pethöa* i Ivana *Petričevića*. U njihovoj uputi su samo to istakli, da osiguraju njihove slobostine, osobito pako oprost od poreza Križevačke županije i prekokupskog teritorija, a u svakoj drugoj stvari neka postupaju prema svojoj uvidavnosti. Nato je sabor raspravljao i privatne stvari.

XVIII.

Radi oglašenja zakona krunidbenog sabora 1572. bio je održan još jedan treći sabor u Zagrebu 7. XII. Staleži su izglasali zahvalu kralju, što je svojim nasljednikom dao kruniti Rudolfa. Izjavili su se pripravnim porez točno plaćati i na poziv banova i podbana prihvatiti oružje, da odbiju napadaje neprijateljske. Za učvršćivanje tvrđava votirali su besplatnu radnju. Napokon su prosvjedovali protiv toga, što je Imre *Pethö* hrvatsko-slavonski protonotar uz službu kraljeva namjesnika preuzeo protonotarsku službu. Obratili su se na kralja s molbom, da naloži Imri *Pethöu*, da se stalno u Slavoniji zadržava.

SABORI OD 1573.-1581.

I.

Nakon smrti bana *Petra Erdödyja* (1567) kralj Maksimilijan je podijelio bansku čast dvjema osobama, zagrebačkom biskupu Jurju Draškoviću i grofu Franji Frankapanu. Oni su šest godina zajednički vodili vladu zemlje i njezine sabore. Nakon smrti Franje Frankapana (11. XII. 1572.) kralj nije imenovao uz Draškovića drugoga bana, pa sva prava banske službe u svojoj cijelosti povjeri njemu. Da dade na znanje staležima ovu kraljevu odredbu, sazvaó je u Zagreb za 18. I. 1573. sabor, gdje se predstavio u svojoj novoj časti. Istodobno morao bi imenovati podbanc, no budući da su glede toga nastale neke poteškoće, sabor je zaključio, čim se imenovanje zgodi, neka to dade na znanje u formi cirkulara upravljenog sucima, kao i urečeni dan polaganja prisege. Banski protonotar Imre *Pethö*, koga je kraljev namjesnik u sličnoj časti uzeo k sebi i koga je posljednji sabor pozvao, da stalno stanuje u Slavoniji, sada je dojavio, da će se do Jurjeva odlučiti, koju će službu od dviju protonotarskih zadržati, čime se staleži zadovoljiše. Mnogima između gospode, koja su namjeravala obratiti se u privatnim poslovima na kralja

i nadvojvodu Karla, sabor je ispostavio preporučna pisma. Staleže je na saboru isto tako interesirala *seljačka buna*, koja je počela (koncem 1572.) među potištenim kmetovima *Franje Tahija*. Za umirenje smutnja poslao je kralj u Slavoniju vesprinskog biskupa *Fehérkeréja*, koji je buntovne seljake pozvao, da pošalju svoje pouzdanike na sabor. Ovi su i došli, ali tu su predali spis, u kojemu izjaviše, budući da njihove ponovne tužbe ne zadobiše udovoljenja, da ne priznaju više svojim gospodarima Franju Tahija i njegove nasljednike, premda su pripravnici pokoravati se kralju ili onom, koga im on odredi za gospodara. Tah i njegovi prijatelji isposlovali su na to takvu odluku, koja je seljake proglasila buntovnicima te ih lišila zemlje i njihovih kuća. Na to se očajni seljaci prihvatiliše oružja, te pozvaše na priključenje ostale kmetove. Buna se ubrzo raširila među Kupom i Savom, te je jedva poslije krvave borbe opet uspjelo uspostaviti mir.

II.

Radi izbora poslanika, koji su se imali poslati od strane Hrvatske i Slavonije na ugarski sabor, sazvan za 10. februara 1574., držao je ban zadnjih dana 1573. sabor u Zagrebu.⁶⁰ Izabrani su bili *Petar Herešincy* zagrebački kanonik štioc i *Ivan Petričević* potprotonotar, kojima su votirali za naknadu troškova 150 for. i izradili uputu. Od ostalih zaključaka saborskih imadu se ovi istaći: Učinjena je odredba za utjeranje zaostatka dimnice i za upotrebu prisilnih mjera protiv renitenata. Određeni rok sjednice banskog suda za 6. I. odgođen bi za kasnije radi ugarskog sabora. Glede obrane zemaljskih granica i shodnog porazmjčenja banskih četa predložio je ban, da se na obali Kupe na dva mjesta, i to blizu Bresta i Topuskoga, grade nove utvrde. Međutim staleži su raspravljajući ovoga predloga odgodili za idući sabor, a dotle su za učvršćenje već postojećih tvrđava votirali šestodnevni besplatni rad svojih kmetova i potanko odredili upotrebu toga. Jedna je kraljeva naredba zabranila izvoz žita, dok se ne pribavi potrebna količina za krajiške posade. Pozivajući se na drevne slobostine, istaknuvši, da žito ne prodaju u svrhu gečfta, nego za pokriće njihovih gorućih potreba, staleži su molili, da se ta naredba stavi izvan krijeposti.

III.

Nakon završetka požunskog sabora ban Drašković sazvaio je sabor u Zagrebu za 5. I. 1574. Tu je proglasio stvorene zakone na saboru ugarskom. Pošto su staleži izjavili, da im se pripravno pokoravaju, učinili su odredbe i zbog utjeranja poreza. Međutim nisu prihvatili jednog oporezovatelja, imenovanog od komore, jer u onoj županiji, na teritoriji koje bi morao funkcionirati, nije imao posjeda. Na predlog bana votirali su besplatan rad za gradnju dviju novih utvrda na obali Kupe, kao što i za učvršćenje ostalih tvrđava, mostova i skela. Napokon su učinili odredbe glede održavanja oktalnih sudova.

IV.

Zbog ponovne molbe Jurja Draškovića kralj Maksimilijan imenovao je početkom februara 1574. za druga mu u banskoj časti *Gaspara Alapića*.⁶⁷ Međutim ovaj bi instaliran tek na saboru sazvanom u Zagreb 19. XII. 1574. od Vida *Haleka* vrhovnog kapetana slavonske Krajine i jednog drugog vojničkog časnika kao kraljevih povjerenika. Novi ban položio je zakletvu pred staležima. Oni su votirali (!) kralju zahvalu za njegovo imenovanje. No budući da povjerenici nisu donijeli sa sobom kraljevu naredbu, koja posebno glasi na sabor, zatražili su u interesu održanja starog običaja, da kralj tu naredbu naknadno pošalje, koja će biti proglašena na najbližoj sjednici oktalnog suda, koji se ima održati. Staleži su za učvršćenje tvrđava, putova i skela (?) votirali ponovo besplatni rad (6–8 dana). Glede oružane obrane za radnike obratiše se vrhovnom kapetanu. Nadalje odredili su i pregledanje računa sabirača poreza. Ustali su protiv globljenja tridesetinarskih činovnika i onda riješili više privatnih stvari.

V.

Sabor sazvan u Zagreb od banova za 23. III. 1575. bio je zaposlen sitnim stvarima, ponajviše raspravama privatnih molba. Pokupski kmetovi s obzirom na to, što mnogo trpe od turskih nevolja, molili su, da se izuzmu od plaćanja poreza i dimnice. Nekoja su gospoda i plemići tražili topova i drugog oružja za njihove tvrđave. Nadalje bi odlučeno ponovno održavanje sabora 17. aprila. Međutim, da li se održavao, nije nam poznato.

VI.

Odluke zagrebačkog sabora držanog 20. XII. 1575. ne poznamo. Samo adresa upravljena kralju ostala je, u kojoj staleži mole za oprost od plaćanja poreza kmetova, što stanuju na obali Kupe.

VII.

Sabor održan u Zagrebu 8. jula 1576. bio je sazvan na kraljevu zapovijed. Pošto je požunski sabor držan početkom te godine odlučio novi popis porta, kralj je pozvao hrvatsko-slavonske staleže, da smjesta odrede novi popis i u tu svrhu izaberu plemićke prisežnike, koji će tu sudjelovati. Ove su smjesta izabrali. Nadalje votirali su za učvršćenje tvrđava besplatan rad, te su se pobrinuli i za pregledavanje računa sabirača poreza. Glede prikaza nekih zemaljskih povreda, odaslan bi u Grac nadvojvodi Karlu Simon Keglević.

VIII.

Na naredbu nadvojvode Ernesta⁸⁸ sastali su se 4. V. 1577. redovi hrvatsko-slavonski u Zagrebu. Kao povjerenici nadvojvode bili su Đuro Drašković, Vid Halek i Servacijus Teuffenbach. Preko njih je u prvom redu pozvao staleže na to, da se pobrinu za učvršćenje grada Koprivnice i ostalih tvrđava. Staleži su na to dali ovaj osebujni odgovor: *budući da u njihovoj zemlji nema zakonite oblasti (legitimus magistratus), t. j. takav ban, koji bi posjedovao posvemašnju vlast svoje časti, ne može on kazniti nepokorne i nemarne. Zbog toga ne mogu ništa odlučiti i ništa votirati. Uza sve to banu Gašparu Alapiću, podbanu, podžupanima i sucima daju onu »privatnu vlast« (privatam auctoritatem), da uzmognu izvršiti na proašnjim saborima votiran, ali neodsluženi besplatni rad. Ujedno izašlju poslanike, koji će potraživši, »gdje god budu mogli naći nadvojvodu Ernesta i nekog kralja, podastrijeti im predlog za uspostavu zakonite vlasti banske i ostalih nevolja (1)». U čemu su bile učinjene povrede protiv banske vlasti, koje su bile motivom ovih zaključaka sabora, i kako su bile sanirane, ne znamo. Na idućem saboru to se pitanje više ne ponavlja, iz čega možemo zaključiti, da je povoljno riješeno.*

IX.

Za požunski sabor sazvan za 16. oktobra 1577. staleži su Hrvatske i Slavonije na zagrebačkom saboru održanom 1. oktobra izabrali svoje ablegate, iste, koji su bili prisutni na prvašnjim saborima, zagrebačkog kanonika *Petra Herešimca* i *Ivana Petričevića*, Svotu od 200 for., koja im je bila odglasana za trošak, morali su posuditi od Mihajla Urnocija,⁸⁹ zbog koje poštrevnosti uvjeravaju staleži njega i njegovu djecu o vječnoj zahvali. Budući da je pak on isti već prije za opće svrhe predujmio 150 for., udarili su porez od 10 dinara po dimnjaku i na plemiće s jednom sesijom, da se tako otplati dug od 350 for. Protiv toga je međutim poslanik odsutnih grofova Erdödyja digao protest. Financijalno stanje zemlje prikazuje još u tužnijem svijetlu ponuda vojnika najmljenih za obranu obale Kupe, zbog koje su bili pripravnici dopustiti jednu trećinu već odavna neisplaćene im plaće, ako im isplate ostale dvije trećine. Ponuda je bila primljena. S tim u vezi odredilo se i utjerivanje poreznoga zaostatka. Napokon je bilo obavljeno više privatnih (stvari ?).

X.

Na saboru držanom u Zagrebu 15. jula 1578. bio je kao povjerenik nadvojvode Karla vrhovni kapetan Vid Halek, pa je u ime njegovo iskazao, da se nadvojvoda sprema 10. augusta u Hrvatskoj koncentrirati veliku ratnu silu, koju će voditi protiv Turaka. Pozvao je dakle staleže, da se i oni bezodvlačno prihvate oružja, neka votiraju za prehranu vojske žito, djelomično besplatno, a djelomično uz umjerene cijene i neka se pobrinu o potrebnom podvozu. Staleži su toplim riječima izrazili hvalu nadvojvodi za njegovu odluku. Odredili su opći lični ustanak tako, da se 6. augusta sakupe pod banske zastave u

Turoopolju. Ujedno pozivajući se na zaključke posljednjeg požunskog sabora, koji je zadržao zakonsku oblast bana, izjavili su, da se ban ne će podrediti nikakvom kapetanu; nadalje na svaku kmetsku sesiju votirali su mjerov pšenice i mjerov zobi i to badava, što će kmetovi besplatno na dvije određene točke dopremiti, ali su zamolili nadvojvodu, da ih ne obvezuje na više žita i prodavanje uz umjerenu cijenu. Nadalje su odlučili glede dopreme lumbarda i ostalih ratnih sprema. Odredili su vrijednost zlata i talira. Ujedno su željeli, da se u promet ne stavi obvezani novac. Ustanovili su parnični postupak u stvari nasilno otetih imanja. Godine 1578. dogodilo se premještenje bana Đure Draškovića na đursku biskupiju, premda je kralj bio želio, da taj vrsni pop zadrži zagrebačku biskupiju i bansko dostojanstvo, on se toga odrekao. U banskom dostojanstvu naslijedi ga Kristof Ungnad.⁷⁰ Kad se zbilja njegova svečana instalacija, ne znamo.

XI.

Iduće 1579. godine održavana su 4 sabora. Prvi 3. maja. Nadvojvoda Karlo izaslao je kao svoje poslanike Jakova Sekelja i Đuru Watzlera optujuskoga (ptujuskog) kapetana. Najvažnija točka njihova očitovanja bila je, da nadvojvoda kani za obranu granice na obali Kupe kraj Dubovca graditi novu tvrđavu, i u tu surhu, a isto tako i za učvršćenje Koprivnice, zamolio je privoiti staleža. Sabor je za gradnju nove utvrde pripravno odglasao besplatan rad, dapače za taj rad je obvezao i kmetove prekokupskog teritorija, premda su ovi bili oslobođeni inače svakih drugih javnih tereta. Nadvojvodu su upozorili, da bi okolica Stjeničnjaka⁷¹ bila zgodnija za gradnju zamišljene tvrđave nego označeno mjesto. Slično su i za učvršćenje Koprivnice i drugih tvrđava votirali besplatan rad. Na nadvojvodu obratiše se s molbom, da se pobrine i za obranu stanovnika s ove strane Kupe. Poradi toga neka stavi u grad Brest posadu, pa neka uzme pod svoju brigu i grad Topusko. Radi potanje rasprave svih ovih stvari, bili su u Grac k nadvojvodi izaslani Petar Herešinci zagrebački veliki prepošt i protonotar Ivan Petričević. Staleži su željeli pobrinuti se i o tome, da se putovi i mostovi stave u pouzdanije ruke, pa su odredili, da će gospodu i plemiće, koji su u posjedu mitnica, ne budu li držali u dobrom stanju mostove i putove na njihovom teritoriju, lišiti njihova posjeda.

XII.

Između dva u Zagrebu držana sabora, i to jednog u maju 1579., drugog u septembru iste godine, držan je bio jedan sabor i u Varaždinu, kojega se zaključci nisu sačuvali. Samo toliko o njima znamo, da su u jednoj točki staleži votirali besplatan rad za učvršćenje gradova.

XIII.

Na saboru sazvanom za 21. septembra 1579. bili su i Jakov Sekelj i optujski kapetan kao povjerenici nadvojvode Karla. Pozvali su staleže, da votiraju besplatan podvoz radi dopreme potrebnog materijala za učvršćivanje gradova

Koprivnice, Ivanića i Križevaca. Staleži su pripravno izvršili tu želju, ujedno su odredili i glede učvršćenja gradova uz Kupu. Nadvojvoda im je dao na znanje, da je za pregledanje hrvatsko-slavonske Krajine i uređenje ratnih poslova izaslao nekoliko svojih savjetnika, pa ih je pozvao, da iz svoje sredine pošalju također trojicu četvoricu. Staleži su rado na to pristali, dapače su željeli, da izaslanstvo svrati pozornost na sve pogranične gradove. Staleži su nadalje na poziv bana votirali besplatan rad za učvršćivanje ugroženih točaka rijeke Kupe. Nadalje su odredili pregledanje računa sabirača poreza i rukovoditelja pšenice dane za čete, osim toga i glede održavanja oktavalnih sudova.

XIV.

Nešto kasnije držali su staleži sabor i u *Uraždinu*. Ovdje je činilo predmet rasprave pitanje povratka nasilno otekih imanja i izvršenja stvorenih zakona na posljednjem požunskom saboru. Međutim nazočni velikaši i nekoliko uglednih plemića napali su vrijednost tog zakona i izjavili, da mu se ne će pokoravati, na što se sabor bez rezultata razišao.

XV.

Saboru, koji se održavao 21. XII. 1579. bila je prva i glavna zadaća izabrati poslanike za požunski sabor. Dosada bila je ta praksa, da su izabrali dva ili tri ailegedata, koji su imali pravo glasa kod donje table. Sada se prvi put susrećemo s ovim postupkom, koji je kasnije sabor od 1608. dignuo na snagu zakona i koji je ostao do najnovijih vremena u vrijednosti. Staleži su naime izabrali jednog poslanika u gornju kuću, a tri u donju. U uputi danoj njima, staleži su digli pritužbu, da mnogi između hrvatsko-slavonske gospode ne dolaze na hrvatski sabor i tada ne dozvoljavaju izvršivati zaključke. Slično ne će da udovolje niti domobranskim dužnostima. Drže dakle potrebnim, da sabor požunski stvori zakon, koji za njih određuje kaznu. Nadalje isto tako žele, da se odredi stroga kazna za nasilne velikaše i one, koji nasilno oteta imanja ne će da vrate zakonitim posjednicima. Osim toga urgiraju ukinuće već udomaćenih zloporaba oko tridesetine. Nadalje ističu kao izvor mnogih nevolja to stanje, u smislu kojega imade *Hrvatska osim bana još i dva vrhovna kapetana. Mole, da ih kralj stavi pod zapovjedništvo jednog vrhovnog kapetana, a tu čast da podijeli banu*. Poslanici bili su pozvani, da stave tužbu gradu Zagrebu, jer se ustručava pokoravati se zaključcima hrvatskog sabora i naredbama banovim, dapače je bana nepravедno optužio kod kralja. Zbog toga žele, da se sabori i sudovi odsada ne održavaju u Zagrebu, nego da bude povjerenje uviđavnosti bana, da odluči mjesto sabora i sudova. Napokon su uputili poslanike, da svrate pozornost kralja na važni Topuski grad. Prihode opatije topuske uživali su zagrebački biskupi, a da nisu iz tih prihoda držali u dobrom stanju grad i snabdjeli ga odgovarajućom posadom. Staleži su dakle molili kralja, da prepusti banu posjede opatije u svrhu izdržavanja utvrde, a biskupe da odšteti darovanjem drugih posjeda. Iste molbe upravili

su kralju i u adresi. Ujedno su javili, da su se u stvari obrane zemaljskog teritorija oko Kupe obratili na nadvojvodu Karla, no od njega dobiše odgovor, da već nije sposoban žrtvu pridonositi. Budući pako da opskrbljenje dviju tvrđava, što su se gradile kraj Kupe, sa posadom i zairom prelazi sile staleža, mole kralja, da se za to pobrine. Inače je sabor u vlastitu djelokrugu stvorio više odluka. Učinio je odredbe glede pregledanja računa pobirata poreza i izvršenja neodsluženog besplatnog rada. Odlučeno je bilo, da ban pošalje na granicu čuvare, da oni zapriječe izvoz žita i da onima, koji pokušaju izvesti svoje žito u poslovne svrhe, isto zaplijene te ga upotrebe u korist Krajine. Obnovljena bi i odluka, donesena u korist uzdržavanja putova i mostova u dobrom stanju. Napokon biše određene i globe za one, koji preoru putove, koji vode preko njihovih posjeda, ili rubove njihove.

XVI.

U smislu zaključaka septembarskog sabora 1579. idući za 1. V. 1580. sazvani sabor nije se održavao u Zagrebu nego u Varaždinu, gdje su poslanici, vrativši se s požunskog sabora, podnijeli svoje izvješće. Određeno bi izvršenje neodslužene besplatne radne snage na propoziciju vrhovnog kapetana *Halleka*. Međutim ponovo ne votiraše s obzirom na bijedu prouzročenu zbog slabe lanjske godine. Stavili su u izgled, da će zaželjeni besplatni rad votirati nakon buduće žetve, osobito za gradnju nove dubovačke utvrde (= Karlovac). Samo su za plaću sudaca udarili 10 dinara po dimnjaku. Staleži su podigli tužbu protiv koprivničkog kapetana, koji upotrebljava kmetove, koji pripadaju gradu za obdjelavanje vlastitih posjeda, a osim toga vrši razna nasilja. Stvar topuske tvrđave kao što i postojeće razmirice između grada Zagreba i bana zaposlile su i ovaj sabor. U Prág poslaše poslanike kralju s molbom, da izašalje povjerenstvo, koje će ispitati iznesene tužbe protiv Zagreba, a ako ih nađe osnovanim, treba da odredi strogu kaznu gradu.

XVII.

Na sabor držan 25. aprila 1581. u Varaždinu poslao je nadvojvoda Ernest kao i Karlo povjerenike. U ime prvoga došao je Đuro Drašković, tada već kaločki nadbiskup i kardinal, a Karlovi bili su Vid Hallek, Servacij Teuffenbach i Mihajlo Ringsmaul. Oni pozvaše staleže da votiraju besplatnu radnu snagu za gradnju gradova Brest i Središko (Sredičko) na obali Kupe i da u njima drže na vlastit trošak 300 pješaka i 200 konjanika. Neka odluču porušenje Hrastovice, neka votiraju besplatno žito za posadu Krajine. Staleži su u svom odgovoru tamnim bojama ocrtali nesretni položaj zemlje. Zbog slabe lanjske godine veliki je dio naroda bio prinuđen da žirom izdržava svoj život, ali sada je i žira ponestalo.

Poradi toga ne mogu votirati do buduće žetve, besplatni rad. Određuju jedino već 1579. votiranu, ali još neodsluženu besplatnu radnu snagu. Za obranu dviju novih utvrda na vlastiti trošak ne mogu više obećati od 100

pješaka. Mole kralja, da se pobrine i za dovoljni broj posade, a banu da odredi takvu plaću, kakvu su imali njegovi preci, da može kao što i ovi i on dignuti kontingenat banske čete na 600 konjanika i 400 pješaka. Pšenice ne bi mogli dati ni uz gotov novac, a besplatno je ne mogu nikako votirati. Prošlogodišnji prihod bio je tako malen, da se mora kupovati i sjemenje, zbog čega ne može biti bogat niti budući prirod. Neka dakle kralj pribavi pšenice iz Ugarske. Porušenju Hrastovice se protive, neka ju kralj snabdije kao i Topusko s takvom posadom, koja će je učiniti sposobnom oduprijeti se turskim jurišima. Ponavljaju prvašnje svoje tužbe protiv koprivničkog kapetana i općenito se tuže protiv kapetana, koji kršeći mir često provaljuju na tursko zemljište i tako Turke izazivaju na odmazdu. Povjerenici nadvojvoda odgovorili su na tu adresu, pa su prije iskazane svoje želje pridržali. Staleži su na to podastri im novi spis, u kojem još opširnije opisuju siromaštvo puka i njegove patnje. Ostaju dakle kod prve svoje izjave, premda su stavili u izgled, bude li prirod velik, da će na idućem saboru rado votirati željeno. Uza sve to povjerenici nisu napustili svoje nastojanje. Uistinu uspjelo im je isposlovati votiranje besplatne radne snage za gradnju dviju tvrđava. Staleži su ujedno odredili opći ustanak radi toga, da radnici u slučaju eventualnih napadaja budu obranjeni.

XVIII.

Dana 22. jula 1581. rasprave sabora držanog u Zagrebu vodio je ban Krsto Ungnad. Budući da se podban Stjepan Gregorijanec odrekao svoje časti, imenovao je varaždinskog podžupana Gašpara Druškovečki. Taj, bivši od njih potvrđen, položio je pred njima zakletvu, našto se popunilo varaždinsko podžupanstvo i više sudačkih mjesta, i to izborom staleža. Sabor je poslije toga odlučio glede utjeranja poreznog zaostatka i održanja oktavalnih sudova, pa gradnje grada Sredičko. Riješeno bi više međašnih parnica, a stvar grada Topuskog ponovo je kralju preporučena. Nadalje bi odlučno točno uplaćivanje desetina zagrebačke biskupije i kaptola.

XIX.

God. 1581. bio je još treći sabor držan 28. oktobra u Zagrebu. Poradi banove odsutnosti vodili su rasprave zagrebački veliki prepošt Petar Heresinci i podban Gašpar Drašković. Ponajprije su pokazali kraljev poziv na požunski sabor, a staleži su odredili uputu poslanicima, koji se imaju izaslati, pa se pozivaju, da postupaju sporazumno s mađarskim staležima i isposluju oprost porca sisačkim kmetovima.

Molbu banovu, da za slučaj njegove odsutnosti povjere izvršenje obrane Krajine Petru Erdödyju i podbanu, nisu držali kompatibilnom sa drevnom praksom, koja u odsutnosti banovoj priznaje podbana njegovim zamjenikom. Poziv banov, da votiraju besplatan rad na učvršćenju gradova na Kupi, ostao je bezuspješan. Zaključak u toj stvari odgodiše za onda, kad prispije odgovor

na predstavku upravljenu kralju i nadvojvodi Karlu, poslanu u stvari snabdjevanja dotičnih tvrđava s posadom. Osim toga su odredili potragu kovača krivog novca i njihovu kaznu, te riješili više privatnih stvari.

SABORI OD 1582.-1587.

I.

Krištof Ungnad sazvaó je za 1. aprila 1582. staleže hrvatske i slavonske u Zagreb. Nadvojvoda Karlo, gospodar susjedne Štajerske, koji je 1578. sporazumno s ugarskim saborom u svojoj ruci koncentrirao ratne poslove hrvatske, poslao je na taj sabor ratnog savjetnika baruna *Teuffenbacha* i *Halleka* vrhovnog kapetana slavonske Krajine, kao svoje povjerenike. No posljednjega je spriječila u dolasku njegova teška bolest. Zbog toga je barun *Teuffenbach* sam zastupao nadvojvodu i nakon otvorenja sabora iskazao svoje propozicije.

Nadvojvoda Karlo, uvjeravajući staleže o svojoj milosti, kaže, kakvu je revnost i požrtvornost pokazao u obrani Krajine, nije žalio niti svoga imetka niti prihoda pokrajine. Počeo je graditi utvrde, pa će ih i dovršiti. Nada se, da će ga staleži pomagati. Poziva staleže, da utvrde Koprivnicu i njoj blizu tvrdu Drnje, koju su poplave Drave oštetile. Neka dižu šančeve od Koprivnice do Križevaca i do Ivanića, kao što i prema Čazmi, da se prepriječi upadanje Turaka. Neka oprave tvrđave Ivanić, Sv. Križ,⁷² Križevce, Brest, Sredičko i Đurđevac (?) i neka votiraju u tu svrhu besplatni rad. Neka poduzmu mjere glede utjeranja prvih godina votiranog a neodsluženog besplatnog rada. Neka umnože čete određene za obranu kupske linije. Napokon budući da je prošle godine mnogo rodilo, neka votiraju za opskrbu četa mnogo pšenice. Staleži su ovaj predlog odmah prvog dana uzeli kao predmet rasprave i utvrdili tekst odgovora. Zahvaljuju na izjavama nadvojvodinim o milosti, pa će nastojati, da je vjernom službom i zavrijede. Izrazuju hvalu za sve ono, što je nadvojvoda učinio za korist njihove domovine. Oni su sa svoje strane pripravní na svaku žrtvu. Stanovnici zemlje su u žalosnom stanju. Pet godina slabo je rodilo, zbog čega su se kmetovi jedva mogli održati od (smrti) glada. Zemlja je i onako klonula. U Slavoniji je nekada plaćalo porez 15.000 porta, a sada jedva da ih ima 3.000. Od Hrvatske pak još je tek jedna tvrđava u kršćanskim rukama - Ripač. Uza sve to učinit će sve, što leži u njihovoj moći, samo da otklone konačnu pogibao. Najpotrebnija je izgradnja tvrđava Bresta i Sredičkoga, no budući da s ove strane Kupe nema hrastova, a doprema iz Prekokuplja nosi veliku pogibelj, jer imaju Turci veliku posadu u Kostajnici, staleži su pripravní odrediti opći ustanak i na obalama Kupe udariti tabor, dok će kmetovi sjeći hrastove i dopremati ih. Neka nadvojvoda također zapovjedi hrvatskim i slavonskim kapetanima, budu li pozvani od bana, da pošalju i oni svoje čete u tabor. Nadalje neka most od čamaca, koji se nalazi u blizini Karlovca, puste do tvrđave Bresta, kamo da pošalje graditelja s potrebnim oruđem. Dvije tvrđave, koje se imaju izgraditi, nisu kadri opskrbiti posadom. Uza sve to nabavit će i plaćati osim već prije votiranih

sto pješaka još toliko, i to za obranu linije kupske. Za učvršćenje Ivanića određuju besplatan rad, no za ostale tvrđave se ne mogu pobrinuti sve dotle, dok grade Brest i Sredičko. U stvari drenjanske tvrđave blizu Koprivnice svraćaju pozornost nadvojvodu na to, da tvrđavi koprivničkoj pripada mnogo imućnih kmetova, koje bi trebalo upotrebiti za utvrđenje tvrđava.

Međutim Ivan Globicer koprivnički kapetan ih upotrebljava za obrađivanje vlastitog zemljišta i ribolov. Taj njegov postupak je utoliko ogorčio staleže, da je više njih iz redova velikaša i plemića, a osobito staleži Varaždinske županije, u formi protesta izjavilo, da dok koprivnički kmetovi ne budu izvršavali svoje dužnosti, ne će ni oni dozvoliti, da njihovi kmetovi obavljaju besplatan rad njima naređen. Mole dakle nadvojvodu, da zapovjedi kapetanu, da besplatni rad koprivničkih kmetova upotrebi za utvrđenje gradova Drnje i Đurđevac. Napokon mole nadvojvodu, da im ne stavlja novih tereta i da ne traži od njih da votiraju besplatno žito. Ono se može sada lako kupiti i na brodovima dopremiti. Ovaj otpis sadržavao je u sebi najznatnije odluke sabora. Iduća dva dana staleži su učinili još nekoliko detaljnih odredaba u stvari utvrđenja grada Bresta, za koji je trošak zagrebački biskup⁷⁸ pred saborom dao 1.000 for. Otvorenje sjednica oktavalnog suda odrediše za 1. V. Za plaću prisjednika udariše porez od 10 dinara po dimnjaku. Glede popravka puteva i mostova također su odlučili. Za ukinuće međašnjih smutnja između Hrvatske i susjednih pokrajina izabrali su na poziv požunskog sabora povjerenike. Napokon su obavili više privatnih stvari. Poslije toga se razišao sabor 3. IV.

II.

Nisu prošla ni 3 mjeseca, kad je ban ponovo za 24. VI. pozvao sabor u Zagreb. Tom prigodom nije samo nadvojvoda Karlo nego i nadvojvoda Ernest, koji je mjesto Rudolfa upravljao Ugarskom, poslao povjerenike. Posljednji je poslao grofa Josipa Turna, vrhovnog kapetana hrvatskih pograničnih utvrda, i petovskog kapetana Jurja Kolauša, a prvi Bernarta Losdorfa⁷⁹(?). Predlog dan u ime nadvojvode Ernesta nukao je staleže, da se pobrinu za obranu ostataka njihove domovine. Nadvojvoda izražava svoje priznanje na votiranju posljednjeg sabora glede Bresta i Sredičkoga. Međutim budući da su isto tako potrebni radovi za utvrđenje Đurđevca, Drnja i ostalih pograničnih tvrđava, poziva ih, da odglasaju veću pomoć, kao što ih poziva i na odluku glede pitanja, treba li hrastovičku i topusku utvrdu, koje su na putu propadanja, srušiti ili iznova graditi. U stvari topuske tvrđave preporučuje, da opskrbljenje te tvrđave s posadom preuzme na se zagrebački biskup. Ako pak ne bi bio voljan ili kadar, neka predade tvrđavu sa posjedima opatije kralju, koji bi za oštetu plaćao godišnje biskupu 200 talira. Isto tako treba da se povedu pregovori i sa zagrebačkim kaptolom glede prepuštanja grada Siska. Glede Hrastovce predložio je nadvojvoda Karlo, budući da nije moguće uzdržavanje tvrđave zbog nedostatka pokrića troškova, da je treba porušiti i njezinu posadu smjestiti u koju drugu tvrđavu. On je također pomogao bratovu želju, što se odnosila na votiranje besplatne radne snage, te je osobito preporučio saboru utvrde kraj Karlovca. Napokon je nadvojvoda Ernest izra-

zio svoju želju, da se 200 pješaka držanih na obranu kupske linije stave pod zapovjedništvo bana i posredno nadvojvode Karla i da se napadaji na tursko zemljište mogu činiti tek s dozvolom banovom. Staleži u svojim zaključcima izraziše svoju žalost, što nije bilo moguće započeti radove za utvrđenje tvrđave Bresta i Sredičkoga, jer nadvojvoda *Karlo* nije izvršio molbe upravljene na nj od posljednjeg sabora (u stvari zaštite radnika i poslanja mosta od čamaca i inog alata).

Za početak radova odrediše novi rok, nadalje su zaključili besplatnu radnu snagu za utvrde kraj Karlovca, Đurđevaca i Ivanića. Prijedlog nadvojvode Karla glede rušenja Hrastovice uzimaju sa žalošću na znanje, jer to rada više očaja nego li nade za održanje zemlje. Upućujući na pogibelji, što mogu da proisteku zbog rušenja, dižu svoj protest pred Bogom i svijetom. Sa svoje strane predlažu, kad budu dovršeni radovi za učvršćenje grada Bresta, neka se stanovnici Hrastovice nasele ondje i da se tu grad sa donjim utvrđama poruši, no naprotiv gornji grad da se učvrsti, te da se u nj stavi dovoljna posada. Nadvojvodu Ernesta mole, da bude posrednikom kod kralja i nadvojvode Karla. Neke isposljuje, da se u tvrđave Brest, Sredičko i Letovanić⁷⁵ pošalje posada, jer su čete izdržavanc od staleža nedovoljne na zaštitu tih mjesta. U stvari predaje gradova Topuskog i Siska izabraše povjerenike, koji neka započinu pregovore sa zagrebačkim biskupom i kapitolom. Glede izdržavanih pješaka na obranu kupske linije žele, da se uzdrže faktično postojeći odnošaji. *Naprotiv drže valjanim, da bez banove dozvole ne može nitko provaliti na tursko zemljište.* Napokon se staleži obraćaju na nadvojvodu Ernesta glede dokinuća jedne povrede, naime, dođoše pred sabor poslanici Baltazara Bačana i Nikole Ištvanfyja⁷⁶ te pokazaše ispravu kraljeva namjesnika Stjepana Radečija (Radecius),⁷⁷ kojom upućuje hrvatsko-slavonske oblasti, da od kmetova na posjedima dotičnih velikaša ne utjeravaju besplatne radne snage i dimnice. *Staleži žele, da kralj zabrani ispostavljanje takvih isprava, koje vrijeđaju slobostine zemlje, te prelaze djelokrug bana,* nadalje neka zapovjedi toj dvojici velikaša, da u smislu zaključaka i po primjeru ostalih velikaša točno udovoljavaju svojim dužnostima.

III.

Nakon završetka požumskog sabora držanog prvih mjeseci 1583. hrvatski je ban za 3. juna sazvaio sabor u Zagreb, gdje su poslanici, vrativši se iz ugarskog sabora, prikazali tamo stvorene zakone. Oni su bili po običaju proglašeni. Ban *Ungnad* u ime kraljevo, vrhovni kapetan *Vid Hallek*, kao poslanik nadvojvode *Karla*, pozvali su staleže, da obrate pažnju na zapušteno stanje Krajine. Staleži su votirali besplatnu radnu snagu na utvrđenje Đurđevca, Koprivnice, Križevaca i Ivanića, te su ujedno izrekli, da su u tom dužni sudjelovati i plemići s jednom sesijom. Podban je bio upućen, da sve one, koji se ustručavaju u tom pogledu izvršiti svoje dužnosti, natjera na to silom. Vrhovni kapetan bio je zamoljen, da kmetove zaposlene kod utvrđivanja, a isto tako i plemiće jednoselce zaštiti od napadaja turskih četa. Nadalje da u svaku pograničnu tvrđavu pošalje jednog nadzornika. Kralj je želio, da se izgorjeli samostan franjevac u Varaždinu preudesi za skladište za

živež. Staleži nisu na to privoljeli, jer »budući da su samostan podigli nekadanji ugarski kraljevi u svrhe božje«, ne osjećaju se ovlaštenim, da ga pretvore u svjetovne svrhe. Onu kraljevu želju, da za opskrbu vojske votiraju besplatno žito, također nisu primili. Budući da po njihovu znanju nisu mnogi predali već prije votirano žito, uputili su podbana, da ga utjera. Ujedno su izjavili, da će se na idućem saboru posavjetovati glede novog votiranja. Određenje podvoznih plaća, što se imadu platiti dopremačima, odgodili su također do idućeg sabora, koji su već sada sazvali za 22. jula. Protiv koprivničkog kapetana dizale su se tužbe i na prvašnjim saborima, poglavito zato, što kmetove, koji pripadaju tvrđavi, upotrebljava za obrađivanje svoga zemljišta. Sada su došle na tapet teže optužbe protiv njega, *naime, da je više posjeda nasilno oteo, slobostine zemlje povređivao, te da prijehi tok sudovanja.* Staleži se obraćaju kralju s molbom, »da ga uzme iz njihova kruga«, dok vrhovnog kapetana – koga obasiplju hvalama – mole, da one, koji idu na ruku koprivničkom kapetanu u protuzakonitim djelima, *zauzda i kazni.*

IV.

Sabor sazvan za 22. jula održavao se toga dana. Međutim žito traženo od kralja staleži nisu ni sada votirali. Upućivali su na to, da je godina slaba. Ujedno su urgirali *iskaz računa*, na što je bilo upotrebljeno posljednje votiranje. Isto tako nisu se dali staleži skloniti, da broj pješaka određenih za obranu linije Kupa podignu od 200 na 400. Za isplatu 200 pješaka votirali su na svaki dimnjak 2 for. Ujedno su poduzeli mjere, da se utjeraju zaostaci dimnice i besplatnog rada. Kralj je ponovo podastro svoju ponudu, u smislu koje je pripravan dati zagrebačkom kaptolu, za odmjenu grada Siska i što mu pripada, posjede u odgovarajućoj vrijednosti u Slavoniji ili Ugarskoj. Primijetivši, da kralj u Slavoniji *nema posjeda*, staleži ga mole, ukoliko bi nudio ugarske posjede, da se uputi u pregovore neposredno s kaptolom i da sklopi pogodbu. S obzirom na slabu godinu određuju način posla, koji se sklapa kod izmjene pšenice i morske soli. Nadalje više privatnih stvari (bijaše riješeno).

V.

Krsto Ungnad, koji je obnašao bansku čast od 1578., odrekao se svoje službe 1584. Kralj je imenovao nasljednikom grofa Tomu *Erdödyja*,⁷⁸ te je u svrhu svečane instalacije sazvaio sabor u Zagrebu za 8. aprila, na koji je poslao kao svoga povjerenika Davida Ungnada. Sabor bi otvoren tek 10. aprila. Kad se pojavio među staležima kraljev povjerenik, koji je po običaju bio pozvan preko odaslanstva, saopćio je milostivi pozdrav kraljev i dao pročitati ispravu o imenovanju novog bana, te ga je predstavio staležima, koje je upozorio na pokornost. Na to je ban preuzeo zastavu zemlje, položio službenu prisegu, primio čestitke staleža, te prestavio *Ivana Zabokija* kao podbana, ujedno i velikoga župana županije Zagrebačke i Križevačke. Na to je kraljev povjerenik izložio kraljeve želje, da staleži *naime* votiraju besplatnu radnu snagu za utvrđenje pograničnih utvrda, te da podignu broj četa uzdržavanih na

opći trošak od 200 na 400. Neka dadu za prehranu četa badava pšenice i urede stvar općeg ustanka. Nadalje da isposlušju sa strane zagrebačkog kaptola predaju grada Siska. Staleži su odmah uzeli u raspravu kraljeve propozicije, te se u ovome dogovoriše: za obranu *linije kupske* u blizini skele kod Bresta na mjestu, koje će odrediti ban, gradit će novu utvrdu, u koju svrhu votiraju besplatnu radnu snagu, a iz zemaljske blagajne vodene od zagrebačkog kanonika štioća 800 for. Na zaštitu radnika doći će prvoga juna u tabor ban i svi staleži. Nadalje votiraju besplatnu radnu snagu za utvrđenje Koprivnice, Križevaca i Đurđevca. Čete umnožavati nisu kadri, zbog čega će i ove godine tek 200 pješaka držati, a za pokriće troškova udaraju porez na dimnjak po 2 for. Ukoliko bi ostalo suviše od uplaćenog novca, neka ban najmi čete za obranu planine s ove strane Save i radi zapreke provala Vlaha. S time u svezi podižu tužbu pred kraljem protiv Baltazara Bačanića, Nikole Ištvanyja, Jurja Zrinjskoga, koji krato plaćanje već na prvašnjim saborima votiranih poreza od svojih kmetova. Zbog toga su ostala gospoda i plemići u formi protesta izjavili, ne budu li izvršavali svoje dužnosti ovi, uskratit će i oni plaćanje poreza. Staleži dakle mole kralja, da izda naredbu banu, da oružanom silom prisili nepokorne na poslušnost. Glede besplatne pšenice, tvrđave Siska i skladišta sjemenja u Varaždinu, ponavljaju svoju na prošlom saboru učinjenu izjavu. (U stvari općeg ustanka pak, pozivaju se na ugarske zakone, koji vrijede i u Hrvatskoj i Slavoniji.) Kad su spomenute besplatne radove i porez odglasali, staleži nisu zaboravili prikazati žalosno stanje Slavonije. Njezino je pučanstvo znatno opalo brojem. Nesretni kmetovi ne mogući podnositi težine tereta, što na njih padaju, sele se hrpimice. Staleži se dakle obraćaju nadvojvodi Karlu, moleći ga, da kod staleža Stajerske i Kranjske isposluje pomoć za obranu Slavonije. Uz to se obraćaju na nj još s jednom molbom. Grof Turn naime, vrhovni kapetan Hrvatske krajine, javio je po svojim poslanicima saboru, da je rušenje grada Hrastovice, dapače i vanjskih njezinih utvrda izvršeno, štaviše još prijetio, da će i samu utvrdu porušiti, ne budu li se staleži pobrinuli za sredstva obrane. Taj izvještaj izazvao je veliko ogorčenje, koje je jedva uspjelo dvojici banova (stari i novi), i to s velikom mukom, utišati. Staleži su izjavili, da treba velikom nesrećom držati već i porušenje samoga grada i da su uglavnom stanovnici teritorija između Save i Kupe izvršeni skrajnjoj pogibelji, zbog čega misle na iseljenje. Staleži dakle mole kralja kao i nadvojvodu Karla, da zapovjede vrhovnom kapetanu, da utvrdu Hrastovicu ne poruši, nego da je, što je bolje moguće, utvrdi i obrani. I novi ban je učinio saboru prijedlog u stvari nekih manjih utvrda, za što su staleži votirali besplatni rad; *nadalje bje odredeno, da se privilegije zemlje, koje su bile povjerene na čuvanje zagrebačkom velikom prepoštu, odsada čuvaju u riznici zagrebačke crkve sv. Stjepana pod pečatom zemlje.* Protiv novog podbana na saboru ustali su neki iz staleža s teškim optužbama da drži u svojoj službi ubojice i da je samovoljno oteo tuđa imanja. Podban je na to odgovorio, da u stvari prve optužbe teče parnica, glede druge točke je izjavio, da je voljan povratiti, ako se dokaže, da nepravedno uživa koje imanje. Staleži su poduzeli korake, da pravi vlasnici mogu sa svojim zahtjevima protiv podbana uspjeti; napokon biše izabrani prisjednici oktavalnog suda, te je riješeno više privatnih stvari.

Stvaranje ovih zaključaka trajalo je tek dva dana. Staleži su već 12. IV. o podne pozvali u svoj krug kraljeva povjerenika, te ga obavijestili, da su se sporazumjeli glede svake točke predloga kraljevih i nadvojvode Karla i da će svoje zaključke u pismu predati. To se drugi dan i zbilo. Kraljev povjerenik bijaše indigniran, što su mu staleži pokazali tek konačno donesene zaključke i tako dalji put prednjih rasprava zaključili. No kad je doznao, da je to tako po drevnom običaju, smirio se, Sabor se nato razišao.

VI.

Tužba hrvatsko-slavonskih staleža, koju su podigli protiv gospode, koja su uskratila plaćanje poreza, našla je odjeka kod dvora. Na najbližem saboru, koji se održavao 20. septembra 1584., ban je prikazao kraljevu naredbu, u kojoj ga ovlašćuje, da protiv »buntovnih« magnata ustane sa zakonom dozvoljenim mjerama te ih prisili na poslušnost. Sabor je odlučio, da će se kraljeva naredba saopćiti nepokornicima. 16. oktobra bio je istaknut kao posljednji rok. Ne budu li dotle isplatili svoj porezni zaostatak, ban će protiv njih s oružjem ustati. Staleži su dužni banu se priključiti, pa se imade od onih, koji se pozivu ne odazovu, utjerati globa (i to na svaki dimnjak njihovih posjeda 6 for.). Nadalje su poduzeti koraci i u stvari utjeranja poreza votiranog od požunskog sabora. Pročitan je bio otpis nadvojvode Ernesta, u kojem upozoruje staleže, da požure dovršetak gradnje utvrde Brest, pa staleži u tu svrhu, kao što i za učvršćenje drugih tvrđava (Božjakovina,⁷⁹ Rakovec,⁸⁰ Koprivnica) votiraju besplatni rad. Budući da su tužbe, dignute na prošlom saboru protiv podbana, ponovo iznesene, upućeni bijahu izaslani suci, da odrede konačni rok za izvršenje te stvari. Napokon budući da se iskusilo, da na sabor dolaze staleži u malom broju, pozvan je bio ban, da protiv onih, koji ne dolaze na sabor, upotrebi kazne određene zakonom. Ta gospoda, protiv kojih su kraljevska naredba i zaključci ovoga sabora izrekli uporabu prisilnih mjera, nisu propustila poradi toga jurišati na dvor i vladu svojim tužbama. Više njih je predlagalo zanijekanje potvrde ovih zaključaka, a ugarsko kraljevsko vijeće, među kojega je članovima jedan od zainteresovanih, i to Nikola *Istvanfy*, zapremao odlično mjesto, preporučilo je, da kralj tek privremeno do novog budućeg sabora potvrdi zaključke, i to tako, da oni ne uzmognu imati retrogradnu moć i da vrijede jedino za zaostatke poreza koji se budu u budućnosti zbili. Naprotiv *Krsto Ungnad*, prijašnji ban, odlučno je bio za potvrđenje zaključaka, pa je nadvojvoda Ernest prihvatio njegovo mnijenje.

VII.

Rasprave glede potvrđenja saborskih zaključaka od juna još su bile u toku, jer je ban Toma Erdödy sazvaio novi sabor za 20. XII. 1584. Ovdje je u ime nadvojvode Ernesta pozvao staleže, da u smislu zaključaka požunskog sabora izasalju povjerenike za uređenje medašnjih pitanja između Hrvatske i susjed-

nih pokrajina. To se i zbililo, pa se 8. IV. odredio kao rok za početak rada povjerenstva. Nadvojvoda Karlo pozvao je u pismu sabor glede utvrđenja i opskrbljenja živežom hrvatskih pograničnih tvrđava, napose Karlovca. Staleži su odredili besplatan rad, ali besplatnog žita nisu votirali. Glede tužbe, da je cijena živeža u Karlovcu prevelika, izjavili su, da je tomu kriva sama karlovačka posada, koja, jer je dobro plaćena, sama nudi visoke cijene za živežna sredstva. Kad je ban iskazao, da gospoda i plemići prekokuški običavaju zanijekati poslušnost, sabor je izrekao, da se oni isto tako moraju pokoravati njegovoj oblasti kao i ostali stanovnici zemlje, pa su ga pozvali, da nepokorne prisili i oružanom snagom na poslušnost. U stvari ustanka određenog od bana, pa staleža, koji ne dolaze na sabor, i zaostatka poreza, obnovljeni budu prijašnji zaključci. Ban je izjavio, da će rok održavanja sjednica najbližeg oktavalnog suda *proglasiti već po novom popravljenom kalendaru*. Mnogi su od gospode i plemića prisutnih na saboru prigovorili protiv te novotarije, jer (tako govorahu) u Ugarskoj staleži zahtijevaju održavanje starih rokova, »a za staleže Hrvatske i Slavonije vrijedi ugarsko pravo«, molili su bana, da održavanje sudova, dok u toj stvari ne odluči ugarski sabor, odgodi.

VIII.

Sabor držan 11. III. 1585. bavio se u prvom redu prijedlozima nadvojvode Karla. Glede zaključaka posljednjeg sabora obavijestio je stalež, da su za početak rada izaslanih povjerenika u svrhu uredjenja međa istakli prerani rok, jer da mora prije tražiti informaciju od staleža Štajerske i Kranjske. Sabor je odgovorio, da je u smislu zaključaka požunskog sabora od 1581. izaslao povjerenike, *pa moli nadvojvodu, da na zakazani dan dođu i povjerenici sa strane onih dvoju pokrajina. Pred nadvojvodom je još podignuta tužba protiv karlovačkog generala, koji je samovoljno dao zatvoriti dva hrvatska plemića.*⁵¹ Nadvojvoda im je sada poslao generalovu obranu. To ih nije zadovoljilo, dapače ih je izazvalo na *energičnu izjavu*. »Njegovo Veličanstvo (tako kažu) povjerilo je nadzor nad hrvatsko-slavonskom Krajinom nadvojvodi, ali ne tako, da stoji u slobodi karlovačkog generala vjerna staleže Njegova Veličanstva s povredom zakona zemlje i zakletve Njegova Veličanstva lišavati drevnih slobodina i privilegija«. Protiv generala imadu i drugih tužbi, a osobito zbog nasilnog otimanja posjeda. Dižu svečani protest i mole nadvojvodu, da ga pozove na red. Uostalom obratit će se na kralja preko poslanika, što se imadu izaslati na buduću ugarsku sabor. Nadvojvoda je stvar pograničnih utvrda preporučio pažnji staleža. Oni su odlučili glede izvršenja zaostalog besplatnog rada, a votirali su i novi, te su odredili red radova. Nadvojvoda je pozvao staleže, da dadu iz Zagreba u Varaždin besplatno dopremiti dva topa i šesto taneta. Pošto su staleži naprotiv naglasili, da su topovi u Zagrebu na stalnom mjestu i da bi glas o njihovoj otpremi ojunacio Turke za napadaj, mole nadvojvodu, da ih ostavi i nadalje na sadanjem mjestu. Udaranje dimnice odgođeno bi za idući sabor. Odlučilo se i u stvari oktavalnih sudova, a osim toga još neke privatne stvari.

IX.

Za prvi dan jula 1585. sazvaio je ban na zapovijed kraljevu sabor, poglavito u tu svrhu, da se učine odredbe glede opskrbe Karlovca živežnim sredstvom. Na predlog banov, koji se na to odnosi, izjavili su staleži, da se, kao što i prošle godine, tako i ove znatna količina pšenice otpremila u Karlovac, a da su otpremači ponudili, ako se želi, da će i više dovesti na pijac. Zbog bogate godine mogu se lako pokriti potrebe, izuzevši zob, koja je vrlo slabo rodila. Nadvojvoda Karlo urgirao je izgradnju davno zasnovanog mosta kod Karlovca. Staleži su podsjetili nadvojvodu, da su u tu svrhu votirali golemi besplatni rad na saboru držanom u decembru 1584. *Međutim u tu svrhu tamo određene kmetove upotrebio je kapetan za drugo, to jest za izgradnju nove utorde. Uza sve to s obzirom na molbu nadvojvode po drugi put je votirao besplatni rad, kao i za utvrđenje Đurđevca.* Na saboru od decembra 1584. odgođeno bi održavanje oktavalnih sudova, dok ugarski sabor ne odluči u *pitajući kalendara.* Ali budući da sabor zakašnjava, a zbog izostatka oktavalnih sudova dolaze ozbiljne neprilike, odlučeno bi, da oktavalni sud započne već 25. jula iznova svoje sjednice. Izabrani su bili prisjednici radi čije se plaće odglasovalo 12 dinara na svaki dimnjak. Mjesto prije nekoliko dana umrlag *Ivana Petričevića* izabran bi kao potprotonotar *Mihajlo Urnoczy*, pa se za nj votiralo na svaki dimnjak 8 dinara. Staleži su za izdržavanje četa votirali na svaki dimnjak 2 for. Ovaj zaključak nije bio jednoglasan. Poslanici odsutnih Zrinjskih i Gašpara Draškovića glasali su protiv. Stoga su staleži, ne držeći časnim, što se ova gospoda izvlače od izvršavanja svojih dužnosti, zaključili, da grofovi *Zrinjski i Gašpar Drašković* na svojim imanjima na svakih 5 dimnjaka opreme jednog puškara pješaka, a na svakih 20 dimova jednog konjanika i da ih prepuste na raspolaganje banu. Ujedno su pozvali bana, da utjera već od mnogo godina neplaćenu dimnicu za imanja grofova Zrinjskih. *Nikola Mikoci* zagrebački prepošt kao zemaljski blagajnik predložio je svoje račune, koji su pronađeni u redu, pa mu se za priznanje njegova truda votiralo 45 for. i 25 denara počasnac nagrade iz suvišaka. Nadalje se pokazalo potrebnim ponoviti zaključke od 1562. protiv otmičara djevojaka.

X.

Poslije ovoga sabora prošlo je devet mjeseci, dok se opet sastao. Na sabor sazvan za 20. IV. 1586. došli su kao povjerenici nadvojvode Ernesta i Karla *Erazmo Praun*,⁶² ratni savjetnik, i general *Halek*. U svom prijedlogu pozvali su staleže na utvrđenje tvrđava, opskrbljenje njihovo sa živčom, kao što i na povećanje četa. Staleži su za utvrđenje Sredička, Koprivnice, Đurđevca, Dubrave, Križevaca i Ivanića votirali besplatan rad. Pozvaše bana, da postupa s onima, koji se ustručavaju svoje kmetove poslati na označena mjesta, kao s buntovnicima. Generala *Haleka* zamoliše, da štiti kmetove i nadzire rad. Za gradnju karlovačkog mosta već sada po drugi put određene radnike general i opet nije upotrebio u tu svrhu. Votiraju to i po treći put, pa izjavljuju svoju nadu, da će most sada napokon biti izgrađen. Staleži su u svojoj poštivnosti

išli i dalje. Izjavili su se pripravnima povećati broj četa izdržanih na njihov vlastiti trošak od 200 na 300, premda u tu svrhu votirane poreze Đuro Zrinjski i Baltazar Bačan još uvijek ne dopustiše utjerati na svojim imanjima, dapače izazvani njihovim primjercem, više njih između gospode izjaviše preko svojih poslanika svečano, da do budućeg ugarskog sabora ne će plaćati poreza. Na poziv nadvojvode, da votiraju besplatnu pšenicu i da u Zagrebu jedan porušeni samostan pretvore u magazin, odgovoriše, da to nisu kadri. Staleži su urgirali uređenje međa i utjeranje poreznih zaostataka. Prije sabora umrli su podban Ivan Zabok i protonotar Imre Pethö. Staleži su se sa priznanjem izjavili o njihovim zaslugama. Ban je izvijestio, da je imenovao podbanom Ladislava Imbrića Jamničkoga, a protonotarom Martina Szombathelja. Podžupani i suci Zagrebačke i Križevačke županije zahvalili su se pred saborom na svojim službama, ali staleži toga ne prihvaćiše.

XI.

God. 1587. održavana su dva sabora. 5. I. staleži su za izdržavanje četa unatoč oporbi poslanika nekoliko velikika i plemića odglasali 2 for. dimnice, te pozvali bana, da protiv onih, koji uskraćuju plaćanje poreza, ustane na oružje i odredi ustanak. Budući da je ban blizu *Ivaniča* potukao Alibega, koji je s 5000 ljudi došao u zemlju da je opustoši, pa budući da je i sam voda pao u bitki i bilo se bojati, da će Ferhad-paša, da osveti smrt palog brata, sada navaliti, to su staleži odlučili, da u tom slučaju proglasi ban u smislu XII. čl. zakona ugarskog sabora 1574. opći ustanak, i one, koji ne dođu, globi dvostrukom svotom vojnih troškova. Staleži su votirali besplatan rad za više utvrda. Urgiraju, da se predadu računi sabirača poreza, utjeraju zaostaci porezni i urede granice. Nadalje zaključiše i glede održanja oktavalnog suda, izabraše prisjednike, a za njihovu plaću udariše po dimnjaku 10 dinara.

XII.

Drugi sabor bio je sazvan za 27. IX. 1587. Pošto je pročitano kraljevo pozivno pismo požunskom saboru izabrani su kao alegati kanonik zagrebački Nikola *Zelnički*, Miko *Urnoci* potprotonotar i varaždinski podžupan Krsto *Uragović*. Ovima je među ostalim povjereno, da iznesu pred sabor tužbu staleža protiv velikika, što sprečavaju utjeranje poreza. U toj su stvari izmolili i posredništvo nadvojvode Karla. Nadalje su votirali po dimnjaku 20 dinara za pokriće njihovih troškova, kao što i za sudbene prisjednike. Poslanici generala *Halleka* Stjepan Kastelanović i Stjepan *Garvani* (Gazvain), kapetani, podastri su u ime nadvojvode Karla prijedlog u stvari slavonskih pograničnih utvrda. Međutim staleži su zaključili tek glede besplatne radne snage. Novog besplatnog rada, budući da su bili u toku gospodarski poslovi, nisu prethodno votirali, odgođiše ga do idućeg sabora. Niti besplatnog žita nisu votirali, pozivajući se na kršćansko »milosrđe«, koje zahtijeva,

da se svojim kmetovima smiluju, i na to, da se za novac lako nabavi potrebno žito. Izjavljuju, da će 300 pješaka i dalje izdržavati, dapače i njihov broj povećati, bude li moguće. Staleži obećavaju poslušnost podbanu, koji zamjenjuje bana, što je otputovao k nadvojvodi Ernestu.

SABORI OD 1588.-1597.

I.

Za 21. II. 1588. sazvaio je Tomo Erdödy u Varaždin sabor. Vid Hallek, general krajiški, kao povjerenik nadvojvode Karla, svraćao je pozornost staleža osobito na utvrđivanje Krajine, pa su zaključili glede utjeranja već na prvašnjim saborima votiranog no neodsluženog besplatnog rada, kao i glede neplaćenog poreza. Dali su ovlast za sječenje drva iz šuma gospode i plemića za potrebno utvrđenje Karlovca. Riješili su plaćanja tridesetine i carine kod dovažanja živežnih sredstava za Krajinu, no želju nadvojvodu, da votiraju besplatnu radnu snagu i pšenicu, pa sto pješaka, nisu izvršili, izjavivši, da ne mogu navaliti na »sa gladi boreće se svoje kmetove nove terete«. Odgodili su ispitane privilegija glede carine i ukinuće nepovlasno postavljene carine. Velike župane i podžupane uputili su, da protiv počinitelja zločina i sukrivaca upotrebljavaju svu silu i strogost zakona. Zaključili su i glede održavanja sjednica sudova. Ponovili su stare zakone, koji određuju kaznu za članove staleža, koji ne dolaze na sabor. Ujedno su odredili, da u buduće svaki poslanik može doći tek s jednom punomoći i da ne može na saboru više njih zastupati. Na banov poziv iskazali su se s plemićkim listinama mnogi od onih, koji su posljednih godina (1569) dobili plemstvo, a ostali su bili pozvani da to učine na idućem saboru.

II.

Dok je sabor, održan koncem februara, u stvari besplatnog rada i uspostave četa na želju nadvojvode dao negativan odgovor, votirao je već nekoliko tjedana kasnije održavani sabor u Zagrebu (2. V.) na banov poziv podvoz i rad za pojedine utvrde, kao što i za uspostavu 300 pješaka na svaki dimnjak 1½ for. Na tom je saboru također prikazano više plemićkih povelja.

III.

Ove godine bio je sazvan treći sabor za 24. VII. u Zagrebu. Staleži su izaslali povjerenike za pregled Krajine, nadalje su izabrali 2 plemića, koji će biti sa činovnicima komore kod popisivanja porta. *Odredili su 200 for. globe za one, koji se ustručavaju napustiti uporabu starog kalendara*, a posljednju odluku, koja se odnosi na votiranje besplatnog rada za utvrđenje Krajine, modificirali su u više točaka.

IV.

Na saboru držanom u Zagrebu 29. V. 1589. general Hallek kao povjerenik nadvojvode Karla preporučio je u prvom redu stvar utvrđenja Krajine, te je u svom prijedlogu svratio pozornost staleža na to. Oni su votirali besplatni rad od znatne vrijednosti, odlučivši po običaju, koja imanja da dadu radnike za pojedine tvrđave. Nadvojvoda je želio, da za obranu linije kupske drže odsada mjesto 300 oružanika 400, no staleži su izjavili, da već izdržavanje 300 pješaka prelazi njihovu snagu; za plaću ovih votirali su 1½ for. poreza. Kapetan pješaka bio je sam ban, koji se međutim sada, pozivajući se na svoju zaposlenost u drugom pogledu, zahvalio na toj časti, želeći, da novi kapetan, koga staleži odaberu, bude njemu podređen. Ujedno budući da su njegovi neprijatelji razglašavali, da je novac, koji je služio za izdržavanje 300 pješaka, upotrebio djelomično za svoje privatne potrebe, izjavio se pripravnim račune predložiti. Njegovu ponudu sabor nije primio, a za njegove zasluge mu odglasao zahvalu. Za kapetana je bio izabran Stjepan Gregorijanac.

V.

Sabor sazvan u Zagrebu za 26. VII. 1591. zaposlila je utvrda Sisak, jer je došla vijest, da se bosanski paša sprema da s velikom vojskom uzme taj važni grad. Poradi toga bilo je zaključeno, da će staleži pojedince na poziv bana sa svojim kmetovima doći u tabor. Mjesto pokojnog *Petra Pojatića* izabran je za potprotonotara zemlje *Gaspar Petričević*. Osim toga bi doneseno više zaključaka privatne naravi.

VI.

Dana 5. I. 1592. držan je u Zagrebu sabor, kome je predsjedao ban Erdödy, a predmet rasprave sačinjavale su predložene želje od povjerenika nadvojvode Ernesta. Staleži su prije svega raspravili stvar općeg ustanka. Prema tome dužni su crkveni i svjetovni posjednici priključiti se lično kraljevu banderiju i banu, a osim toga na svakih 10 dimnjaka dići jednog konjanika i na svaki dimnjak dva puškara pješaka. Gospoda i plemići, koji su u ratnoj službi, kao što udovice i sirote dužni su mjesto sebe poslati u tabor jednog konjanika. Pavlini imaju oboružati 4 konjanika. Strani trgovci, zadržavajući se u zemlji, dužni su doći u tabor osobno ili da mjesto sebe pošalju jednog konjanika. Osim toga neka dignu jednog konjanika na 500 for. vrijedne robe. Gradovi neka prema svojim posjedima isto tako dignu konjanike i pješake kao i ostali posjednici. Osim toga neka pošalju barbire (koji su naime kao ranarnici djelovali). Otprema topova dužnost je gradova i Pavlina. Staleži votiraju za olakšanje prehrane vojske na svaku portu dati pol mjerova raži, jedan mjerov prosa i jednu četvrtinu mjerova zobi. Za uspostavu zagrebačkog živežnog skladišta votiraju 20 dinara po porti. Glede votiranja besplatnog rada ponavljaju zaključke donesene na posljednjem saboru. Pošto zagrebački kaptol,

posjednik *Siska*, nije kadar opskrbiti grad potrebnom posadom, obraćaju se molbom na nadvojvodu, da isposluje od staleža Štajerske i susjednih pokrajina izaslanje sto pješaka. Za nasljednika protonotara pokojnog Martina Szombathelja izabran je »na posebnu banovu molbu« Matija Szekelj.

VII.

Za 24. I. 1593. bili su redovi sazvani u Zagreb u prvom redu za to, da izašalju poslanike na požunski sabor. Izabrani su bili veliki prepošt zagrebački Matija *Zelničaj*⁸³ i potprotonotar Gašpar *Petričević*. Uputa dana im živim bojama prikazuje nesretno stanje zemlje, njihove patnje, a osobito pak prekršaje načinjene od vojnika, s *odredbom da poradi toga dignu u saboru požunskom pred nadvojvodom Matijom*⁸⁴ *tužbu*. Nadalje su morali moliti, da kralj pošalje banu veću količinu vojske i da kod nasljednih pokrajina isposluje za utvrdu Sisak posadu. U slučaju, ako bi poslanici iskusili, da nadvojvoda i sabor nisu voljni poduprijeti obranu zemlje, neka izjave u formi protesta, da će, ostavljeni u skrajnjoj pogibelji »za osiguranje života i njihova opstanka prihvatiti se onih sredstava, koje će sudbina i potreba pokazati najpodesnijim i najkorisnijim«. Zbog poziva nadvojvode Ernesta votirali su staleži besplatni podvoz za gradnju varaždinskog mosta.

VIII.

Na držanom saboru u Zagrebu 12. IV. (1593.) predočio je general *Rupert Eggenberg*, došavši kao povjerenik nadvojvode Ernesta, da je namjera nadvojvodina, da natrag osvoji zemljište turopoljsko, kojega su prošle godine Turci osvojili. Staleži su sa zadovoljstvom primili tu obavijest. Ponovili su molbu za povećanje banovih četa, nadalje sisačkih i drcenčinskih posada. S tim u svezi votirali su, da kralj daruje pavlinske posjede Lepoglave zagrebačkom kaptolu, koji pokazuje veliku požrtvovnost oko uzdržanja sisačke tvrđave. Sabor je na svaku portu odglasao šest for. poreza. Isto su toliko dužni plaćati i plemići jednoselci. Za ponovno osvojenje Turopolja votirali su 200 konjanika i 200 pješaka. Činili su odredbe i glede besplatne radnje za Krajinu. Naprotiv izjavili su, da stanovnici zemlje nisu kadri dati besplatno pšenice.

IX.

Na saboru držanu 23. III. 1594. u Zagrebu poslao je nadvojvoda Maksimilijan⁸⁵ povjerenika u osobi petrinjskog kapetana Jurja *Batzlera*. Obavijestio je staleže, da će u što kraće vrijeme doći lično k njima i preuzeti vodstvo ratnih posala, zbog čega ih je pozvao, da odrede i ustanove opći ustanak. Staleži su se pripravno odazvali pozivu. Odredili su, da su dužni doći u tabor nadvojvode visoki svećenici, gospoda plemići i svi posjednici lično, i na svakih deset dimnjaka dići jednog dobro oboružanog konjanika. U županiji

varaždinskoj i u jednom kotaru županije križevačke određuju se po porti 2 puškara pješaka. Zagrebački kanonici po glavi jednog konjanika. Lepoglavski Pavlini, ukoliko ne bi bio voljan nitko od njih doći u tabor, neka pošalju 4 konjanika. Oružani (?) plemići također su obvezani na osobnu ratnu službu, isto tako i trgovci, koji osim toga i šalju na vrijednost robe od 500 for. jednog konjanika. Zagreb, Varaždin, Križevci, Koprivnica i Samobor zajedno 380 puškara pješaka. Zrinjski i Tržački grofovi na primorske svoje posjede imaju dići 150 pješaka. Staleži određuju globu za one, koji ne dođu u zakazano vrijeme na mjesto. O otpremi topova i ratnih sprema, pa o popravku putova, brinu se votirajući besplatni rad. Nadvojvoda je želio da se odredi i glede opskrbe vojske i živežnih sredstava, ali su staleži upozorili na bijedno stanje stanovnika, naglašujući, da su mnogi prinuđeni hraniti se korijenjem.

X.

Za 15. V. 1595. sazvaio je ban Erdödy zagrebački sabor. No prije otvorenja je izjavio, da se on u Pragu pred kraljem odrekao banske časti, jer nije kadar vršiti dužnosti svoje službe, urgirajući bezuspješno isplatu banskih četa. Zbog toga se oprostio od staleža. Staleži su njegovo odreknuće sa žalošću primili na znanje, te su slaveći ga govorili o njegovim zaslugama, a nadvojvodu Maksimilijana molili su u ime božje, ako nije moguće Erdödyja nagovoriti, da opozove svoju demisiju, da izradi imenovanje zgodnog nasljednika iz redova staleža. Na tom su saboru prikazali želje nadvojvode Maksimilijana kapetan Ivan *Drašković* i Đuro *Labohar*. Između tih želja stajalo je na prvom mjestu votiranje besplatnog rada. Staleži su izjavili, da, dok se ne odluči sudbina vojne, ne mogu votirati, i tek su glede Siska učinili izuzetak. Odredili su, da za utvrđenje toga grada pošaljć svaka porta radnika na osam dana. Na drugu želju u stvari općeg ustanka odgovoriše, da zbog demisije banove, ne mogu donijeti zaključke, jer su svi radije pripravnij poginuti sa svojom domovinom, nego li žrtvovati svoje slobodine i pokoravati se stranim zapovjednicima. Uza sve to za slučaj, ako kralj popuni bansku stolicu, doprinijet će žrtve, koje nadilaze njihove sile, votirajući, da na vlastitu osobu dignu po 1 konjanika i na svakih 10 porta također jednoga. Ujedno bjehu na tom saboru predloženi zakonski članci požunskog sabora od početka ove godine. Staleži su ih primili pokorno i, ukoliko su se ticali Hrvatske, učinili su odredbe glede njihova izvršenja.

XI.

Primivši demisiju Erdödyja, kralj je imenovao banovima dva velikaša: zagrebačkog biskupa *Gaspara Stankovačkog*⁶⁶ i *Ivana Draškovića*.⁶⁷ Uza sve to prošli su mjeseci, a da se nije ništa učinilo glede instalacije novih banova. Uzrok ovoga zadocnjenja bio je, što su banovi mogli doći pred lice staleža samo s banskim banderijem, a uspostava banderija nailazila je na velike novčane poteškoće. Novi su banovi zbog toga kasnili sa sazivom sabora. No budući da su važne stvari zahtijevale brzo održavanje sabora, dogovoriše se *veliki žu-*

pani, da će ga za 17. XII. 1595. oni sazvati. Sakupljeni staleži poslali su poslanike kralju s molbom, da što prije isposluje uvođenje banova u njihovu službu i da se pobrine za zaštitu Krajine. Poslanici su bili upućeni, da dođu i pred nadvojvodu Maksimilijana i Matiju, kao što i pred staleže Stajerske i Kranjske, pa da zamole njihovo posredništvo i pomoć. Da ne stigne pogibelj Krajinu, dok poslanici donesu odgovor i kralj odluči, votirali su za nabavu četa po dimnjaku 50 dinara; ujedno su odlučili, da na obranu *Petrinje* u određenom redu osobno, ili poslavši mjesto sebe jednog oružanika i na svaki dimnjak po pješaka puškara, moraju doći u tabor. Sabor je ujedno izabrao svoje poslanike u požunski sabor za početak buduće godine. Uputa im dana sadržavala je manje važne stvari (o bijegu kmetova i kaznama nekih zločina).

XII.

Pošto se razišao spomenuti sabor iza nekoliko dana, grof Erdödy sazvaio je po naredbi kraljevoj za 1. I. 1596.⁸⁸ opet staleže u Zagreb. Kralj je poslao kao povjerenika na sabor Nikolu Istvanfyja potpalatina i *Matiju Bazanića*,⁸⁹ koji su instalaciju novih banova izvršili na običajni svečani način, našto su ovi potvrdili u službi dosadanjega podbana Stjepana *Berislavića*. Staleži su odredili 200 pješaka na obranu Krajine uz Kupu, pa su ih u pet tvrđava podijelili. Ujedno su odlučili i glede utjerivanja poreznog zaostatka i pregledanja računa poreza.

XIII.

Novi banovi primili su se vršenja svoje zadaće s velikim marom. Dokazuje to i činjenica, što su već prve godine (1596) njihove službe držali četiri sabora. Na prvom su podastrli izvještaj poslanika, koji su se vratili sa sabora u Požunu (8. aprila). No raspravu o zaključcima saborskim odgodili su do najbližeg sabora, jer kraljeva potvrda još nije stigla. Tom prigodom doneseni su zaključci jedino glede uređenja poreza i utjeravanja na poziv ugarske komore. Na želju nadvojvode Ferdinanda,⁹⁰ izraženu preko križevačkog kapetana Jurja *Labahara*, opunomoćili su staleži banove, bude li potreba zahtijevala, da odrede opći ustanak, u kojem slučaju će doći u tabor oni sami lično na svaku desetcu portu s 1 konjanikom, na svaku pojedinu s 1 pješakom. Nadalje su votirali besplatan rad za *Petrinju* i podvoz za otpremu topova, zaire i živeža.

XIV.

Potvrđene zakonske članke požunskog sabora prikazali su banovi na zagrebačkom saboru 22. V. 1596. Staleži su to s pokornošću primili, no osjećali su se pozvanima, da jednu točku promijene. Na saboru su naime staleži votirali iz vlastitih džepova 9 for. po porti u svrhu, da s tom svotom nabave konjanike. Zagrebački sabor međutim odlučio je, da hrvatski staleži polovinu

toga poreza plate u gotovu novcu na ruke određenog blagajnika, jer su u Hrvatskoj po starom običaju plaćali samo polovicu poreza votiranog na ugarskom saboru. Od unište svote stavit će pod zapovjedništvo Ivana Keglevića⁹¹ 300 pješaka i 50 konjanika. Svota, koja će unići iz poreza, što ga imadu platiti kmetovi, prepuštena je bila na raspolaganje banova, koji su se obvezali, da će s njome izdržavati 300 pješaka. Sabor je za popravak putova i mostova, kao i što za gradnju od nadvojvode Ferdinanda zasnovanog novog mosta kraj Petrinje zaključio besplatni rad.

XV.

Ljeti 1596. pojavila se jaka turska vojska, da uzme Petrinju. Posada se junački oduprla, pa su navaljivači otišli bez uspjeha, no bilo se bojati novoga napadaja, a utvrde grada bile su istrošene. U tu je svrhu ban Ivan *Drašković* sazvao za 25. IX. sabor, koji je zaključio u stvari utvrđenja tvrđave i njene obrane.

XVI.

Dana 7. XI. 1596. održavan je četvrti sabor. Tu je pročitan kraljev otpis, kojim se banska čast zbog smrti biskupa Stankovačkog prenosi posve na Ivana *Draškovića*. Ovaj je sada podbana Stjepana Berislavića na vlastitu molbu riješio službe te imenovao nasljednikom njegovim *Gašpara Petričevića*, koji je pred saborom položio službenu prisegu. Hoteći izraziti priznanje Berislaviću, staleži su oslobodili njegove posjede na jednu godinu od plaćanja svakoga poreza. Na tom saboru najavio je svoju demisiju i kapetan *Keglević*. Staleži su mjesto njega izabrali Grgura Pethő Geršejskog. Budući da su posljednjih godina banovi propustili poslati kralju zaključke sabora radi potvrde, odlučeno je bilo, da se zaključci sabora držanog 22. V. prikažu naknadno.

XVII.

Dana 28. I. 1597. održavan je sabor u Varaždinu. Pošto je pročitan kraljev poziv na požunski sabor, koji se imao otvoriti 2. II., biše izabrani s hrvatske strane Franjo *Ergelić* arcidakon i *Gašpar Petričević*. *Oni su morali u smislu upute nastojati, da sabor od poreza, koji će se votirati, svu u Hrvatskoj uništi svotu odredi za obranu te zemlje. Nadalje su morali prikazati sve povrede, koje su staleži trpjeli od kraljevskih kapetana i četa.* Ukoliko bi između ugarskih staleža i kralja »nastale teške raspre«, bilo je poslanicima prepušteno, da postupaju sporazumno s banom i s hrvatskim velikašima, koji će biti na saboru. Sabor je odredio, da Ivan Keglević obračuna glede onih svota, kojima je kao vrhovni kapetan rukovodio. Osim toga privatne (stvari riješe je).

XVIII.

Dana 18. V. 1597. držan je sabor u Zagrebu, gdje je kao povjerenik nadvojvode Ferdinanda bio Vilim Windišgrec, ratni savjetnik, te je izložio, da će se na obali Kupe blizu Petrinje graditi nova utvrda (Husyárvar), pa je u tu svrhu molio pomoć staleža. Oni su s pripravnosću votirali na svaku portu 2 radnika za 15 dana. Nadvojvoda Ferdinand je svratio pozornost staleža i na utvrdu *Ivanič*. No oni su veću važnost polagali na Petrinju i Čazmu izjavivši, bude li se nadvojvoda držao popravka *Ivaniča*, u tu će svrhu moći votirati besplatan rad jedino onih kmetova, koji su oko *Ivaniča*. Glede križevačkih utvrda, koje su opustošili požari, preporučili su, da nadvojvoda prisili stanovništvo grada na nove gradnje. Budući da je Koprivnica bila u velikoj mjeri izvržena razbojništvu Turaka, ukoliko su za jednu godinu odveli u ropstvo 70 ljudi, zato je nadvojvoda u svrhu olakoćenja obrane grada predložio iskrčenje gustih šuma, koje leže oko grada. Staleži su to odobrili i ovlastili nadvojvodu, da za iskrčenje šuma uzme koprivničke stanovnike i kmetove, koji su se dotle prkosno ustručavali da odsluže njima određene besplatne radove. Glede podvoza potrebnog za taborovanje mole, da se vrše zaključci ugarskog sabora. Za obranu kupske linije votiraju po porti 8½ for., iz čega će dići 500 pješaka i 50 konjanika. Grof Zrinjski i članovi obitelji Kcglević izjaviše, da će oni u ime poreza sami poslati odgovarajući broj pješaka.

XIX.

Sabor držan 16. jula 1597. u Zagrebu bavio se ponajviše interesima grada. Grad Varaždin s obzirom na one velike žrtve, koje je za vrijeme vojne pridonio, bio je oslobođen od plaćanja polovice poreza od prošle godine. *Zagrebu pako zbog onih udaraca, koje je pretrpio od harajućih vojnika, oprostili su zaostatak poreza, obvezavši ga, da će u to ime otpremiti topove i zairu u Petrinju.* Naprotiv protiv Križevaca, budući da se počev od 1591. prkosno sustezao plaćati porez, bi primljen zaključak, da ga podban prisili na plaćanje zaostataka hvatanjem građana i zapljenom njihovih pokretnosti. *Koprivnica se pritužila protiv toga, da se strani vojnici, koji stanuju unutar zidina, premda imaju kuća i zemljišta, ustručavaju plaćati porez.* Staleži su se obratili na nadvojvodu Ferdinanda, da u interesu ukinuća te zloporabe izda naredbu. Isto tako bi zamoljen nadvojvoda, da što prije umnoži posadu Petrinje.

XX.

Na saboru sazvanom u Zagreb za 20. X. 1597. bi prikazan kraljev otpis, koji određuje opći ustanak. Budući da je kasno prispio, staleži su povjerali banu, da ih kod kralja ispriča. Budući da u smislu zaključaka posljednjeg sabora četu najmljenih 500 pješaka i 50 konjanika nisu bili kadri zimi uzdržavati, votirali su za izdržavanje 200 pješaka po porti 1 for. Osim toga su votirali besplatan rad i nešto pšenice. *Zamolili su nadvojvodu, da učini kraj haraćenju vojnika.*

I.

Početak 1598. – dan se ne spominje u izvorima – sazvaio je ban Ivan Drašković u Zagreb staleže na sabor. Prvi posao bio je saboru izabrati poslanike na požunski sabor, pa je ova čast zapala kanonika Franju *Ergelskoga* i plemića Mihajla *Zelničkoga*. Za trošak – po običaju – votirao im je sabor 30 dinara po dimnjaku, koja se svota ima u roku od 15 dana platiti na ruke *Ergelskoga*. U uputi naložio je sabor poslanicima, da drže strogo pred očima opće dobro na požunskom saboru i da nastoje da se zaključi, da se dio poreza, koji otpada na Slavoniju, a koji se ima votirati upotrebi na obranu te zemlje. I ako bi se odredio opći ustanak, da slavonski staleži četuju u svojoj zemlji. Neka sabor urgira, da se zaostali dio one svote od 10.000 for., koju bi svotu bili dužni po naredbi sabora od 1597. povjerenici *Illesházy* i *Rákoci* (*Rákoczy*) platiti na ruke *Ištvanyju*, jednom od poslanika slavonskih staleža, a za obranu slavonske Krajine, jednom već dađe. *Slavonski staleži imali su se pritužiti zbog povreda protiv njemačkog vojništva u Krajini, pa su osobito naglasili, da je petrinjska njemačka posada poklala nešto oko 1000 svinja susjednim kmetovima.* Dok su s jedne strane željeli, da se kazne nađilja, s druge su urgirali, uglavnom slično Ugarskoj, u stvari nezakonite komorske okupacije posjeda, održavanje sudova, i nadalje, da se dekretira pravo slobodnog povratka kmetovima pobjeglim ispred Turčina u Ugarsku ili druga slavonska mjesta. Uz to su osobito naglašavali, da Petrinju, kao najvažniju od krajiških utvrda, uzmu ugarski staleži pod svoju brigu, da ne padne, kao što se to već zbilo, još jednom u turske ruke. *Ako bi između staleža zemlje i kralja nastale ozbiljnije raspre, u tom je slučaju sabor uputio svoje poslanike na slogu sa slavonskim magnatima i prelatima.* Vrlo važna točka od saborskih zaključaka odnosila se na obranu Pokuplja. Kupa se zamrzla, pa je pogibelj, ako bi bosanski paša upotrebio tu priliku, bila očita. Odredili su stoga ustanak, pa zaključak detaljizira, koje okolice i koji vlastelini i s kolikom vojskom da dođu pod vodstvo kapetana, koga će ban odrediti. One, koji sa na njih otpadajućom participacijom kasne ili izostaju, kažnjava zaključak dosta strogo, ukoliko određuje za svaki dan i na svakog oružanika 50 dinara globe, koja se svota ima utjerati od podžupana i sudaca, pa pripada sa dvije trećine zemlji, a s jednom utjerivaču. Za pomoć *Ulaha*, koji su u to doba prebjegli u slavonsku Krajinu, votirao je posljednji sabor hrane, i to na poziv štajerskog dinaste nadvojvode Ferdinanda, koji ih je protiv Turčina upotrebljavao. S uplatom živčnih sredstava mnogi su kasnili, pa je sabor stoga zapovjedio pod prijetnjom kazne trostruke vrijednosti efektuiranje živeža. Jednodušno je izrečena kazna za one, koji u votiranom zemaljskom porezu za nabavu vojske i sada na dan prošle nove godine dospijevajući jedan for. ne plate u roku od 15 dana.

Strog zaključak donio je sabor protiv starih poreznih dugova i protiv utjerivača poreza, kad je ukratko zaključio, ne budu li porezni zaostaci utjerani do budućeg Uskrsa, da će se imanje eksekutora jednostavno zaplijeniti u korist zemlje, dok se svote ne uplate. Sabor je izabrao mjesto odstupajućega

hranidbenog povjerenika *Ivana Šamšinocija* zagrebačkog kastelana *Matiju Skobočina*, a u ono povjerenstvo pak, kojem je bio povjeren na čelu s *knjiškim* biskupom⁹² pregled na licu mjesta u Ivaniću, izabrao je mjesto boležljivog biskupa *Ivana Ratkaja*, pa je ujedno urgirao, da se pregled što prije obavi. Od općeg interesa bilo je nadalje na saboru rješenje stvari varaždinskog suca *Jurja Prenara*, pa je njegove provedbe sabor izrekao ništetnim s razloga, jer se sudac, budući da je njegova žena pala u tursko ropstvo, ne dočekavši njezino oslobođenje, ponovo oženio, te je time pao u grijeh bigamije, dakle u »nota infidelitatis«. No uvidjeli su, da to nema nikakve veze sa njegovim službenim radom. Nadalje je sabor votirao nekoliko preporučanih pisama nekim plemićima i robovima, po svoj prilici na ugarski sabor ili kraljevsku kancelariju, pa je s time započeo, malo prije no što se razišao, raspravu privatnih stvari, koje su neznatne, a možda nemaju ni lokalnog interesa.

II.

U prvoj polu aprila 1598. sastao se u Zagrebu sabor, pa je jedan od glavnih predmeta bila rasprava poruke, koju su predala staležima dva povjerenika štajerskog nadvojvode *Ferdinanda*. *Taj nuncij poziva sabor na utvrđenje petrinjskih i ivaničkih utvrda, dotično na konzerviranje. Nakon rasprave i nakon kratkoga protesta glede Petrinje, votirao je sabor željeni besplatni rad za tvrde kao i za most preko Kupe kraj Petrinje, pa za Đurđevac i izgradnju propalog Novigrada*,⁹³ ističući potanko sve ono, u čemu su dužni pojedini kotari županije participirati kod javnih radnja. Izabrao je nadalje u smislu zaključaka požunskog sabora, stvorenih nekoliko tjedana prije, sabirače poreza, pa je izuzeo od plaćanja poreza opustošena mjesta od Turčina 1592. Interesantan je momenat kod pobiranja toga poreza, da je ugarska komora željela, da se svota porezna uplati u komoru, dok je hrvatski sabor naprotiv izrekao, da se ima deponirati kod zagrebačkog kaptola i da se imade ponajprije isplatiti 600 pješaka i 500 konjanika. Ujedno su staleži izabrali kapetanom plaćenika *Pavla Gregorijanca*, pošto *Gregur Pethö* nije više htio da tu čast obnaša. Odlučio je nadalje sabor i glede toga, kako da se porazdijeli ovo malo plaćenika po utvdama, da lustrator zemlje može držati kontrolnu smotru onda, kad se njemu svidi. Učinili su korake i glede pręgledanja računa prošlogodišnjih pobirača poreza i kapetana, pa su istodobno otpustili porezne zaostatke nekih siromašnih krajeva. Naprotiv na protest grofa *Tome Erdödyja*, da se zbog stanovitih njegovih dobara nije nikad obavezao ni na kakve javne besplatne radove, odgovorili su, da očekuju od rodoljuba grofova, da će taj teret on, kao i drugi, podnijet. Nakon rješenja nekih privatnih stvari, među kojima je najznatnija stvar braće *Keglevića protiv bana, koji je tobože na njih pucao iz topa, izabrali su mjesto Gašpara Petričevića*, koji se odrekao podbanske časti i županstva zagrebačkoga i križevačkoga, *Jurja Keglevića*, te se razidoše.

III.

Treći sabor u maju 1598. držan je u Zagrebu. Prije svega čitali su se ovdje od kralja sankcionirani zakoni ugarskog sabora. Budući da ovi zakoni uvlače u krug porezovnika i jedan dio dosada od poreza oproštenih krajeva, slavonski sabor našao je za shodno povjericiti grofovima Erdödy i Zrinjski, zagrebačkom biskupu i Kaptolu, da isposluju kod kralja dalji oprost poreza prekokupskim dijelovima, koji su oprošteni već po starom običaju, kao što i od sabora od 1592. izuzete od poreza od Turaka opustošene, no odonda djelomično naseljene okolice. Nadalje je sabor oslobodio od jamstva sabirače poreza, koji su podastrli svoje račune, i blagajnike, dapače Ivanu Ratkayu, koji je na plaćenike potrošio 100 i nekoliko for. više, nego što je ušlo poreza u njegove ruke, odlučili su naknadu togá suviška iz prihoda zemlje buduće godine. Naprotiv Gregura Pethöa, kapetana zemaljskih pješaka, Jurja *Fodroca* i Baltazara *Dermocija*, koji su naprosto uskratili račune, sabor je uputio pred sud s uvjetom, ako ne bi došli, ili ako dođu pa osuđeni ne bi htjeli platiti, da se zaplijene njihova dobra. Odlučeno je, da se utjeraju sabrane, ali od pobirača poreza nepoložene starije reštancije, i to za četiri dana pod prijetnjom zapljene dobara dotičnih egzекutora. Oblasti, koje bi progledale kroz prste, treba da u smislu ugarskog zakona budu kažnjene. Nadalje su doneseni zaključci glede reštancija rukovodstva poreza i ispostave namira. Glede ispostave podvoza izrekao je sabor, da je u slučaju ustanka, a na poziv bana svakih 20 sesija dužno poslati jedan šestoprežni jaram. Nadalje su određili, da oni, koji zakašnjuju s votiranim podvozom za tvrdu *Letovanić*, izvrše svoje dužnosti do 25. V. Poduzeli su mjere i glede poreza votiranog od ugarskog sabora, koji imaju da plate posjednici iz vlastitih džepova po 50 dinara, i to za Tomu Erdödyja, koji se tomu protivio s nepovoljnim rezultatom. Nadalje je sabor izaslao povjerenstvo, kojega su članovi među ostalim bili zagrebački biskup,⁹⁴ članovi zagrebačkog Kaptola i Ivan *Ratkay*, da se posavjetuju, kako bi se porez votiran u ugarskom saboru mogao najbolje upotrebiti u korist Slavonije.

Sabor je pronašao za shodno da odredi utjeranje hrane votirane za *Ulahe*, što su se zadržavali u okolici Rovišća.⁹⁵ U stvari poreza protestovali su protiv *Ivana Keglevića*, pa vječno nezadovoljnog grofa Tome Erdödyja, koji nije htio platiti. Posljednjeg je smetalo, da će morati platiti za samoborske rudare, a ovi nisu stalni stanovnici »sed vagabundi«.

IV.

Od prošlog majskog sabora u najkraće vrijeme poslao je u smislu zakona nadvojvoda Matija otpis hrvatskim staležima, da se redoviti suci Slavonije i njihovi kmetovi ne mogu oprostiti od plaćanja poreza. Na ovaj posve zakoniti korak nadvojvode slavonski su suci odgovorili, da su na saboru držanom koncem augusta 1598. u gradu Krapini položili svoje službe podban, potprototar, podžupani i suci, te su na molbu staleža prihvatili ponovo službu tek uz taj uvjet, bude li se sabor protiv njima počinjenog kršenja privilegija

obratio kralju. (Po)korio se naprotiv sabor i pred onom zakonitom naredbom, da dosadla, nepoprezovane okolice također potpadnu pod porez i napokon da se kuće popišu. Nadalje je sabor votirao za obranu Slavonije na svaku sesiju jednog pješaka puškara, a na svakih 10 sesija jednog konjanika, i izrekao: da su oni, koji ne dignu te oružanike, dužni mjesto svakog pješaka poslati dva, a mjesto konjanika tri radnika u tvrđave, i to na toliko dugo vrijeme, dok ekspedicija traje. Koji protiv toga griješe, plaćaju za svakog radnika dnevno 25 dinara. Čini se, da je pozornost staleža u to doba osobito zaokupilo stanje pograničnih utvrda, za koje se ne može reći, da su bile dobre. Zaključak potanko izlaže, koja okolica je dužna pomagati kod gradnje neke tvrde. Mjesto bolehljivog *Paula Gregorijanca* izabrali su za kapetana zemaljskih pješaka *Krstu Mrnjavčiča*. *Budući da se često zbivalo, da su blagajnike zemlje napadali osobito časnici nižeg ranga pješackih plaćenika, takozvane vojvode, te protiv njih digli pobunu, našao je sabor za shodno da formira izvanredni sud, pred koji će pozvati sudac između vojvoda one, koji su plemići, a kapetan naprotiv one, koji nisu plemići, na tužbu blagajnika. Kazna osuđenih vojvoda je gubitak glave, a koji ne dođu, bit će proskribirani.* Na molbu zagrebačkog biskupa bi odlučeno zatražiti u nadvojvodu *Ferdinanda*, da snabdije vojništvom utvrdu *Trgovit(?)*,⁹⁰ koja se ima sagraditi pa da novom posjedniku *Petauske tvrđave* zabrani pobirati porez od slavonskih plemića. Odlučeno je pozvati izbornog varaždinskog biskupa (?!), budući da je sve dotle bio zapriječen doći na sabor, da pošalje na ruke zagrebačkog kanonika štioca u njegove ruke dane spise o porezu i računima. Poslanik *Zrinjskog* je izjavio, da imanja grofovska preko *Kupe* ne mogu plaćati poreza, dapače da *Zrinjski* odsada ne će trpjeti ni to, da se udari porez na njegove posjede s ove strane *Kupe*, jer su imanja *Frankapana* bila uvijek izuzeta, a on pripada toj familiji. Taj protest je zaključak sabora samo registrirao.

V

Prvi sabor, koji su slavonski staleži držali godine 1599., održan je početkom februara⁹⁷ u *Krapini*. *Franju Ergelskog* i *Ivana Heršića* izabraše poslanicima na ugarski sabor. U danoj im uputi stavili su im osobito na dušu, da se pred ugarskim staležima potuže osobito protiv njemačkih zapovjednika, koji imanja velikaša i plemića razdjeljuju među svoje vojnike (da li za prehranu ili za stanovanje ne kaže izvor). Druga glavna točka upute bila je, da nastoje, da se votira što manje poreza na ugarskom saboru i da Slavonija nosi po običaju tek polovicu votiranog poreza, a i ta svota da se upotrebi isključivo za Slavoniju, i to za utvrde oko *Kupe*. Željeli su nadalje i dali kao uputu slavonski redovi, da se zakonite sjednice sa znanjem kuće uzmognu držati i u ratna vremena, a termini oktavalnih sudova da se promijene »si videbitur regno Hungariae« i da se ponove svi stariji zakonski članci izneseni o zapljeni dobara. Poslanici imali su izložiti tužbe slavonskih redova protiv grofa *Ambróza Turna* i grada *Petaua* u stvari protuobičajnog pobiranja carine, tužbe protiv štajerskih staleža u stvari onih pobjeglih slavonskih kmetova, koji su u Štajerskoj našli utočišta, pa se tamo zadržavaju. Uputili su nadalje sla-

vonski staleži poslanike, da molbu Zrinjskoga, da se njegovi prekokupski (a ne ujedno i s ove strane K[upe]) posjedi ne oporezuju, preporuče ugarskom saboru, i napokon da mole, da ugarski sabor zaključiti utjeranje starih poreznih zaostataka bez globe. Mogli su biti u dobrom raspoloženju slavonski rodoljubi, jer kao da su htjeli pokazati primjer ugarskom saboru, te su gospodinu Orhocziju, dotično njegovim križevačkim kmetovima otpustili porezni zaostatak. Nakon rješenja nekih privatnih stvari i protesta Ivana *Ratkaja*, da je, po njegovu shvaćanju dosta, ako se dokaže svjedokom, da su preostale tražbine zaostataka kod podavanja hrane (po svoj prilici koja se otpremala *Ulasima*) bile izvršene, — kratki je sabor zaključen.

VI.

Sabor držan u aprilu 1599. u Zagrebu započeli su slavonski staleži s jednom privatnom stvari. Nikola Gregorijanac imao je neprilike sa familijom *Konjski* poradi nekih posjeda, koji leže na kranjskoj granici, u koju raspru su se upleli i kranjski staleži. Stvar je postala od zemaljskog interesa, pa je za rješenje iste sabor izaslao povjerenstvo. Odlučeno je, da se zatraži od kralja u toj stvari kao što i u stvari, koju su držali za povredu, da je nedavni ugarski sabor odglasao, da se i preko polovice votiranog poreza u Ugarskoj plati još 25 dinara nakon slavonskih sesija, premda po starom običaju su dosada uvijek plaćali tek polovicu votiranog poreza. Nadalje je uredio sabor glede utjeranja poreza i izabrao magnifikusa Ivana *Ratkaja* lustratorom blagajnika zemaljskoga te ujedno lustratorom zemaljskih plaćenika. Sabor je izabrao namjesto Krsta *Mrnjavčića*, koji se odrekao, za zemaljskog kapetana *Petra Erdödyja*. Votirao je besplatan javni rad na želju nadvojvode, i to za gradnju propale utvrde *Grunoc(?)*⁹⁸ na teritoriju tvrđe *Ivanić* i za popravak *Petrinje*, ne izuzevši kod posljednje niti inače izuzete posjede *Zrinjskih*, *Erdödyja* i bana *Draškovića*. Sabor je odlučio, zbog gazdarenja njemačkih puškara otpisati nadvojvodi *Ferdinandu*, a kralja zamoliti, da se pobrine glede *Mlečana*, koji su prema tužbama grofova *Zrinjskih* i *Tržaćkih* njihove gradove napali topovima. Isto tako su otpravili adresu nadvojvodi *Ferdinandu*, budući da štajerski staleži nisu izdali niti uz posredstvo zemlje pobjgle slugu *Ivana Rattkaya* u *Štajersku*, neka mirno trpi nadvojvoda, bude li *Rattkay* bjegunce dao uhvatiti tamo gdje može. Poslali su povredni spis nadvojvodi i ujedno *karlovačkom generalu u stvari počinjenog nasilja na imanjinima udovice Suzane Pethö i nad njezinim slugom*. S time je prešao sabor na raspravu čitavog klupka privatnih stvari, nakon rješavanja kojih ban je zaključio sabor.

VII.

Oko dana *Luke evangelista*⁹⁹ držali su slavonski staleži godine 1599. posljednji sabor u Zagrebu, na početku kojega, budući da se Đuro *Keglević* zahvalio na časti podbanskoj i časti velikog župana zagrebačkog i križevačkog, bio je izabran podbanom *Krsto Mrnjavčić Brezovački*, pa je položio odmah

uobičajenu zakletvu. Zahvalio se i Petar Erdödy na časti zemaljskog kaptana, pa su tu čast prenijeli na bana *Ivana Draškovića*. Naprotiv lustratorom i glavnim blagajnikom ostao je Ivan Ratkaj, a glavnim pobiračem poreza zagrebački kanonik Baltazar *Napolji*. Na obranu okolice Kupe votirao je sabor 25 dinara po porti, pa je ujedno odlučio, da popis napuštenih stanova radi kuge bude brigom podžupana i sudaca. Pročitao je ban na tom saboru otpis kralja i nadvojvode, koji određuju u smislu ugarskog zakona opći ustanak, dotično za slavonsku ustašku vojsku priključenje ugarskoj. S obzirom na postojeću pogibelj od Turaka Slavoniji, zaključeno je, da će ustaše slavonski staleži ostati u Slavoniji, pa će njihova odsutnost biti pred kraljem ispričana tim razlogom. Na molbu spomenutog Ivana Ratkaja i Baltazara Napolja zakazan je dan za pregledanje računa. Odlučena je pripomoć *Ulasima* naseljnim od Petra Erdödyja u okolici Adbunje,¹⁰⁰ a u svrhu sprečavanja *turskih pljačkanja*, odlučen je javni rad za izgradnju male utvrde kod skele *Šišinac*. Sabor je izrekao, budući da zemlja duguje potprotonotaru i Jurju Kegleviću za izdatke učinjene u korist zemlje, da se to naknadi. S obzirom na to, da »kao kod svjetovnjaka tako i crkvenih muževa« ima razmjerno mnogo slučajeva bolesti, a nema liječnika, pa bolesnici »prije vremena zamijene život smrću«, povjerio je sabor zagrebačkom kaptolu, da potraži znanstveno obrazovana liječnika. Taj liječnik i uzaj nj ljekarnik rezidirat će na Kaptolu u Zagrebu. Godišnja plaća od staleža bit će mu 100 ugarskih for. Staleži su imali veliku tužbu protiv *njemačkih puškara*, pa je sabor upravio ponovo adresu protiv njih, a osobito pošto je zagrebački Kaptol izjavio, da dotle, dok budu ovi puškari držali u vlasti njihove posjede, ne će vršiti nikakvog pravnog posla. Od privatnih posala interesantniji je onaj *Margarete Stešković*; tu ženu uzeo je bivši varaždinski sudac Gjužo Prenar, premda je prva mu žena (iako u turskom ropstvu) ipak živjela. Oslobodivši se, ona je protjerala tu ženu Margaretu zajedno s djetetom. Ova je sada došla pred sabor te zahtijevala alimentaciju za sebe i dijete od Prenara, i pošto joj je uspjele dokazati, da ona nije znala, da je Prenar oženjen, dobila je od sabora tu osudu, da joj je *Gjužo Prenar* dužan kao otpravninu platiti 200 for. rajn. bez svakog prigovora i bez upotrebe ikakvog pravnog remedijsa, i to pod prijetnjom ovrhe, a sama žena može se udati, za koga hoće.

VIII.

U gradu Varaždinu sastao se sabor 1. februara 1600. Prvi mu je posao bio, da izabere protonotara. Zgodu za to dala mu je smrt protonotara Matije Sekelja, koji je bio inače i lični protonotar njegov. S obzirom na to, što je ugarski, a zato u Slavoniji ne stanuje, protonotar je, hoćeš-ne ćeš, prinuđen već zbog udaljenosti zapuštati stvari Slavonije, staleži su mjesto pokojnika izabrali svog zemljaka Gašpara Petričevića Miketinskog, koji je već dosada u vojničkoj i građanskoj službi učinio mnogo korisnih usluga svojoj užoj domovini. Petričević je pred saborom položio službenu zakletvu, pa je odmah na to bio izabran zajedno sa zagrebačkim kanonikom Baltazarom Nápolyjem za požunski sabor. Pošto je bio votiran uobičajeni porez za njihov putni

trošak, poslanici dobili su uputu, da prije svega požure ponovljenu pritužbu Zrinjskoga protiv Mlečana, koji su njegove primorske gradove s vojskom uznemirivali, nadalje da urgiraju, da se zakonski članci od 1578. stvore (stvoren!) protiv nasilnog otimanja posjeda ponove. U instrukciji danoj poslanicima čvrsto su naglašavali i to, da kralj blagozvoli braniti i proširivati granice Dalmacije, Hrvatske i Slavonije kao vjerne i stalne članove krune ugarske i neka u toj stvari raspravlja sa nadvojvodom Ferdinandom, Lojalnim i udvornim glasom protestovali su staleži protiv tvrdnja »nekolicine lopova«, da zato, što kraljevska blagajna nema direktne koristi od ovih zemalja, ne bi bile te zemlje u dostojnoj cijeni i štovanju, pa su upućivali na to, da mir i jedinstvo Stajerske, Kranjske i Koruške osiguravaju samo ove zemlje svete krune ugarske. *Želili su nadalje, da se trista oklopnika konjanika i 800 pješaka Nijemaca, koji su došli iz Stajerske, pošalju u ugarski tabor, da ne sišu taj slavonski puk, koji je sa banskim zemljama i karlovačkim redovitim kranjskim plaćenicima* – samo treba da ovi redovito svoju plaću dobivaju – dovoljan za obranu Krajine. Ban Drašković htio se na ovom saboru odreći banske časti, jer mu je kralj davao malo novaca za izdržavanje plaćenika. Sabor je zasluge banove oko obrane domovine istaknuo zahvalnim riječima, pa je odlučio u toj stvari rekurirati na kralja. Poslanici bili su upućeni moliti sankciju protiv toga, što je *koprivnički kapetan na posjedima pripadajućim kraljevskoj tvrđavi Koprivnici zabranio pobirati porez*. Nadalje, da urgiraju na saboru, da se u slučaju ličnog ustanka slavonski insurgenti ograniče na obranu zemlje. Podučeni od zaključaka prošlogodišnjeg ugarskog sabora uputiše slavonski staleži, da u slučaju votiranja novčanog poreza u ime Slavonije ne preuzmu više od polovice poreza, što ga plaćaju ugarske sesije i da se i ova porezna svota upotrebi isključivo na obranu Slavonije. Ako ugarski sabor ne bi na to pristao, neka slavonski poslanici protestiraju protiv povrede staroga običaja, i to pred saborom, pred palatinom, pred personalom i nadvojvodom. Nadalje su bili poslanici opunomoćeni, da prikažu i pripravljene propozicije nadvojvode Ferdinanda u stvari obrane hrvatsko-slavonskih krajijskih tvrđava. Naprotiv da se potuže protestujući zbog toga, što su štajerski staleži na međašnjim slavonskim posjedima naselili *Ulahe* i ovima zabranili pod smrtnom kaznom sporazum sa pravnim vlastelinima dotičnih zemljišta, dapače, naložili su im, da susjedne kapetane tvrđava kao takve drže svojim vlastelinima. To nije drugo, već okupacija pograničnih krajeva zemlje i frapantno uzurpiranje nesumnjivih prava. Za slučaj, ako bi na požunski sabor došli i poslanici Erdelja, strogo su uputili slavonski redovi svoje poslanike, da Erdeljcima ne prepuste prvenstva niti u sjedalima niti u redu glasanja, »jer je ova zemlja – rekoše slavonski redovi o Slavoniji – imala uvijek prvo mjesto i prvi glas u ugarskom saboru«. Nakon toga zaključio je sabor, da zamoli nadvojvodu Ferdinanda, da odstupi od namjere porušenja Petrinje, sjetivši se danog njegova obećanja od Vilima Windišgreca prigodom podizanja Husjárovár. Ujedno su izrekli u načelu, da su preparni odrediti besplatani rad za restauraciju tvrđave Hrastovice. Obećali su na želju nadvojvode, da će otprimiti hrane Vlasima, koji stanuju u slavonskoj Krajini, a to buduće godine. A to, da se u Karlovcu stavi u život fiksni cijeničnik za živežna sredstva, nisu držali potrebnim. Pritužili su se kod nadvojvode zbog nepra-

vednih optužba od strane križevačkog kapetana u stvari stavljanja jarma. Na to je zaključeno, da sabirači poreza za 1593. podastru Ištvanfiju kao sadašnjem povjereniku Ugarske zaključne račune. Napokon pošto su Ivanu Rattkay kao ilustratoru plaćeničkog naroda ove zemlje za prošlogodišnju službu votirali 100 for. iznad već danih 100 for.; prešli su na raspravljanje privatnih posala.

IX.

Prvi posao bijaše saboru, koji se sastao u maju 1600. u Zagrebu, da u smislu zaključaka požunskih odredi radi plaćanja poreza potreban popis kuća i da odredi rok županijskih skupština za reviziju popisa. Protiv Stjepana Berislavića, kojega je požunski sabor izabrao glavnim pobiračem poreza za Slavoniju, nisu slavonski velikaši imali prigovora. Sabor je izvanredno strogo postupao protiv plemića »armalista«, a ne posjednika. Velik dio ovih pod izlikom, da je plemić posjednik, nije plaćao poreza, velik je bio broj onih, koji su se na taj način izvukli od taksa. Petnaest dana im je odredio sabor radi toga, da se prijave kod sudaca i da se njihova kvaliteta prosudi. Ko se za to vrijeme ne prijavi, jednostavno gubi plemstvo i postaje seljakom. One armaliste pak, koji su u zaostatku takse iz prošlih godina, obvezao je sabor, da u roku od 15 dana isplate dužni porez uz kaznu gubitka plemstva i globu trostrukog duga. Sabor je učinio korake i u tom pogledu, da ban što prije najmi plaćenike zemlje, koje (?) kao onaj, koji je u to vrijeme kapetan zemlje. Plaćenici oko Kupe da se na urgenciju Ratkaja i Napolja isplate. Staleži su se izjavili pripravnici u slučaju potrebe, da na poziv bana i lično ustanu. Na to su podijelili među gradove Zagreb, Varaždin, Križevce i Koprivnicu teret potrebnih jarmova (volovi !) za dovoženje topovskog pribora i sprave za jurišanje. Napokon su u najtanje tančine odredili i izračunali glede toga, koja okolica je dužna pružati pojedinim tvrđavama i koji posjed, koliko radne snage. Stvorili su zaključak glede poziva plemića predijalista i glede paške konjaničkih konja. Nadalje dali su preporučne listove gradovima Zagrebu, Varaždinu, Koprivnici, Križevcima, koji su se tužili zbog neobično teretne i velike gradske takse, i to ugarskoj komori.

X.

Treći sabor 1600. održavan je u junu¹⁰¹ u *Krapini*. Na tom su saboru prije svega bili prikazani sankcionirani požunski zakoni od ove godine. Tada su na već više puta ponovljenu urgenciju nadvojvode Ferdinanda votirali radnu snagu za restauriranje tvrđave Hrastovice. Isto tako za utvrde Letovanić i Berkuševicu.¹⁰² U nekojim predjelima zemlje, a osobito u Zagrebu, bila je zabranjena trgovina poradi kuge s inficiranim mjestima, uz teret kazne gubitka robe i batina. Ovo zadnje možda nije bilo toliko opasno, koliko je više djelotvorno. Votirane su bile i mjere, koje su se ticale ubiranja poreza. Nadalje javne radnje za popravak gorskih pokvarenih putova, koji vode iz Štajerske.

Već prošli sabor imao je neprilike s podignutom tužbom protiv nekadanjih ubirača poreza Ivana Gregorcija, Jurja Mikulića Brokunovačkog, podignutom od ugarske komore, zbog koje su oni ubrali od kmetova više, negoli je trebalo. Pred sadanjim saborom izjavili su ova dvojica spomenutih, ako koji dokaže, da su uzeli više nego treba, da su voljni povratiti. Sabor je stvar učinio svojom, jer sa postupkom sadržanim u tužbi, nije povrijeđena komora, već interesi zemlje. Nakon preslušanja podignute tužbe s nekoliko privatnih strana protiv uskoka, koji su kriomčarili so, ban je sabor raspustio.

XI.

U Sv. Križu Začreće držala je Slavonija posljednji sabor godine 1600. U prvom redu votirali su staleži radne dane za neku tvrđu, koja je služila kao utočište seljacima i marvi; a onda su odredili iskopavanje varaždinskih i petrinjskih gradskih jaraka. Potrebne su bile mjere glede utjeranja potrebnog poreza za plaću plaćenika, koje je trebalo za zimu najmiti, u koju su svrhu Stjepana Berislavića ponovo izabrali glavnim ubiračem poreza. Sabor je na to donio strogu odredbu – po primjeru ugarskog sabora – protiv organa, koji se ne brinu za popravak mostova i putova. Sabor je izrekao, da podban, veliki župani i podžupani mogu držati gdje god sudove protiv nasilja, ako ne bi to bilo moguće u kraljevskim gradovima poradi kuge. *Protiv prestupaka njemačkih vojnika upratio je sabor otpis na nadvojvodu Ferdinanda, možda zato, da pokaže dobar primjer, odaslao je iz svoje sredine Jurja Mikulića¹⁰³ s jednim, koji je išao u ime zagrebačkog biskupa, a i od njega imenovanim plemićem pregledati podignute tužbe protiv prestupaka plaćenika zemlje. Zadnji čin sabora bio je, da votira za zemaljskog lustratora i blagajnika Ivana Rattkaya apsolutorij glede lanjskih računa.*

XII.

Dana 25. I. 1601. sastaje se u Zagrebu staleži. Za poslanika u Požun izabraše Napolju i Berislavića,¹⁰⁴ pa su votirali za troškove poslanika uobičajene denare, te dali potrebnu uputu, ovu posljednju ispunivši s tužbom poradi gubitka Kaniže.¹⁰⁵ Zaključeno bi dalje odrediti povjerenstvo u stvari jednog arkiva. Pokojni posjednik Zeline Mihajlo Kerečenji kao podban u vrijeme, kad su morali čazmaski kaptolci pred Turčinom pobjeći, uzeo je k sebi po povjerenju kaptola najvažnije isprave, koje interesiraju zemlju i pojedince, te ih u svom kaštelu čuvao. Po njegovoj smrti došli su u ruke nasljednika kaštela Ladislava Kerečenija i Ivana Budora, pa je zemlja sada od ovih natrag tražila te isprave, odredivši im rok za raspravljanje stvari. Nakon votiranja pripomoći sa živežem za naseljene Vlahu, pa utjeranja neodslužene javne radnje u prošloj godini, izrekao je sabor, da se u slučaju ustanka svaki plemić jednoselac i armalista uz prijetnju globe od 50 dinara na dan obvezuje, da dođe dobro oboružan i lično u banov tabor.

I.

Zagrebački sabor 14. II. 1602.

Na saboru sazvanom 14. II. u Zagreb od bana Ivana Draškovića slavonski su staleži prije svega izabrali poslanike za ovogodišnju požunsku dijetu, i to Stjepana *Berislavića* varaždinskog podžupana i slavonskog protonotara, pa velikog prepošta zagrebačkog Franju *Ergelija*, a za njihov putni trošak votiraše 300 for. Poslanici su dobili uputu, da djeluju u smjeru, da se ratni puk ne određuje izvan granice zemlje, a slavonski porez da se upotrebi lih u njene potrebe, i budući da je, kao što su staleži ugarskog sabora to nebrojeno puta priznali, slavonski narod siromašniji i od ugarskog, s obzirom na to dobili su poslanici uputu, da se u Slavoniji udareni porez pobire ne po kućama već po dimnjacima. Radi očišćenja mutnih posjedovnih odnošaja imali su urgirati poslanici i održavanje oktavalnih sudova, a u stvari vojnih prestupaka *podastrijeti tužbe zemlje pred požunski sabor*. Jedna točka upute napokon je glasila, da se za sabor započne revizija članaka slobodnih kraljevskih gradova, to jest odredbe u pitanju privatnih odnošaja. Nakon raspravljene instrukcije prešlo se na ostale zemaljske i privatne stvari. Zbog već spomenutih vojničkih prestupaka i pustošenja njemačkih oklopnika podigoše tužbu, te izabraše poslanika *gospodar*u *Nutarnje Austrije* nadvojvodi Ferdinandu, pod čijom je vrhovnom oblasti stajala karlovačka Krajina, pa su u istoj stvari odlučili i izdanje dokaznog zemaljskog pisma za Zagreb, koji je pretrpio veliku štetu. Staleži su utanačili i glede javne radnje, kod koje točke nas osobito zanima jedna okolnost, naime, od svakog dimnjaka je sabor određivao 2 radnika; to dokazuje, da je kod jednog ognjišta uistinu živjelo u bijedi više obitelji (više nego što mislimo), jer bi inače bilo nemoguće od jednog ognjišta poslati dva radnika na javne radnje. To je tužan dokaz za ondašnje siromaštvo Slavonije. Nadalje bi određen zimski haramijski novac ili svota, sa kojom su participirali slavonski staleži u zimskoj plaći takozvanih haramija, to jest u pograničnim tvrđavama služućih hrvatsko-slavonskih pješaka plaćenika. Određeno bi od svake kuće 40 dinara (velika svota), a utjeranje povjerilo se zagrebačkom podžupanu Franji Medoščiciju.

II.

Zagrebački sabor od 24. maja 1602.

Zagrebački sabor od 1602. u maju donio je u javnopravnom i privatnopravnom pogledu nekoliko važnijih zaključaka. Što se tiče posljednjega, odmah prvi zaključak ukida običaj, u smislu kojega je bilo slobodno do deset dana nakon pravomoćnosti osude zapriječiti zaposjednuće konačno dosuđenoga posjeda. Ali nije manje važan po svoj prilici poradi zloraba stvoren *statutum*, da županijski bilježnici nisu više kompetentni za ispostavljanje prokuratorskih

Istova. U javnopravnom pogledu zanimljivo je, da su *haramije*, zadržavajući se na gradskom imanju zagrebačkog biskupa, budući da ne obrađuju zemlju (tako kaže motivacija), oslobođeni od poreza. *Broj kmetova u Slavoniji, koji su postali vojnici ili slobodni pljačkaši isto tako kao i u Ugarskoj, vrlo se digao, pa je išao uporedo sa zloporabom, da su moćni posjednici kmetove manjih posjednika zavodili na vojnikanje ili k sebi, a ukoliko bi pribjegli k njima bez vabljenja, stali su na njihovu stranu, pa su za njih od županija, koje su ih se bojale te njima kroz prste gledale, iznudili otpusne listove. Za to je sabor izrekao, da takve otpusne listove smiju odsada ispostavljati jedino redoviti suci zemlje. Staleži su odredili kraljevsku taksu na kuću po 120 dinara, koja se svota morala platiti na ruke velikog prepošta Ergelija u dva obroka. U stvari obrane domovine, sabor je odredio sada po običaju sakupljanje puka, koji plaća porez, pa je zaključio držanje stanovitog manjeg broja haramija u nekoliko tvrđava. U stvari opskrbe i opreme Varaždina odlučili su staleži upraviti adresu nadvojvodi Ferdinandu te zahtijevati javnu radnju za izdubljenje i proširenje varaždinskog tvrđavnog šanca. Odluka, kako da se upotrebi javni rad, bila je uz održanje zaključaka saborskih od prošloga sabora povjerena banu.*

III.

Zagrebački sabor od 5. IX. 1602.

Na tom su saboru staleži prije svega zaključili, da u zasnovanoj vojni protiv Székesfehérvára,¹⁰⁶ radi čega je vlada pozvala staleže Slavonije, da proglase djelomični ustanak, ne sudjeluju. Ovu odluku motivirali su presušenjem Kupe, koja nije od pamtivijeka još presušila, a najviše pak time, da jedva četirista neplaćenih plaćenika banovih ne mogu ih obraniti protiv Turčina. Zato je njihova snaga potrebna kod kuće. Proglasili su dakle ustanak, ali samo protiv turskih provala naprenih na slavonsku Krajinu, i to na način, da svakih 20 kuća (ne dimnjaka) digne jednog opremljenog konjanika: ako to ne bi mogle, onda mjesto njega po 2 pješaka puškara. Od dvaju kraljevskih gradova neka dade Zagreb 50, Varaždin 60 pješaka, a plemići s jednom sesijom dužni su u čitavoj zemlji ustati. Međutim najinteresantniji je između zaključaka, što su se protezali na taj ustanak, taj, da je bila kazna onomu, koji nije došao, dnevno u 1 for., a utjeranje svote bilo je povjereno banu. Ta mala, ali zato razmjerno ipak teška kazna bila je zaista praktičnija, nego one velike kazne, kojima je ugarski sabor prijetio onima, što su izmakli od ustanka. Praktičan je zaključak bio i taj, koji je kažnjavao bjegunce, koji stoje u plaći zemlje bana dotično kralja, i to time, da su morali 6 mjeseci služiti bez plaće, a ako nisu imali za to novca, 6 mjeseci u okovima. Sabor je donio zaključke još u dvije stvari; jedan je određivao strogo održavanje blagdana, osobito nedjelja, pa početak svakog poljskog ili javnoga rada. Drugi zaključak govori o danoj nevolji u tim stranama, naime o *bigamiji*, koja je bila između plemića i kmetova jako raširena. Glede posljednjih je odlučeno, da ih sami vlastelini njihovi stave pred sud, a ako bi to propustili, neka budu i oni

kažnjeni od županijskog suda. Protiv plemića pak, koji je živio u dvoženstvu, sabor je odredio, da protiv njega postupa podžupan. Između privatnih stvari, kojih je također bilo mnogo na saboru, spominjem stvar kule Gomirja. Tu kulu dao je graditi nadvojvoda Ferdinand na jednom imanju Jurja Zrinjskoga, te je u tu kulu i oko nje naselio pribjegle Ulahe. Slavonski staleži su poradi toga svratili pozornost nadvojvodinu na molbu Zrinjskih, neka im dade nadvojvoda drugi posjed mjesto Gomirja i neka prizna tamo naseljene Srbe kao njegove kmetove. Kad je odlučeno, da se izdade preporučno pismo, protestovao je protiv toga Đuro Frankapan s toga razloga, da je Gomirje građeno na baštini tržačkih Frankapana. Njemu su izdali protestno pismo; kako se dalje svršilo, ne znamo.

IV.

Zagrebački sabor od 11. XI. 1602.

Zaključci tog sabora nepoznati su. Između zaključaka, što se protezahu na javne poslove, najvažniji je odmah prvi, koji zbog »dugog rata« već skoro jedan decenij nedržanih oktavalnih sudova određuje njihovo održavanje, te u svezi s tom odlukom nuda Matiju Androšića (Andreašića) protonotara kraljevskog ugarskog namjesnika (kaločki nadbiskup Pethő) protonotarskom službom slavonskom, a ako to ne bi primio, neka se ponudi kraljevskom personalnom protonotaru. Nadalje je sabor označio predsjednike banske table, napokon je izrekao rok za obračun pobirača poreza, te je imenovao kontrolore. Zaključeno je, da se za prihvatao kapetanata okolice Kupe uz pomoć banovu zamoli grof Tomo Erdödy, i to preko jednoga poslanika, koji ne bude li htio prihvatiti grof Toma, neka pozove na to mlađega gospodina Petra. Nije bez interesa ni odluka, kojom su staleži odlučili pozvati jednog redovitog zemaljskog plaćom plaćenoga liječnika. Javno zdravstvo stajalo je u Slavoniji ispod svake kritike. U čitavoj zemlji nije bilo ni jednog pravog liječnika. »Da u krajnjoj potrebi ne bude trebalo u daleku zemlju trčati po liječnika«, izrekli su staleži, da će pozvati u Slavoniju Daniela Rozenberga prakticirajućeg u Bečkom Novom Mjestu doktora filozofije i medicine s godišnjom plaćom od 200 rajnčki (što po prilici odgovara današnjim 4000 for.), pa za pokriće troškova preseljenja dopituju 32 rajnčka, a uz njega radećeg ljekarnika nagradit će također sa godišnja 32 rajnska for. »Excellentissimus dominus« gospodin doktor mogao je biti kako s plaćom, tako i s titulom »sua excellentia« zadovoljan. Kao javna stvar raspravljena u zadnjem redu ima se spomenuti stvar vojničkih povreda. Na prijedlog Varaždinske županije poslala je zemlja pritužbu na nadvojvodu Ferdinanda, protiv carsko-generalskih vojnika (strijelaca) u Slavoniji, osobito protiv razuzdanosti jednoga kastelana. Privatne stvari odnosile su se na posjedovne odnošaje. Jedna jedina se proteže na izdanje spisa, koji su pripadali spornim strankama, a koji su zaostali kod pokojnog slavonskog protonotara Gašpara Petričevića. Sabor je imenovao povjerenstvo, kojemu je bila zadaća, da spise preuzme, te pred budućim saborom predade u ruke vlasnika njihovih. Između stvari posjeda, a i općenito, oduzeo je najviše vremena saboru spor između Jurja Zrinjskog i grofa

Jurja Frankapana Tržaćkoga, u kojem sporu nije htio posljednji da se pokori niti određenom kraljevskom brahijumu. Na istom saboru oglasili su staleži Slavonije za »armaliste« gospodu Jurja Čeha i Jurja Heregovića.¹⁰⁷

V.

Zagrebački sabor od 6. I. 1603.

Glavni predmet ovog kratkog sabora, koji se bavio samo javnim stvarima, bio je izbor dvojice poslanika, koji su se imali poslati na požunski sabor. Bili su izabrani zagrebački veliki prepošt Franjo *Erglija* i Franjo *Orehoci*. U svrhu pokrivanja troškova odglasano im je 300 for. i ujedno za naplatu plaće krajiških pješaka udario je sabor na svaku kmetsku kuću (ne na dimnjak) 32 dinara, a obračun sa sabiračima poreza od prošle godine odredio je još prije izbora poslanika. Trebalo je urediti pitanje zemaljskog kapetana, već s obzirom na ratne glasine. Sabor je čast ostavio banu. U jednoj odluci bio je oživljen jedan stari običaj i dužnost, kad sa utvrda tvrđava zamnju topovi, koji označuju približavanje Turaka, da se stanovnici okolice oružani požure na obranu. Uređeno bi i pitanje ličnog ustanka, ako bi bilo to potrebno za obranu koje ugrožene točke.

VI.

Zagrebački sabor od 10. II. 1603.

Izuvšši urgiranje obračuna sabirača poreza, taj se sabor bavio jedino utvrđivanjem Petrinje i kule *Ludbreg*.¹⁰⁸ Prvu su željeli staleži da izgrade zidinama od cigle kao važnu utvrdu, pa su u tu svrhu odlučili, da u ime zemlje zamole nadvojvodu Ferdinanda za to. Dotle, dok nadvojvoda s pripomoću zemlje tvrdu izgradi zidinama od cigle, odredio je sabor javni rad za popravak radnja od zemlje. Određeno bi i u stvari opskrbe hranom kule *Ludbreg*. Glede opskrbe bili su upućeni poslanici, koji su išli na požunski sabor, da od kralja isposlušju dosta taneta, baruta, topova i barem dva mužara.

VII.

Sabor od 30. IV. 1603. u Zagrebu

Na tom saboru bili su ponajprije prikazani sankcionirani zaključci požunskog sabora, pa su se staleži u smislu požunskog zakona bavili pitanjem poreza, te su izabrali za glavnog pobirača poreza Baltazara *Nápolja*, kanonika zagrebačkog. Rektifikaciju broja kuća povjerali su Ljudevitu Bedekoviću,¹⁰⁹ Luki Črnkociju¹¹⁰ i Petru Satmordyju.¹¹¹ U stvari *obrane* domovine bili su stvoreni ovi zaključci: Prije svega određeno bi mjesto tabora, gdje će

se oružani puk sakupiti. Odlučeno bi, da su vlastela dužna na svaki dimnjak poslati tri pješaka puškara ili, gdje se popis nije obavio po dimnjacima već po kućama, od svakih triju kuća jednoga puškara. Osim toga pak od svakih 20 kuća dobro opremljena konjanika. Hranu morao je taj ratni puk po običaju sa sobom donijeti za jedan mjesec. Sakupljanje puka bilo je određeno za 15. maja. Sabor je ponovio uobičajenu globu za one, koji bi htjeli izmaknuti ratnoj dužnosti, i to dnevno 1 for. Ban se na tom saboru zahvalio na zemaljskom kapetanatu, koji je na molbu staleža preuzeo grof Tomo Erdödy. Nadalje bi izrečeno, da će javne radnje odrediti po želji nadvojvode Ferdinanda, ali javne radnje nekih okolica, na primjer *Turopoljske*, već su bile unaprijed određene za stanovite tvrđave. Staleži su nadalje u izgled stavili, da će prema svojoj snazi i prema želji nadvojvode Ferdinanda otpremiti hrane i za carske vojske i na svaki deset dimnjaka (dakle oko 90 obitelji) da će ispostaviti jedna kola sa šest volova za podvoz taborskih potreba. I sama ta odluka jasno pokazuje veliko siromaštvo. Nakon rješanja privatne stvari Mihajla *Vojskijja* sabor se razišao.

(Primljeno za štampu na 7. sjednici I. odjela od 9. X. 1953.)

BILJEŠKE

- ¹ Cetin (Cetingrad, Zethin), mjesto i grad u Slunjskom kotaru.
- ² Andrija Tuškanić, biskup kninski i opat topuski, pa banski namjesnik (1531-1533).
- ³ Ivan Karlović, knez krbavski, ban (1527-1531).
- ⁴ Gl. Posljednji Zrinski i Frankopani (»Zbornik« Matice Hrv. 1908.). - Vj. Klaić, Povjest Hrvata III/1, Zagreb 1911.
- ⁵ Hrvatski velikaš.
- ⁶ Posljednji Z. i F. ...
- ⁷ Nadvojvoda austrijski, zatim kralj ugarsko-hrvatski (1527-1564). - F. Šišić, Izbor Ferdinanda I. hrvatskim kraljem (»Starohrvatska prosvjeta«, Nova serija, vol. I, Zagreb 1927). - Vj. Klaić o. c.
- ⁸ Ban (1525-1531). - Smitčiklas, Poviest Hrvatske, II, Zagreb 1879.
- ⁹ Ivan Zapolja, erdeljski vojvoda, kralj ugarsko-hrvatski (1527-1540). - Vj. Klaić o. c.
- ¹⁰ Hrvatski plemić.
- ¹¹ Hrvatski plemić.
- ¹² Kapetan i poslanik Ferdinandov u Hrvatskoj.
- ¹³ Mjesto i utvrda u kotaru Črnomelj.
- ¹⁴ Krsto Rauber, ljubljanski biskup i sekvanski administrator.
- ¹⁵ Biskup (1418-1543). - Josip Buturac, Zagrebački biskupi i nadbiskupi 1094-1944 (Kulturno poviestni zbornik zagrebačke nadbiskupije, Zagreb 1944).
- ¹⁶ Upravitelj vranskog priorata i velikaš slavonski.
- ¹⁷ Ugarski i slavonski plemić.
- ¹⁸ Zemaljski kapetan u Štajerskoj.
- ¹⁹ Franjo Jožefić, biskup (1520-1537). - Farlati, Illyricum sacrum IV.
- ²⁰ 10. juna.
- ²¹ Krčelić, Notitiae praeliminare 346-347.
- ²² Hrvatski plemić.
- ²³ Od 8. oktobra 1530.
- ²⁴ Brat Ferdinandov (umro 1558).
- ²⁵ Banski namjesnik (1533-1535), ban (1539-1542).
- ²⁶ Sulejman Veličanstveni, sultan (1520-1566). - Hammer, Geschichte des Osmanischen Reiches, Pesth 1834, Band II.
- ²⁷ Nećak biskupa Andrije Tuškanića.

- 28 Ripač (Repach), grad (castrum) na Uni, kotar Bihać.
- 29 Hrvatski plemić.
- 30 Ivan Kobasić od Brikovice, hrvatski plemić.
- 31 Slavonski velikaš.
- 32 Brat zagrebačkog biskupa Simona.
- 33 Ban (1537-1539). - Vj. Klaić o. c.
- 34 Slavonski plemić.
- 35 Ugarski plemić.
- 36 Slavonski plemić.
- 37 Klis (Cliss, Klyz), grad (castrum) kraj Splita.
- 38 Senjski kapetan.
- 39 Tajnik kralja Ferdinanda i prepošt pečujski.
- 40 Slavonski velikaš.
- 41 Bitka kod Gorjana zbila se 9. oktobra 1537. - Vj. Klaić o. c.
- 42 Pettau (Pethovina, danas Ptuj), grad u Sloveniji.
- 43 Danas Kraljeva Velika.
- 44 Dubica (Dobycza, Dwbyczze), grad (castrum) na Uni.
- 45 19. maja.
- 46 Slavonski plemić.
- 47 1543-1548. - Josip Buturac o. c.
- 48 1554-1556.
- 49 Utvrda na rijeci Glini.
- 50 Ban (1557-1567). - Bojničić, Plemstvo i bogatstvo obitelji Erdödy (Prosvjeta 1895. broj 1. i 2).
- 51 Ambroz Gregurijanac.
- 52 Siget (Syget, Szigetvar), mjesto u Šormogjskoj županiji.
- 53 Hrastovica (Hraztohowycza), mjesto kraj Petrinje.
- 54 Ivan Kukuljević-Sakcinski, Poviest porodice Draškovića Trakošćanskih, Zagreb, 1887. - Barlé, Naše diecezanske sinode, Zagreb 1913.
- 55 Posljednji Z. i F. ...
- 56 Aranja Damjan.
- 57 Umro 1590.
- 58 (Kapitanić), velikaš.
- 59 Slavonski velikaš.
- 60 Erdeljski vojvoda i župan Szekeljaca.
- 61 Sin Franjin.
- 62 Brest (Bréath), mjesto i utvrda na Kupi.
- 63 Druškovčeki (Druškočzy) Gašpar, ubirač poreza u Varaždinskoj županiji, podžupan i. podban.
- 64 Slavonski plemić.
- 65 Vj. Klaić o. c.
- 66 30. decembra.
- 67 Slavonski velikaš, ban (1574-1577).
- 68 Umro 1595.
- 69 Slavonski dikator (pobirač poreza).
- 70 Ban (1578-1584). - T. Smičiklas o. c.
- 71 Steničnjak (Zithenychnyak, danas Sjeničak), grad (castrum) kod Vrgina mosta.
- 72 Sv. Križ Zadržće (Santa Crux), mjesto kod Krapine.
- 73 Ivan Kranjčić Moslavački, biskup (1578-1584).
- 74 Gall (Gallus) Bernhard Leo in Losdorf, kraljev komisar.
- 75 Letovanić (Litowanitsch), utvrda na Kupi.
- 76 Ugarski historičar (1538-1615).
- 77 Kraljevski namjesnik u Ugarskoj i jgarski biskup.
- 78 Ban (1584-1595). - Karlo Horvat, Tomo Erdedi-Bakač, ban hrvatski, Zagreb 1900.
- 79 Božjakovina (Bosyako), utvrda kod Zagreba.
- 80 Rakovec, grad (castrum) nedaleko Križevaca.
- 81 Klasnić Vuk i Svarački Juraj.
- 82 Kraljevski dvorski savjetnik.
- 83 Nikola.
- 84 Kasnije ugarsko-hrvatski kralj (1608-1619).

- ⁸⁵ Umro 1618.
⁸⁶ Ban (1595–1596).
⁸⁷ Ban (1595–1608). – Ivan Kukuljević-Sakcinski o. c.
⁸⁸ 11. januara.
⁸⁹ Kraljev komisar.
⁹⁰ Kasnije kralj (1619–1637).
⁹¹ Zemaljski kapetan.
⁹² Ivan Cherodi, biskup (1589–1600).
⁹³ Na Dobri kod Karlovca.
⁹⁴ Nikola Zelnički aliter Stepanich, biskup (1598–1602).
⁹⁵ Rovišće (Rowysche), utvrda kod Križevaca.
⁹⁶ Hergović (Hergowych), kaštel kod Petrinje.
⁹⁷ 4. februara.
⁹⁸ Gumnik (Gomnech), razvaljen grad kod Ivanića.
⁹⁹ 21. oktobra.
¹⁰⁰ Podbunje (Podbwnye), posjed
¹⁰¹ 13. juna.
¹⁰² Bekiševina, utvrda na Kupi.
¹⁰³ Ubirač (dikator) poreza u Slavoniji.
¹⁰⁴ Stjepan, potprotonotar.
¹⁰⁵ 20. oktobra 1600. – Vj. Klaić o. c.
¹⁰⁶ Stolni Biograd (Alba Regalis).
¹⁰⁷ Herjavić (Heryowych).
¹⁰⁸ Ludbreg (Lyudbregh), kaštel u Podravini.
¹⁰⁹ Bedeković (Bedekowych) Ludovik, plemićki sudac Varaždinske županije.
¹¹⁰ Podžupan Zagrebačke županije.
¹¹¹ Zakmardy Petar, plemićki sudac Križevačke županije.

ZUSAMMENFASSUNG

In der Hinterlassenschaft des verstorbenen Prof. F. Šišić, die im Archiv der Jugoslawischen Akademie der Wissenschaften und Künste in Zagreb aufbewahrt wird, wurde eine Handschrift unter dem Titel »Hrvatski sabori 1527–1605« aus den Jahren 1918 und 1919 aufgefunden.

In diesem Schriftstück gab Prof. Šišić (auf 42 Kanzleipapierbogen) einen Auszug geschichtlicher Angaben aus Urkunden wieder, die in vier Büchern seiner »Hrvatski saborski spisi« (1912–1917) veröffentlicht wurden und ihm als Material zu einer Sonderarbeit über die kroatischen Landtage im XVI. Jahrhundert dienen sollten.

Der Verfasser sammelte in diesen Auszügen insbesondere jene Begebenheiten, die das Verhältnis der Wiener Zentralregierung und der ungarischen Kammer zu Kroatien schildern, ferner jene Momente, die die Landesabwehr, sowie die Besetzung der Banalwürde, das Gerichtswesen u. s. w. betreffen.

Obwohl die Handschrift unvollständig ist, da der Verfasser einige Jahre ausgelassen hat und die darin befindlichen Notizen für eine wissenschaftliche Abhandlung, die er in seinem Vorwort des I. Buches »Hrvatski saborski spisi« (1912) auszuarbeiten versprach, mangelhaft sind, könnte trotzdem diese Arbeit des verdienstvollen Historikers zum Studium der kroatischen Rechtsgeschichte des XVI. Jahrhunderts von Nutzen sein.